

NOVOSTI HOBOTIJA

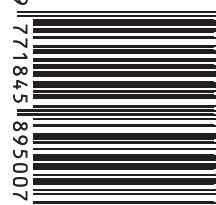
#1209

Samostalni
srpski
tjednik

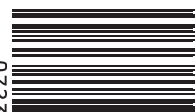
Petak 17/02/2023
1.33€ / 10 kn / 100 din

9 771845 895007

0723

ISSN 1845-8955

Zlostavljači u haljama

Umjesto da sotinskog svećenika Zlatka Rajčevca odmah po saznanju o zlostavljanju djevojčica makne iz službe, nadbiskup Đuro Hranić angažirao je drugog zlostavljača, svećenika Zvonimira Kurečića, kako bi pokušao intervenirati u tom slučaju. Kurečićeva žrtva Marin Sovar za Novosti otkriva detalje te intervencije str. 6-7.

Tko nakon Plenkovića?

Tko će poslije Andreja Plenkovića zasjesti na HDZ-ovo prijestolje ovisit će o tome u kakvim će okolnostima on, kad-tad, otići s čelne pozicije u stranci. No s obzirom na postavljene kadrovske kriterije, teško da će se pojaviti relevantan kandidat za njegovog nasljednika mimo četiri persone

KAKO u javnost izlazi sve više detalja o korupcijskim aferama aktualne vlasti, afera čiji pojedini kraci sežu do samog premijera ANDREJA PLENKOVIĆA i njegovih najbližih suradnika, tako se i u redovima HDZ-a sve ozbiljnije počinje razmišljati o tome – tko nakon Plenkovića. Ako se i ne dogodi to da akcije domaćih ili europskih istražitelja i tužitelja dovedu sadašnjeg šefa HDZ-a do toga da nema druge nego odstupiti s obiju svojih moćnih funkcija, postoji relativno realna mogućnost da Plenković poslije sljedećih parlamentarnih i europskih izbora, sredinom proljeća 2024., ode na neku od visokih pozicija u administraciji Europske unije, što bi značilo da više ne može biti predsjednik HDZ-a. Možda će se karte na kraju posložiti tako da će Plenković osvojiti i treći uzastopni premijerski mandat i da će, iz ovih ili onih razloga, odlučiti da produži svoju vladavinu Hrvatskom i HDZ-om, ali teško da će se i u tom slučaju, dakle za koju godinu, s obzirom na postavljene kadrovske kriterije, pojaviti relevantan kandidat za njegovog nasljednika mimo persona kojima ćemo se baviti u nastavku ovog teksta. Tko će poslije Plenkovića zasjesti na HDZ-ovo prijestolje ovisit će, naravno, i o tome u kakvim će okolnostima Plenković, kad-tad, otići s čelne pozicije u stranci: nije isto hoće li otići kao pobjednik ili kao poraženi na sljedećim parlamentarnim izborima.

Gordan Jandroković

U posljednje vrijeme mnogo je diskretnih znakova koji govore da se JANDROKOVIĆEVE

Gordan Jandroković (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

političke ambicije ne zaustavljaju na poziciji predsjednika Sabora, poziciji koju zauzima evo već šestu godinu. Prvo i najvažnije: Jandrokovićev odnos s Plenkovićem već dugo nije ništa više od korektnog, a tome je tako, s jedne strane, zbog toga što je aktualni šef prepoznao Jandrokovićevu ambicioznost i više-manje ga isključio iz najužeg kruga u kojem se donose sve važnije odluke, dok je predsjednik Sabora razvio tihu rezervu prema Plenkoviću vjerojatno stoga što je procijenio da ne može računati na položaj vođe ako se ne riješi biljega kontinuiranog poltronstva prema stranačkim gazdama. Osim toga, da bi se dospjelo na vrh po liniji divljenja i služenja aktualnom šefu neophodna je puna podrška tog šefa, to jest šefova želja da ga naslijedi baš taj i taj. Ovdje to nije slučaj.

Jandroković u najširoj javnosti ne uživa naročiti ugled ili popularnost i toga je, čini se, svjestan, pa se u posljednje vrijeme trudi da se u medijima prikaže simpatičnim i duhovitim obiteljskim čovjekom koji nije izgubio doticaj s realnošću i s narodom, i koji je pritom glas razuma i ozbiljnosti u lakrdijaškom ambijentu hrvatske politike. No da bi se došlo na čelo HDZ-a, nije u tolikoj mjeri važno raspoloženje širokih slojeva stanovništva. Važan je odnos snaga i važna je politička dinamika unutar HDZ-a. Kako

Jandroković stoji u tom pogledu? S obzirom na to je u vrhu ili pri vrhu HDZ-a već dvadesetak godina, nema sumnje da dobro poznaje stranku iznutra i da ima relativno razgranatu mrežu prijateljestava i poznanstava među viđenijim HDZ-ovcima širom zemlje, kao i među državnim menadžerima i poduzetnicima bliskima HDZ-u. Može im ponuditi politiku načelnog kontinuiteta u vezi s idejnim pozicioniranjem HDZ-a, ali i veću otvorenost i transparentnost stranačkog vodstva prema tzv. terenu. Jandrokovićeva slabost, gledano iz unutarstranačke perspektive, jest u tome što je teško zamisliti da bi on odveo HDZ udesno, odnosno u promjenu koncepta HDZ-ovog koaliciranja u korist stranaka s krajnje desnice, a to je ono što potajno priželjkuje dobar dio članstva najveće partije. Teško je, dakle, zamisliti, ali ne treba podcijeniti Jandrokovićevu političku pragmatičnost i svekoliku fleksibilnost kad okolnosti tako zahtijevaju.

Oleg Butković

U kontekstu najviših političkih ambicija, ministar prometa, mora i infrastrukture, ujedno i najpoznatiji HDZ-ovac s Kvarnera, u poziciji je koja veoma sliči Jandrokovićevoj, pri čemu su BUTKOVIĆEVI odnosi s Plenkovićem ipak nešto manje hladni i nešto manje

Oleg Butković (Foto: Luka Stanzl/PIXSELL)

obostrano suzdržani. Razlog nije u tome što između Butkovića i Plenkovića vlada bitno veće povjerenje nego između Jandrokovića i Plenkovića, nego u tome što je Butković ministar važnog i velikog resora te jedan od potpredsjednika HDZ-a, pa premijer s njime mora operativno i relativno učestalo komunicirati. Riječ je, usto, o jednom od rijetkih Plenkovićevih ministara koji, barem dosad, nije ozbiljnije kompromitiran korupcijom i koji nije na glasu kao nedorastao svojoj funkciji. Socijalno je inteligentan, politički lukav i oprezan, posvećen tome da ne napravi pogrešan korak, a poprilična javna prigušenost i komunikacijska prizemljenost samo su krinka za veoma visoko mišljenje koje Butković ima o svom političkom talentu i svojim političkim dometima. Kao i Jandroković, izuzetno dobro poznaje HDZ-ovu organizaciju, način funkcioniranja i mentalni sklop: svjestan je da se mnogošto mora sretno poklopiti i da se brojni paktovi moraju sklopiti da bi se osvojio stranački tron. Nikad mu se neće dogoditi da kaže bilo što negativno protiv aktualnog šefa stranke ili da se suprotstavi nakanama nadređenog, ali održava kontakte i s HDZ-ovcima za koje pouzdano zna da nisu nimalo simpatični Plenkoviću.

Butkovićevi autentični politički stavovi desniji su i konzervativniji od Plenkovićevih i Jandrokovićevih, ali ne dramatično. Podjednako je dobar i s unutarstranačkim 'suverenistima' i s 'europeljima', može i s jednim i s drugima, kao što bi i neku eventualnu buduću vladajuću koaliciju mogao hladno sastaviti i sa zastupnicima nacionalnih manjina i s Domovinskim pokretom, mada bi mu malo draža bila potonja opcija. Utoliko, njegove šanse da naslijedi Plenkovića nisu nimalo beznačajne, jer njegov izbor ne bi predstavljao poraz ni jedne od unutrašnjih frakcija. U prilog mu ide i to što nije konfliktan i nije isključiv, a sad je već i politički i upravljački dovoljno iskusan. Problem bi mu mogao biti nedostatak liderske karizmatičnosti, ali nema je ni Jandroković, a nije mu od pomoći ni manjak uvjerljivosti kad god progovori o političkim i društvenim temama što izlaze iz okvira njegovog ministarskog resora.

Ivan Anušić

Osječko-baranjski župan i potpredsjednik HDZ-a može biti izabran za Plenkovićevog nasljednika samo pod uvjetom da Plenković ode s položaja predsjednika HDZ-a kao gubitnik parlamentarnih izbora, to jest da se većina u HDZ-u odluči da oštro raskrsti s Plenkovićevom verzijom 'stožerne' stranke. Nema dileme o tome da bi Anušić pomjerio HDZ bitno udesno, donekle ga udaljio od Bruxellesa i učinio sve da izbjegne neku buduću koaliciju sa SDSS-om, ali teško da bi to bila repriza KARAMARKOVOG i HASANBEGOVIĆEVOG modela utemeljenog na

Ivan Anušić (Foto: Davor Javorović/PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 17/02/2023

NOVOSTI #1209

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac
GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Boris Postnikov
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal Novosti), Petar Glodić, Tihomir Ponoš
REDAKTORICE Ana Grbac, Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Marinko Čulić, Boris

Dežulović, Viktor Ivančić, Sinan Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko Bakotin (urednik Internacionale), Dragana Bošnjak, Milan Čimeša, Zoran Daskalović, Ivica Đikić, Tena Erceg, Milan Gavrović, Dragan

Grozđanić, Mirna Jasić Gašić, Nenad Jovanović, Vladimir Jurišić, Anja Kožul, Igor Lasić, Bojan Munjin, Tamara Opačić, Lujo Parežanin, Ivana Perić, Srećko Pulig i Hrvoje Šimičević
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić

GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak, Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišević & Damir Bralić, Nikola Đurek

FOTOGRAFIJA NASLOVNICE
Općina Lovas

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6500
Novosti su financirane sredstvima Savjeta za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

borbenom antikomunizmu, opsesivnom antijugoslavenstvu i latentnom antisrpsstvu. Anušić je dovoljno politički pismen da shvaća da mu ta vrsta zadrtnosti i zadojenosti ne može donijeti ništa dobro, kao što je na vrijeme shvatio i to da mu frontalni sukob s Plenkovićem može donijeti samo izbacivanje iz HDZ-a.

HDZ-u nije nepoznat koncept biranja lidera koji su sasvim drukčiji od svojih pretходnika: nakon FRANJE TUĐMANA – IVO SANADER, uz produžetak u vidu JADRANKE KOSOR koja je više rukopoložena nego birana, pa onda zaokret prema Tomislavu Karamarku, a zatim opet zaokret i – Plenković. To znači da Anušić nije bez izgleda, a sad ima i jak osobni motiv: neobjašnjena smjena ministricе NATAŠE TRAMIŠAK bila je direktni premijerov udar na Anušića, koji je

pragmatično eskivirao otvoreni sukob, ali sigurno nije zaboravio poniženje. Postoji i još jedan podatak na kojem bi se mogla bazirati relevantnost Anušićeve kandidate: ako je vjerovati istraživanjima javnog mnijenja, oko 30 posto HDZ-ovih glasača podržava stavove predsjednika Republike ZORANA MILANOVIĆA, što zapravo znači da su nezadovoljni Plenkovićem. U slučaju da procijeni da mu je još rano da se kandidira za predsjednika stranke, jer su mu šanse male, osječko-baranjski župan najskloniji je Olegu Butkoviću kao Plenkovićevom nasljedniku.

Josip Aladrović?

Kad bi se pitalo samo Andreja Plenkovića, on bi na čelo HDZ-a najradije postavio JOSIPA

ALADROVIĆA, bivšeg ministra rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike. Ili preciznije, nekoga poput Aladrovića, s obzirom na to da je dotični morao napustiti ministarsku dužnost zbog toga što je Državno odvjetništvo pokrenulo krivični postupak protiv njega. Zajedno s još trojicom bivših ministara, optužen je za zloupotrebu položaja i ovlasti te poticanje drugih da čine isto, odnosno za sređivanje zaposlenja u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje.

Josip Aladrović (Foto: Slavko Midžor/PIXSELL)

Ako bi sud oslobodio Aladrovića, koji je u kontekstu Plenkovićevih vlada slovio za jednog od najboljih ministara, pred njim bi se otvorila velika politička perspektiva, ali tko zna koliko će vremena proći do pravomoćne presude, kakva god bila ta presuda, i hoće li Aladrović tada uopće biti zainteresiran za politiku.

Aladrović, ili netko poput Aladrovića, bio bi idealan nasljednik iz Plenkovićeve vizure em zbog spomenute političke sposobnosti i vještine komuniciranja, em zbog toga što bi mogao računati na poslušnost, na politički kontinuitet i na zadržavanje ozbiljnog utjecaja u HDZ-u. Može li Plenković u kratkom roku pronaći u HDZ-u nekog kao što je Aladrović? Zasad nema na vidiku takvog ili barem nema takvog koji ne bi bio autsajder u predsjedničkoj utrci u HDZ-u. ■

Nekom Unija, nekom oskudnija

Sve je manje ekonomske jednakosti među ionako nejednakim članicama Europske unije: raspodjeljujući prava za isplatu javnih subvencija privatnim firmama, Bruxelles je oko 50 posto tih prava dodijelio Njemačkoj, Francuskoj oko 30 posto, dok je Hrvatskoj pripalo mizernih 0,2 posto

EUROPСКА unija zapada u sve izraženiju paniku otkako je pokrenut opsežni američki plan preotimanja ekološki napredne industrije sa Starog kontinenta. Upakovan je u naoko bezazlenu kriznu ambalažu, naslovljen kao Inflation Reduction Act. Mi ovdje to još uvijek ne primjećujemo, impresionirani ponajviše dizajnom eura, a i nije nam ostalo baš mnogo industrijskih pogona, pa ni zastarjelih. No aktivniji dio kontinentalne nam asocijacije sa strepnjom očekuje nastupajući recesijski udar. Ako bi sad išta moglo spasiti ovu dragocjenu multi-državnu tvorevinu, to je jedinstvo EU-a. Ono koje je, dabome, njegovano pravednim mjerama spram njezinih sastavnica bez obzira na pojedinačnu ekonomsku i političku moć.

Odmah da kažemo, jednakosti pritom nije bilo dovoljno za spas, naprotiv, ispala je karikaturalnom. Posljednjih se tjedana od Portugala do Bugarske, od Finske do Malte, širi indignacija i šok uslijed otkrića o raspodjeli dopuštenja Bruxellesa državama članicama za isplatu javnih subvencija komercijalnim protagonistima u krizi i nakon nje. Njemačka i Francuska, naime, ukupno su dograbile gotovo 80 posto dozvola, izraženo udjelom u totalu isplaćene pomoći od 672 milijarde eura.

Točnije, oko 50 posto tih prava zavrijedila je Njemačka, a približno 30 posto Francuska. Italija je sljedeća, otprilike sedam posto, dok se ostale 24 članice i dalje naporno traže na popratnim grafikonima. Hrvatska se ne vidi, ali složeni laboratorijski nalazi potvrdili su da je ulovila svojih oko 0,2 posto. I netko će reći da se ne može takav EU-sitnež mjeriti po kapacitetima javnofinancijskim te subvencijskim s Njemačkom ili Francuskom, što je živa istina. Svejedno, pokazatelj udjela izdvojene javne pomoći u državnim BDP-ima otkriva da ti postoci slijede onu prvu krivulju, bar generalno: Njemačka devet, Francuska šest, Italija tri itd.

Htjeli to ili ne, isteklo je vrijeme pretežne fokusiranosti na zločestu Ameriku kao glavnog vinovnika našeg ekonomskog udesa. Ako nas i ne dotuku konkurentski sve više i bolnije superiorne Sjedinjene Države, EU će se razdrijeti unutarnjom napetosti. A da bi se bolje shvatila važnost raspodjele zasebnih državnih prava na dodjelu javnih subvencija privatnim firmama, nužno je osvrnuti se na ekonomsko-političke temelje ove konfederacije. Prisjetimo se samo dugih godina približavanja Hrvatske ulasku u članstvo EU-a.

Valjalo je privatizirati banke, o škverovima da ne govorimo, a i poljoprivredni je sektor pretrpio rezove. Simultano je centralni dio EU-a bio otpočeo s tranzicijom u obratnom smjeru. Hrvatske rasprodane subjekte preuzimali su nerijetko oni korporativni akteri u čijem su suvlasništvu bile neke druge, mnogo snažnije i utjecajnije države.

Jedinstveno tržište unutar EU-a bilo je ustvari ključni rezon ovog saveza, njegov sveti princip. S podjednakim bi startnim pozicijama diljem kontinenta, industrijskim i socijalnim, vjerojatno i funkcionirao već nekako, na diku slobodnotržišnoj ideologiji. No tako nisu odnosi ni bili zamišljeni, što je logično i po enormnim razlikama između država EU-a u njihovim fiskalnim potencijalima. Hrvatska je svoju zacrtanu sudbinu iskusila kroz drastičnu promjenu općepriredne joj strukture.

Dalje je više-manje znano: postali smo tržište za skupi uvoz roba i novca, te odmaralište koje barem milijunu turista dnevno omogućuje defekaciju u plavi Jadran. Monetarnom se politikom nismo služili ni dok smo imali svoju valutu, također slijedeći diktat. Euro je zaživio primarno kao vrijednost njemačke proizvodne te izvozničke ekonomije. Nejednakosti se nisu očitovale samo uvodnim postavkama i potonjim razvojem prilika, ili tek sa zaoštavanjem krize u prošloj godini. One već navedene banke sistematično su određivale prilike između privrednih konkurenata pomoću skupljih poslovnih kredita za poduzeća iz država periferije EU-a, u poredbi s povoljnijim zahtjevima koje su dijelile u svojim matičnim zemljama. Nadalje, subvencije su zaobilazno distribuirane u sretnijim državama i prije, npr. agrarne. Stvoreni su čitavi paralelni su-

stavi za javnofinancijsku ispomoc poljoprivrednika u Austriji, Nizozemskoj, Danskoj itd. Ni fiskalna disciplina nije svima jednako nametana, ima li se u vidu različite tretmane država poput Grčke, Italije, Portugala. Osobito su loše u krajnjoj podjeli uloga prošle postsocijalističke zemlje EU-a, predodređene za ekonomsko-politički dril.

Hrvatska upravo proživljava grubi efekt još jednog disbalansa u istom kontekstu. Cijene od Nove godine ovdje nisu više samo zbog notornog trgovačkog šibicarenja u okolnostima idealne konverzijske pometnje. One su takve zbog marže koja premašuje onu što je veliki trgovci ubiru po sjeverozapadu EU-a, tamo gdje su zasnovali svoje koncerne i kamo odnose profit. A sam profit veći je zbog kudikamo jeftinijeg rada nižeg, domicilnog trgovačkog kadra u perifernim lovištima kapitala. Konačno, tu je i fiskalno-politička slika Hrvatske, ekstremno regresivna u poredbi s onima jačim, skrojena po mjeri imućnijih grupacija, nesmiljena prema slabijima, radništvu, penzionerima.

Sve bi to bilo jednostavno makar sagledati, međutim, da nije jednog posve novog momenta u slobodnotržišnoj jednakosti koja se donedavno, rekosmo, u Europskoj uniji poimala bespogovorno. Dočim je praksa rastućeg subvencioniranja poduzeća uzela maha, niz je država-članica EU-a podiglo svoj glas, uočavajući da nositeljima njihovih privreda to razmjerno umanjuje tržišne izgleda na međunarodnom planu. Povrh svega, intervencionizam i protekcionizam nisu bezuvjetno korisno rješenje. Najbolje se to ogleda na usporednom primjeru Amerike i EU-a, s dijametralno suprotnim ishodom. Sjedinjene Države odlikuje viši stupanj unutarnje fiskalne i proizvodne i socijalne ravnoteže,

ako ih se komparira s opisanim izgledom Europske unije. Vanjskotrgovinska i javnofinancijska polazišta su im postala faktično neusporediva, opet u korist Amerike. EU sad pak forsira državnu ispomoc koja ne rezultira novim radnim mjestima i dodanom vrijednošću, nego se ogromnim dijelom prelijeva gotovo direktno u profit vlasnika korporacija. Radnici bi se trebali zadovoljiti činjenicom da im poduzeće uopće još postoji, pa čak i plaće dobivaju, a sutra kako bude.

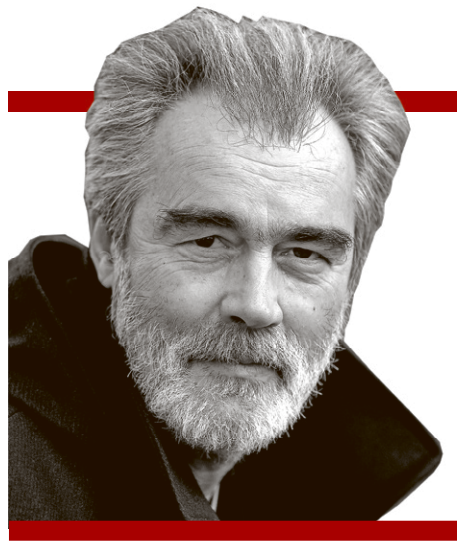
Na to da neće biti dobro kročiti dalje tim putem ukazuju: Češka, Danska, Finska, Austrija, Irska, Slovačka. Protive se i daljnjem te obimnijem fundiranju zajedničke krizne pomoći EU-a, dok Njemačka i Nizozemska i Belgija pristaju uz taj dio stava, premda optiraju za nesmetano javno subvencioniranje unutar pojedinačnih zemalja i njihovih fiskalnih sustava. Tek što smo ušli u eurozonu i Schengen, dakle, EU pokazuje znakove disolucije, okretanja sastavnica prema vlastitim snagama na globalnome tržišnom igralištu. Uostalom, svjedoci smo grubog lutanja i kolebljivosti u recentnoj ekonomskoj politici Europske komisije i Europske središnje banke.

Sve je to u međuvremenu postalo i dijelom onog bauka što ga se naziva strukturnom inflacijom. Tu pojavu karakterizira generiranje inflacije po samoj naopakoj strukturi ekonomije. Odnose pritom nije lako sagledati isključivo prema osnovnoj ekonomsko-političkoj opreci između liberalnog i prosocijalnog. Centralizacija i regulacija u ovom času znatno bolje prolaze u kompaktnijim sustavima, Americi ili Kini, i one ih u okviru kapitalističke ekonomije koriste za podizanje konkurentnosti svoje privrede na planetarnom nivou. EU nastoji preskočiti zadane uvjere, sputana svojim unutarnjim kontradikcijama, pa bi joj se prije moglo dogoditi da si tako slomi vrat.

Što se Hrvatske tiče, ispast će da je pribježište tražila pod ne baš pouzdanim skutima, jer će i Njemačkoj ovako s vremenom ponestati sredstava za ispomoc. No zadugo ćemo biti uvjeravani da je sve pod kontrolom, i da nedaće treba samo još malo izdurati, pa će postati bolje. Oni koji određuju ekonomsko-politički trend kontinenta i RH, briselska i zagrebačka najviša birokracija, u dosluhu su s privatnim kontinentalnim šampionima ove igre. Svi ostali se pokrijmo ušima, barem njih će nam dostajati, ionako su dosad već svojiski istegnute. ■

Bruxelles ima svoje favorite (Foto: Sergi Reboredo/DPA/PIXSELL)

UVREDE
& PODMETANJA

PIŠE Viktor Ivančić

Plenković je naumio kriminalizirati razotkrivanje kriminala. Da se operacija vlasti nije fokusirala na izmjene ZKP-a i KZ-a, nego na izradu samostalnog zakonskog akta, njegov bi naziv, s obzirom na planiranu svrhu, trebao glasiti Zakon o zaštiti kršenja zakona. Ili, bolje, Zakon o zaštiti bande

Zakon o zaštiti bande

ANDREJ PLENKOVIĆ odlučio je kriminalni sistem kojim rukovodi zaštititi od novinara i medija.

Prijekim tonom, uz karakteristično podizanje obrva, najavio je promjene u Zakonu o kaznenom postupku i Kaznenom zakonu kojima bi se 'curenje informacija' iz istraga i sudskih spisa tretiralo kao kazneno djelo. Budući da, prema dosadašnjem iskustvu, informacije koje 'cure' u medije najčešće sadrže dokumente o malverzacijama, zloupotrebama položaja i koruptivnim radotama visokih dužnosnika Vlade i HDZ-a, nedvojbeno je da je nova zakonodavna inicijativa usmjerena na zaštitu takve prakse od javnog uznemiravanja. Premijer je naumio kriminalizirati razotkrivanje kriminala.

Da se operacija vlasti nije fokusirala na izmjene ZKP-a i KZ-a, nego na izradu samostalnog zakonskog akta, njegov bi naziv, s obzirom na planiranu svrhu, trebao glasiti Zakon o zaštiti kršenja zakona. Ili, bolje, Zakon o zaštiti bande.

Skrušeno priznajem da me svaki put kada novine ili portali objave kakav sočan prijepis razmjene SMS-poruka među pripadnicima vladajuće garniture, a još bolje transkript telefonskih razgovora, gdje ovi udarnički diskreditiraju sami sebe, preplavi umjerena količina radosti, i to bez obzira na sadržaj indiskretno izložene komunikacije. Sam čin ogoljavanja, bezobzirni prodor u 'privatnost' njuški na vlasti, privlačniji mi je od tematike, koja je ionako, skoro bez iznimke, kriminalne prirode. Bit će da je to zato što sam zlopamtilo.

Pored informacija koje iz državnih institucija (obično tužilaštva ili suda) cure u javnu sferu, naime, postoji i grada suprotna pravca kretanja: informacije koje iz privatnih sfera cure u državne institucije (obično policiju). Uz ove je potonje, doduše, umjesto o curenju, prikladnije govoriti o usisavanju, kako zbog metode, tako i zbog količine prikupljene 'dokumentacije'.

Tokom devedesetih godina HDZ-ova je vlast više od stotinu hrvatskih novinara kontinuirano držala 'pod mjerama', prisluškivala im telefone, fotokopirala liječničke kartone, ispitivala rodbinu i susjede o njihovom kretanju i navikama... a da protiv ni jednog od njih nikada nije bila podignuta optužnica, niti je pokrenuta istraga, niti je postojala osnovana sumnja na kršenje zakona. Naprosto, bilo je dovoljno da ministar žandarmerije jednom u šest mjeseci potpiše nalog kojim se određuje nastavak primjene 'mjera' nad autorom politički neprihvatljivih članaka. Poznato mi je, recimo, da je u mom slučaju iskorišteno najmanje šesnaest takvih naloga.

Zbog tih političkih zločina i neovlaštenih raskopavanja privatnosti nitko nikada nije odgovarao. Ministri redarstva IVAN PENIĆ i IVAN JARNJAK, nakon smjene vlasti, sjedili su u parlamentu kao ugledni narodni zastupnici. Kartonske kutije s novinarskim dosjetima, pune transkripata njihovih privatnih telefonskih razgovora, i danas hrane štakore u nekoj od policijskih jazbina.

Treba li onda imati i trunčicu sluha za predsjednika HDZ-a – stranke koja je na poslovima nelegalnog nasilja nad intimom građana angažirala diviziju državnih službenika – kada danas podiže obrve i širi paniku jer 'obavijesni materijali' putuju u suprotnome smjeru? Bilo ono zakonito ili ne, curenje informacija iz hadezeovskih državnih institucija prema novinarima i medijima doimlje se, u kontekstu 'povijesne zbiljnosti', kao minimalna mjera poetske pravde. Sve drugo je, jasno, ogavni i aktualni kriminal.

No, Plenković je odlučio tome jednom zauvijek stati na kraj. Puna mu je kapa da svakih par dana trpi političke drame i udare na stabilnost vlasti, kada u novinama izađe nekakav dokument iz istrage koji pokazuje da njegova omiljena ministrica mažnja

Udar na slobodu novinara i medija – Andrej Plenković
(Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

milijune iz europskih fondova, ili da visoka funkcionarka stranke namješta unosne poslove probranim firmama za odgovarajući postotak, ili kad svjetlo dana ugleda SMS-prepiska njih dviju u kojoj se pozivaju na fantomskog 'AP'-a, ili kad u tjedniku osvane transkript iz kojeg je jasno da njegov portparol ugovara zapošljavanje prijatelja u državnom poduzeću, ili da njegov omiljeni ministar razvija paralelni biznis osiguravajući platežno moćnim klijentima prenamjenu poljoprivrednih u građevinske parcele...

Evo formulacije: 'Imamo danas spregu onih koji puštaju te poruke, onih koji su u trenutku uhićenja ministra HORVATA znali o tome više nego policija i mi, koji smo sve to gledali uživo na televiziji. Nije to normalno. To nije mogao znati nitko tko nije povezan s nekim tko prati proces. Promijenit ćemo zato Zakon o kaznenom postupku, promijenit ćemo Kazneni zakon, i ovakve situacije da nam iz spisa nekontrolirano, namjerno, politički selektirano, aranžirano stvari izlaze van i čine nam političke probleme više se neće događati. To će biti kazneno djelo.'

Ozlojeđenost kakvu demonstrira predsjednik Vlade posljedica je, između ostaloga, narcističke ozljede što ju je pretrpio. Iz optike vladara, naime, izvršena je nepodnošljiva

agresija na njegov status upućenijeg od običnih građana. 'Nije to normalno', kaže, da o hapšenju ministra netko zna više nego 'mi'. Jer 'mi', zbijeni u pogonu vlasti, trebamo imati monopol na pristup rijetkim dobrima, pa tako i tajnama, koje i jesu tajne zbog toga što samo izabrani trebaju imati uvid u njih. Ovako, kada su prekršeni uobičajeni protokoli, kada 'stvari izlaze van' i 'čine nam političke probleme', vladar odjednom ostaje uskraćen za nekoliko stepenica moći, lišen pozicije s koje će druge vidjeti kao neobaviještene.

NO, po strani od pukoga simboličkog gubitka, mimo činjenice da curenje informacija izaziva durenje ranjenog narcisa, u igri je prozaičniji i važniji rezon: utaja dokaza. Odatle histerična reakcija. Odatle najava represije. Odluka da se, pod firmom zavođenja reda i obrane pravne procedure, zakonom stigmatizira objavljivanje podataka o malverzacijama oligarhije potvrđuje kako je do kraja izoštrena svijest o tome da buduća 'kaznena djela' ozbiljno ugrožavaju i destabiliziraju kriminalni poredak koji je već godinama na snazi. Zakon bi imao biti oružje koje jamčiti nastavak bezakonja.

Bez obzira na debljinu kože, nije naročito ugodno kada MARKO MILIĆ ostaje na funkciji premijerova portparola nakon što se iz objavljene prepiske sazna da je svoj položaj koristio kako bi zapošljavao prijatelje u državnim tvrtkama. Međutim – ipak ostaje. Taj ostanak bio bi neusporedivo ugodniji da dokumentarni tragovi njegove korupcije nisu postali javna svojina. I sada se radi na sistemskom uklanjanju razloga za nelagodu.

Razlog za nelagodu, prema tome, ne leži u činjenici da portparol Vlade zloupotrebljava položaj, trguje utjecajem i krši zakon – jer bi tada bio lakim potezom smijenjen – već u tome što njegova zloupotreba položaja, njegova trgovina utjecajem i njegovo kršenje zakona postaju općepoznati. Potrebno je, dakle, zakonsko osiguranje da će svinjarije vladajućih i njihovih lakeja ostati u zoni tajni, unutar ograđena teritorija kojemu obični građani nemaju pristup, drugim riječima: nužan je zakon koji štiti kršenje zakona. Andrej Plenković odlučio je stvoriti uvjete u kojima se može bez inhibicija odavati uzurpaciji.

S tim ciljem priprema se jedan od dosad najsnažnijih sistemskih udara na slobodu novinara i medija. Kao i uvijek, glavni adut je zastrašivanje. No, zna se dogoditi da takvi pokušaji ne završe sretno. Kombinacija faktički totalitarnih pretenzija i formalno demokratskih pravila igre nije najpovoljnija za konačni uspjeh. U labilnijim rukama alati za primjenu nasilja dosta često dovode do samoozljeđivanja. A i novinari nisu najzahvalnija sorta, umiju nanjušiti slabost i ugristi čim osjete da je dreser simulant.

Bude li tako, vladar bi mogao spoznati da nisu informacije jedino što curi. Kada dođu izbori, vidjet ćemo tko se sve ispišao iz HDZ-a. ■

Zlostavljači u haljama

‘Što hoćeš, zašto me zoveš?’ upitao je Marin Sovar 2017. godine svećenika Zvonimira Kurečića. Bio je uznemiren kad je preko telefona čuo glas svog zlostavljača, a još više kad je shvatio da se ovaj javlja na zahtjev Đure Hranića i to zato što je Sovar poznavao najmanje jednu žrtvu svećenika Zlatka Rajčevca. Dakle, nadbiskup Hranić je slučaj jednog napasnika, kojeg su župljani Sotina teretili za pedofiliju, pokušao riješiti angažirajući drugog zlostavljača

Marin Sovar ispred
Zagrebačke katedrale (Foto:
Davor Puklavec/PIXSELL)

PROFESOR na zagrebačkom Tekstilno-tehnološkom fakultetu MARIN SOVAR primio je 3. rujna 2017. godine telefonski poziv koji ga je snažno uznemirio. O imenu pozivatelja na ekranu mobitela nije razmišljao duže vrijeme. Zadnji put su se čuli dvije godine ranije, kad ga je Sovar nazvao i prvi put suočio s traumom koju je nosio još od 2005. godine. Jedan od najmoćnijih kaptolskih svećenika, ZVONIMIR KUREČIĆ, želio ga je seksualno iskoristiti. Sada mu se iz nekog razloga vratio u život. ‘Što hoćeš, zašto me zoveš?’ odmah ga je pitao. Kurečić mu je odgovorio da se javlja u ime nadbiskupa đakovačko-osječkog ĐURE HRANIĆA. Rekao je da Hraniću treba šivati misne halje pa ga se sjetio.

‘Zar opet šivanje?’ povišenim glasom odgovorio mu je Sovar, sjetivši se kako je Kurečićev poziv da mu šije misnice 12 godina prije doveo do traumatičnog događaja. ‘Ne treba on mene zbog šivanja. Treba me zbog zločina pedofilije. Jer zna da ja nešto znam’, kazao je Sovar. Svećenik je rekao da samo prenosi poruku i da ga nije htio sablazniti 2005. godine. Tako je, tvrdi Sovar, opisao tjelesni nasrtaj na njega. ‘I onda je još rekao: ‘Ništa se na kraju nije dogodilo. Ja sam samo pokušao’, prepričao nam je sadržaj tog razgovora, koji je, veli, pokazao da napadač i dalje nije bio svjestan svoga prijestupa. ‘Njegov riječi bile su omalovažavanje trauma njegove žrtve’, rekao je.

Kad se potom poprilično uznemireni Sovar istoga dana telefonski čuo s Hranićem, shvatio je da je bio u pravu. Hranić je zapravo htio razgovarati o ozbiljnim optužbama protiv drugog svećenika, ZLATKA RAJČEVCA iz župe u vukovarskom naselju Sotinu i u obližnjem Opatovcu. Hraniću je 2016. godine prijavljen da je neprimjereno dirao dvije ministrantice. S jednom je počeo od njene devete godine. Kasnije će biti utvrđeno da je Rajčevac bludničio nad pet djevojčica od ranih dvijetisućitih, u rasponu većem od jednog desetljeća.

U trenutku kad je zamolio Kurečića da ga spoji sa Sovarom koji je porijeklom iz Sotina, Hranić je skoro godinu dana znao da on poznaje najmanje jednu žrtvu sotinskog svećenika Rajčevca. Toliko vremena Hranić je, međutim, bio upoznat i s optužbom Sovera protiv Kurečića. Unatoč tome, zamolio je tog svećenika da kontaktira svoju žrtvu zbog drugog zlostavljača u halji.

Hranićeva namjera da slučaj jednog napasnika pokuša riješiti angažirajući drugog dodatni je detalj u nizu problematičnih poteza ovog nadbiskupa u slučaju serijskog predatora djevojčica, pokojnog Zlatka Rajčevca. U prošlotjednom tekstu otkrili smo da je umjesto donošenja odluke o privremenoj suspenziji ili redovnoj mirovini, Hranić držao Rajčevca još tri i pol godine kao župnika u Sotinu i Opatovcu, među maloljetnim ministranticama i drugim vjernicima. Zbog svojih postupaka prijavljen je 2020. godine i Vatikanu, koji se i dalje nije očitovao na naš opsežni dopis.

Do informacija o Sovar i njegovom napadaču, tada moćnom kaptolskom svećeniku Zvonimiru Kurečiću, Hranić je došao u listopadu 2016. godine. Njihova imena spomenuta su tijekom razgovora sa župljanima iz Sotina, koji su posjetili nadbiskupa s ciljem da argumentirano razotkriju Rajčevca kao pedofila.

U uvodu zapisnika s tog sastanka piše kako je Sovar 2013. godine u razgovoru s poznanicom i žrtvom svećenika iz Sotina ‘pripovijedao o tome kako ga je napastovao vlč. Zvonimir Kurečić u Zagrebu’. ‘U jednom trenutku iz nje je provalilo njezino iskustvo seksualnog zlostavljanja koje je doživjela od vlč. Zlatka Rajčevca’, stoji u dokumentu do

kojeg smo došli i u kojem je još navedeno da je Sovar jednom prilikom u sotinskoj crkvi vidio neprimjereno ponašanje Rajčevca prema ministrantici, što je bio spreman i posvjedočiti. Kad ga je Hranić skoro godinu poslije, u rujnu 2017., kontaktirao preko Kurečića, Sovar je shvatio da je ‘šivanje misnica’ samo izlika. ‘Hranić u razgovoru uopće nije spomenuo šivanje. Odmah je krenuo u priču oko Sotina. Pitao me je mogu li utjecati na djevojku da Rajčevca sama prijavi policiji. On ga očito nije htio prijaviti, pošto je prošla godina dana otkad su ga pojedini mještani Sotina to tražili kao nadređenog nadbiskupa’, kaže nam Sovar, koji je odbio njegov prijedlog. ‘Rekao sam mu da je djevojka u jako lošem stanju, da je ne želim prisiljavati ni na što. Pitao sam ga je li svjestan kako se ona osjeća’, prenio je sadržaj razgovora, dodajući kako ga je podsjetio da on dotad ništa nije poduzeo.

Sovar mu je potom predbacio što ga je kontaktirao preko Kurečića: ‘Pitao sam ga otkud mu ideja da traži moga zlostavljača da me nazove. ‘Znali ste što mi je napravio. Jeste li svjesni što radite? Kako vas nije sramota?’ rekao sam.’ Hranić mu je, veli Sovar, odgovorio da nije mislio ništa loše, nego da je pretpostavio da Kurečić ima njegov kontakt. ‘Zašto me onda nije izravno nazvao?’ pita se Sovar. Hranić nije imao suvisao odgovor.

No nakon razgovora poslao mu je poruku sa zamolbom za telefonski broj žrtve. ‘Poslije svih propusta za koje je bio odgovoran, on ju je planirao nazvati. Mogu samo zamisliti kako bi se ona osjećala. Mislim da se radilo o manipulacijama i pokušaju zastrašivanja’, tvrdi Sovar.

U rujnu 2017., nekoliko dana nakon opisanog razgovora, majka žrtve koju je Hranić pokušao kontaktirati nakon jedne godine nečinjenja saznala je za razgovor sa Sovarom. Poslala mu je pismo. ‘Poštovani biskupe Hraniću, obraćam vam se nakon vašeg poziva upućenog gosp. Kurečiću nakon čega je uslijedio poziv Marinu Soveru da ga trebate radi šivanja odjevnih predmeta. Kolika drskost, hrabrost i sigurnost treba da nazovete i tražite komunikaciju preko ‘svetog’ čovjeka koji je zlostavljač i to s lažnim izgovorima’, piše na početku pisma nadbiskupu, u kojem je roditelj žrtve naveo da se pokajao što mu se godinu prije obratio za pomoć. Predbačeno mu je da ništa nije poduzeo. Dapače, u lipnju 2017. godine, osam mjeseci nakon što je Rajčevac prijavljen, Hranić je sa sotinskog oltara u njegovom društvu, prema tvrdnji svjedokinje s kojom smo razgovarali, optužio prijavitelje za ‘klevetanje’ ovog svećenika. Autorica pisma je kazala da je 2016. godine Rajčevca prijavila Hraniću i na molbu žrtve da ga makne iz javnog djelovanja i tako ‘spasi ostale djevojčice’ od predatora. Budući da Hranić dotad nije reagirao na molbu, poručila mu je u pismu da više ne pokušava stupiti u kontakt sa žrtvom.

Nakon što je, pod pritiskom pojedinih župljana Sotina, Đakovačko-osječka nadbiskupija 14 mjeseci poslije prvih saznanja prijavila Rajčevca Državnom odvjetništvu, Sovar je u svibnju 2018. godine dao iskaz. Njegov razgovor s policijom o Rajčevcu, ali i više od toga, njegova komunikacija s Hranićem preko Kurečića, potaknuli su ga da potom prijavi svoga zlostavljača policiji i Katoličkoj crkvi. I dotad je godinama razmišljao da to učini, ali se bojao odmazde moćne Katoličke crkve. Krajem 2019. poslao je opsežno pismo nadbiskupu zagrebačkom JOSIPU BOZANIĆU, kao nadređenom Zvonimiru Kurečiću. Napisao je da se 2005. godine htio zaređiti i postati svećenik. Tako je došao u kontakt s ljudima iz crkve u Krapini i Zagrebu. Upoznao je i Kurečića, koji mu je predložio da mu šiva misne haljine. Jedne večeri nasrnuo je na njega, s namjerom da

Izvadak iz Hranićevog zapisnika iz 2016. godine (Foto: Novosti)

ga seksualno iskoristi. Sovar je Bozaniću pritom spomenuo i razgovor s Hranićem. ‘Nadbiskup đakovačko-osječki Đuro Hranić uspio je dotaknuti dno traživši Zvonimira Kurečića da me nazove i traži moju adresu zbog navodnog šivanja. Pa zar opet na istu foru?! To su bili zadnji pokušaji zastrašivanja. Kroz razgovor su i Kurečić, a kasnije i Hranić shvatili da se ne bojim. Pazite! Tražio je mog zlostavljača da me nazove! Dno dna!’ napisao je Sovar Bozaniću.

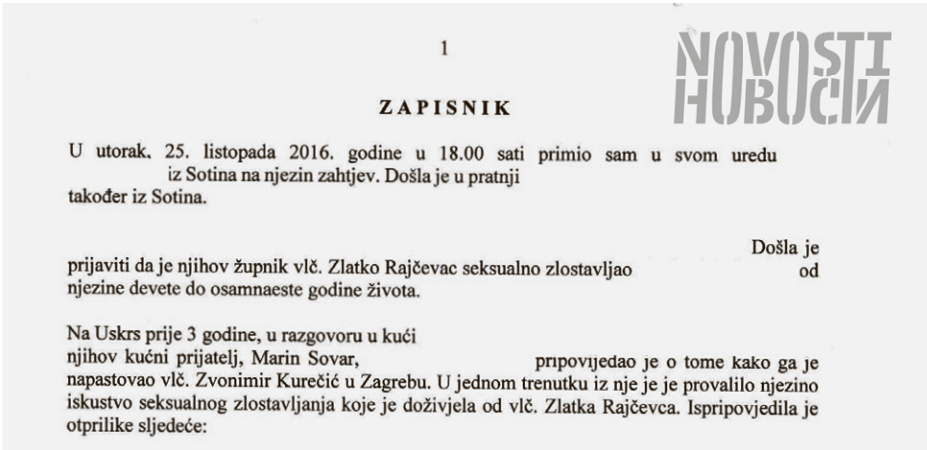
Poučen pričom iz Sotina u kojoj crkvene strukture nisu sankcionirale svećenika u tajnosti, paralelno sa svime izašao je u medije. U prosincu 2018. godine objavljen je opsežni tekst o njegovoj priči u Globusu. Kurečić je u drugim medijima negirao sve optužbe. Sovar je novinaru Globusa usput otkrio ime drugog zlostavljača, Zlatka Rajčevca. Bez navođenja imena svećenika koji u tom trenutku nije bio procesuiran, Globus je zatražio očitovanje nadležne Hranićeve nadbiskupije. Dvije godine otkad su saznali za Rajčevca, iz Đakovačko-osječke nadbiskupije odgovorili su Globusu da su ‘zatražili prva očitovanja i razjašnjenja te učinili korake predviđene zakonima’. ‘Nadbiskupski ordinarijat je u isto vrijeme dužan u svojim očitovanjima voditi se i činjenicom da protiv navedenog svećenika do sada nije podignuta nikakva optužnica’, istaknuli su. Novinar je pritom telefonski kontaktirao i Rajčevca, koji je negirao optužbe.

‘To su gluposti koje nemaju veze s istinom. Nisam bludničio’, odgovorio je neimenovani svećenik, odnosno Rajčevac. Dodao je da mu netko ‘želi napakostiti’ i da zna tko stoji iza toga. Otkrio je da je o optužbama razgovarao s nadbiskupom Hranićem. ‘Nadam se da mi je povjerovao’, poručio je, dodajući da mu Hranić nije rekao ništa oko optužbi.

Zagrebačka nadbiskupija uskoro je potvrdila da Sovar govori istinu o Kurečiću. Priznali su da je doživio neprimjereno ponašanje svećenika. ‘Zahvaljujem vam na vašem sudjelovanju u postupku i svemu onome čime ste pridonijeli Crkvi u utvrđivanju istine u konkretnom slučaju, a sve u svrhu kako bi se nedosljedna i neprimjerena ponašanja crkvenih službenika – koja ste i sami, sa žaljenjem konstatiramo, doživjeli – sankcionirala i prevenirala radi općeg dobra, dobra pojedinaca i dobra Crkve’, poručili su u obavijesti Soveru. Kurečić je razriješen crkvenih službi i osuđen na život u pokori.

S druge strane, policija je odbacila njegovu prijavu pod obrazloženjem da nisu našli elemente kaznenog djela. Njihova odluka problematizirana je u javnosti zato što tijekom istrage nijednom nisu razgovarali sa Sovarom niti su ga obavijestili o takvoj odluci.

U drugom slučaju, onom iz Sotina, Rajčevac nije pravomoćno odgovarao ni pred Crkvom ni državom. Postupak pred su-

dom je obustavljen nakon što je preminuo u svibnju 2021. godine. Iako iz Hranićeve nadbiskupije tvrde da su pokrenuli početnu istragu, on nije doživio njihove sankcije. Prema kanonskom zakonu, početnu istragu treba provesti brzo i objektivno. Nakon što je Zagrebačka nadbiskupija primila prijavu Marina Sovera, oni su pokrenuli takvu istragu u roku od 15 dana. Istraga je trajala pola godine, nakon čega je pokrenut postupak. Konačne sankcije usvojene su u roku od datnih šest mjeseci.

U slučaju Rajčevac, osam mjeseci nakon dobivanja prvih informacija o zlostavljanju, Hranić je uz pomoć Rajčevca krizmao djecu u sotinskoj crkvi, odakle je, prema tvrdnjama prisutnih vjernika, optužio prijavitelje za ‘klevetu’. Tek nakon dva pisma i upozorenja da će ga prijaviti Vatikanu i policiji, slučaj je prijavio Državnom odvjetništvu. Hranić je pritom imao ovlasti da Rajčevca privremeno odstrani s javnih dužnosti dok traje početna istraga, kako bi izbjegao dodatni skandal i zaštitio djecu, bez obzira na njen ishod. On to nije učinio. Štoviše, u prosincu 2018., kad je objavljen tekst u Globusu s njegovom izjavom, Rajčevac je već morao biti u mirovini. U travnju 2018. navršio je 75 godina, ali Hranić ga je ostavio da službuje u istoj župi u kojoj je više od jednog desetljeća zlostavljao djecu. Optužnica Državnog odvjetništva je podignuta u studenom 2019. Hranić je Rajčevca ostavio na svećeničkim dužnostima sve do ožujka 2020., još četiri mjeseca nakon podizanja optužnice, odnosno dva mjeseca nakon što ju je u siječnju 2020. potvrdio Općinski sud u Vukovaru.

Nadbiskupija ga, na koncu, nije sankcionirala po crkvenom zakonu, neovisno o smjeru državne istrage, kao što je to učinjeno u slučaju Kurečić. Njega je policija lišila odgovornosti, dok ga je Crkva kaznila jer je utvrdila osnove za sankcije. S druge strane, Rajčevac je imao potvrđenu svjetovnu optužnicu bez sankcija nadbiskupije.

Kad smo ih pitali o postupku protiv Rajčevca, Đakovačko-osječka nadbiskupija naglasila je da je Rajčevac ‘bio u poodmakloj dobi i dijelom narušenoga zdravstvenoga

Zlatko Rajčevac je u lipnju 2019. vodio misu i pričestio djecu (Foto: Općina Lovas)

Prema pouzdanim informacijama, Rajčevac je sve do ožujka 2020. godine, i nakon što je protiv njega potvrđena optužnica, obnašao svećeničke dužnosti. Držao je mise s djecom, ispovijedao vjernike, vodio vjeronauk za lokalne krizmanike

stanja’. Starost i bolest svećenika optuženog za pedofiliju jedino se u kanonskom zakonu spominju kao argument da se klerika ne izbaci iz Crkve. Ako se nekome dokaže da je pedofil, a ima dosta godina ili je teško obolio, taj će biti izgnan iz javnoga života, ali će ostati u okrilju Katoličke crkve. Ovdje se desilo nešto sasvim drugo: star i bolestan, Rajčevac je Hranićevom odlukom nastavio javno propovijedati, često okružen i ministranticama. Kao što smo pokazali, više puta i u društvu nadbiskupa Hranića.

Prema pouzdanim informacijama čiju smo vjerodostojnost potvrdili kod dva neovisna izvora, Rajčevac je sve do ožujka 2020. godine obnašao svećeničke dužnosti bez ikakvih ograničenja, osim teškog fizičkog stanja. Osim što je držao mise s djecom, ispovijedao je vjernike. Nakon zaprimljenih optužbi, vodio je i vjeronauk za lokalne krizmanike.

Prošlog tjedna Hraniću smo poslali upit sa zamolbom da se očituje i odgovori na tvrdnje Marina Sovera o razgovoru koji su vodili u rujnu 2017. godine. Do zaključenja teksta odgovor nam nije stigao. Sovar zaključno smatra da je Hranićevo ponašanje u slučajevima Rajčevac i Kurečić više od problematičnog. ‘Iz njegovih poteza može se zaključiti da on očigledno nije svjestan o kakvim traumama je riječ, kako one uništavaju ne samo pojedince nego i cijele obitelji’, veli Sovar, koji drži da Hraniću nakon svega nije mjesto na poziciji nadbiskupa. Uvjeren je da bi ga Vatikan trebao sankcionirati i smijeniti. ■

* Ovaj tekst je nastao u okviru projekta PING (Podrška istraživačkom novinarstvu Gongga).
* Ukoliko imate bilo kakve informacije o seksualnom zlostavljanju unutar Katoličke crkve u Hrvatskoj ili unutar ostalih vjerskih zajednica, potpisanom novinaru možete se obratiti na sljedeći mail: hrvoje.simicevic@portalnovosti.com. Jamčimo anonimnost i zaštitu izvora.

Заједница сједница
саборских одбора
у служби кампање –
Жељка Маркић и Весна
Вучемиловић (Фото:
Патрик Мацек/PIXSELL)

У име хајке

Конзервативно-десничарски напад на трансродне особе се одвија у тренутку док прича из Замбије заокупља домаћу јавност – Пернар посвајатеље цинка замбијским властима, у кампањи стигматизације судјелују и два саборска одбора, износе се неточни податци, ангажира пропагандна машинерија

Да није лако у Хрватској бити ни по чему другачији, већ је ноторна чињеница, као и она да је бивши саборски заступник Живог зида Иван ПЕРНАР са својим завјереничким активизмом зашао у зону казног дјела. Пернар је тражећи 'правду и истину' у случају хрватских држављана посвојитеља, ухићених у Замбији и оптужених за трговање дјецом коју су прије тога посвојили у др Конгу, цинкао замбијској полицији информацију да је један од осморице притворених заправо трансродна особа (иако је према хрватском правном саставу заправо

ријеч о мушкарцу) што на концу може бити отеготна околност за даљњи статус свих осмеро хрватских држављана пред замбијским судом. Свој 'правдољубив' чин Пернар је легитимизирао у десничарској и филоушашкој емисији Бујица у којој се похвалио да је поднио пријаве Државном одвјетништву за наводно кривотворење исправа за посвојења у Конга. Његов домаћин Велимир БУЈАНЕЦ замбијског новинара који се телефонски укључио у емисији упитао је како то да тамошње власти нису знале да су ухитиле трансродну особу.

Хајка на трансродне особе се одвија у тренутку док ова зачудна прича из

Замбије с невјеројатним сценаријем заокупља домаћу политику и јавност, у причу се ревно укључило и хрватско дипломатско представништво у Јужноафричкој Републици које је задужено и за Замбију, чак и тамошње представништво Еуропске уније, и сви заједно покушавају помоћи ухићеним грађанима, при чему је и премијер АНДРЕЈ ПЛЕНКОВИЋ мишљења да ту 'није било никакве намјере за трговином'.

Осмеро хрватских држављана, четири пара, у просинцу су притворени у Замбији. Они су усвојили четверо дјеце из Демократске Републике Конго. Суд у Ндоли је првотно одлучио да обуставља

поступак против њих те да у року од 48 сати морају напустити Замбију. На аеродрому, очито на темељу дојаве, поновно су ухићени и враћени у затвор. Суд је у уторак допустио да се бране са слободе положе ли јамчевину, предају путовнице и докажу да имају регулирано боравиште. Оптужени су за казнено дјело трговање дјецом у покушају и кривотворење докумената. Све четворо усвојене дјеце у одговарајућем поступку добило је хрватско држављанство, али су одузета посвојитељима и смјештена под замбијску скупб.

На опасност таквог приказивања људи упозорила је приопћењем и пучка правобранитељица ТЕНА ШИМОКОВИЋ

ЕИНВАЛТЕР која је нагласила да посебно забрињавају случајеви у којима грађани улажу додатни напор да замбијским институцијама, јавности и медијима укажу да се међу притвореницима налази трансродна особа, чиме га потенцијално доводе у опасност, с обзиром на положај трансродних особа у Замбији на који је упозорила и замбијска Комисија за људска права. Позвала је грађане да се суздрже од расистичких и трансфобних коментара који могу бити понижавајући или потицати стереотипе, дискриминацију, мржњу и насиље, особито јавне особе чије мишљење утјече на друге.

Одвјетница ЈАДРАНКА СЛОКОВИЋ је након Пернарових ескапада упозорила да би нетко требао реагирати јер људи немају право угрожавати друге и ширити говор мржње због својих трансфобних ставова, али Пернар се није зауставио. Убрзо се, тражећи алиби за кашу коју је скухао, похвалио разгледницом из Београда гдје се у амбасади др Конга распитао о постојању могућности да трансродне особе из Хрватске посвајају дјецу из те државе. Након што је правобранитељица за равноправност сполова ВИШЊА ЉУБИЧИЋ поднијела против Пернара казнену пријаву за повреде Закона о равноправности сполова с обиљежјима казних дјела из чланака ‘Јавно потицање на мржњу’ и ‘Недозвољена употреба особних података’, исто је учинио и Пернар. Он је у свом махнитању пријавио свих осмеро посвајатеља, правобранитељицу Љубичић, неименоване суце који су потврђивали рјешења о посвојењима и саборску заступницу у Клубу зелено-лијевог блока САНДРУ БЕНЧИЋ због наводног спречавања доказивања.

Кампања стигматизације трансродних особа недавно се одиграла и посредством Сабора. Одбор за здравство и социјалну политику којим предсједава РЕНАТА САБЉАР-ДРАЧЕВАЦ из клуба Социјалдемократата и Одбор за обитељ, младе и спорт, којему је на челу ВЕСНА ВУЧЕМИЛОВИЋ, чланица Хрватских суверениста, на иницијативу конзервативне удруге Хрватска мати одлучили су баш у жеку осјетљивог случаја Замбија одржати сједницу с темом пораста броја трансродне дјеце и младих људи у Хрватској, на којој су се као говорници на опће изненађење појавили Жељка Маркић из ноторне удруге У име обитељи, психијатар ХЕРМАН ВУКУШИЋ и ЉИЉАНА ДРАГИЋ, предсједница горе споменуте удруге, којима та проблематика није ужи стручни интерес. Након уводне жестоке критике и неслагање с довођењем наведених говорника опорбени чланови саборских одбора, али и стручњаци који више од десетљећа раде с трансродном дјецом, напустили су сједницу која се затим дијелом претворила у лицитирање бројкама и морализирање које је готово прерасло у инсинуације и моралну панику, посебно након читања писма једне мајке чије дијете ‘мисли да је трансродно’.

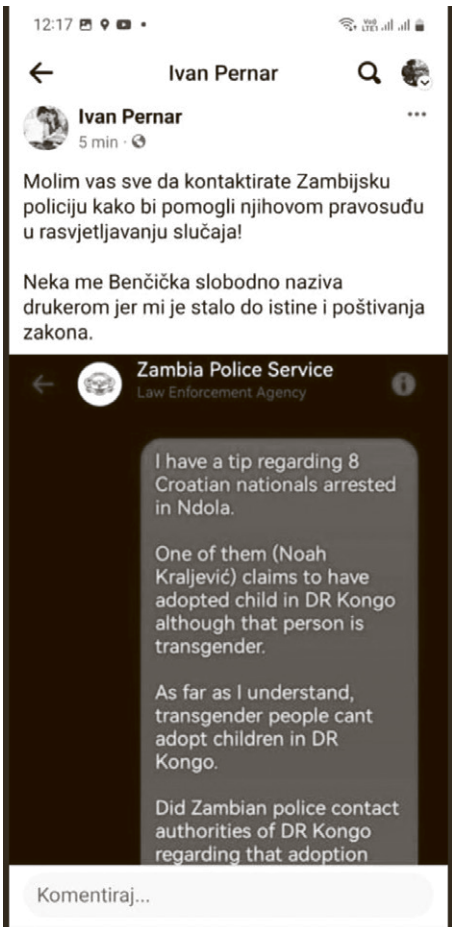
Посљедње десетљеће удруге попут У име обитељи и других клерикално-конзервативних асоцијација блиских радикалном крилу Католичке цркве, али и њима склони појединци и медији попут портала народ.хр (у власништву Маркић), непобитно су показале сву раскош паразитирања на сукобима везаним уз родну тематику, с врхунцем из 2013. година када је скандалозним референдумом управо удруга У име обитељи прогурала уставну дефиницију брака као заједнице мушкарца и жене. Покушај њихове рехабилитације у овом тренутку су одиграли споменути саборски одбори под изликом

Дјеце, у доби 12 до 18 година, нема свеукупно више од десетак. У Хрватској је све заједно од 2015. откад је то постало доступно до данас око 200 људи промијенило спол на тиме и ознаку у документу, казала је психологиња Јокић Бегић

полемизирања о питањима трансродних особа, премда управо првоспоменути прозивају друге и другачије па тако и хомосексуалне и трансродне особе. Нису ни сад одољели: Маркић је прозвала загребачку Школу за примијењену умјетност, коју према њезиним изворима (?), уноточ Опћој уредбу о заштити података које штите ученике и те школе, похађа наводно велик број дјеце с дисфоричним тегобама. Равнатељ Школе закључио је да наведену изјаву није вриједно коментирати.

Љиљана Драгић, такођер судионица у расправи пред саборским одборима, истакнула се као дио иницијативе Дјеца су будућност која је лани жучно просвједовала против одлуке загребачког градоначелника ТОМИСЛАВА ТОМАШЕВИЋА који је докинуо новчану мјеру родитеља одгајатеља, а та његова одлука још чека праворијек на Високом управном суду. Драгић је гостујући јесенас на крајње десном подцасту Велебит изјавила: ‘Откад је дошла ова нова власт она се фокусирала

Пернарово друкање на друштвеним мрежама

на уништење обитељи и дјеце. Сва давања за дјецу су поукидали’. По њезиним сазнањима дјецу у доби од три године у вртићима индоктринирају – дјевојчицама се сугерира да буду као дјечаци и обрнуто, без родитељског знања. Тврди да је то почело откако је нова власт преузела управљање Загребом те да таква пракса постоји већ у 30 посто загребачких вртића, а ‘ми ћемо сами учити нашу дјецу око сексуалности’, казала је Драгић.

Но тко то индоктринира трогодишњу дјецу и учи их трансексуалности и гдје су конкретни докази за такве тврдње? Тете у вртићу или нетко други? Удруга Хрватска мати основана је крајем 2021. и за циљ је поставила потицање заштите обитељи, младих и њихових права и заштиту од свих облика дискриминације. Ништа из уста њезине предсједнице нисмо чули о дискриминацији и хајки која се путем десничарских медија и појединача одвија према ухићенима у Замбији, па чак им се отворено или између редова инпутира кривица за тренутно стање у којем су се нашли. Демографски идеолог те удруге је контроверзни СТЕЈПАН ШТЕРЦ, који је, како се похвалила Драгић, писао о томе како родна идеологија утјече на демографију у Хрватској. Заједно с психијатром ХЕРМАНОМ ВУКУШИЋЕМ, такођер радо виђеним гостом десничарских подцаста, Драгић је јесенас позивала на први загребачки Страигхт приде, односно хетеро параду поноса који је требао послужити као опрека Загреб Придеу, а који је на концу отказан. Вукушић, који је на прошлим изборима био кандидат на листи ноторних Хрватских суверениста, а безуспјешно се кандидирао и за загребачког градоначелника, написао је да ‘живимо у временима гдје без знања родитеља идеолошки обојане удруге по дјечјим вртићима ‘едуцирају’ одгојтељице о начелима квазизнанствене потенцијално штетне теорије по којој дјеца у предшколској доби могу мијењати спол/род по жељи. Живимо у временима гдје нам влада Еуропске уније наређује да омогућимо законску промјену спола по начелу самоодређења, без медицинских индикација и без добне границе’. Вукушићеве бројке, када говори о броју трансродне дјеце и младих, су непоуздане. Једном је приликом презентирао да је од 2015. до краја прошле године на Клиници за педијатрију регистровано 336 дјечака и 251 дјевојчица с таквим случајем. У позиву на споменути сједницу саборских одбора, писало је пак да се према подацима са Завода за психолошку медицину квц-а Загреб раст дијагноза ‘поремећаја сполног идентитета’ за дјечју и адолесцентну популацију креће од 16 случајева 2015. године, затим 184 случаја током 2021. и 133 случаја до конца коловоза прошле године.

Колико су те бројке претјеране и утемељене питали смо НАТАШУ ЈОКИЋ БЕГИЋ с Одсјека за психологију загребачког Филозофског факултета и клиничку психологињу која дући низ година ради с трансродном дјецом.

— Бројке унутар квц-а Загреб говоре о 70 различите дјеце, односно појединача који су од 2015. до 2022. године у обради ради родне дисфорије. Дјеца се могу прегледавати и другдје; код мене која радим у оквиру Савјетовалишта могу доћи приватно или такођер на исти начин код колегице у Сплит, јер обје смо на листи стручњака Министарства здравства за теме трансродности. Међутим ни те дјеце, у доби 12 до 18 година, нема свеукупно више од десетак. У Хрватској је све заједно од 2015. откад је то постало доступно

Наташа Бегић Јокић (Фото: Одсек за психологију Филозофског факултета Свеучилишта у Загребу)

до данас око 200 људи промијенило спол па тиме и ознаку у документу – казала је Новостима психологиња Јокић Бегић.

Да је бројка наведена у позиву за заједничку сједницу саборских одбора преувеличана потврдила је на самој сједници и представница Министарства здравства МАРИЈА ПЕЧАНАЦ. Она је навела да у Хрватској годишње мање од десет малолетних особа затражи промјену спола у Матици рођених особа. Јокић Бегић domeће како је точно да се повећао број дјеце која се осјећају родно ненормативно, односно различито.

— Постоји такозвани транстренд, ми га видимо и он се догађа у цијелом свијету. Погађа прије свега биолошки рођене дјевојчице. То је нешто што знанствена заједница задње десетљеће покушава разумјети – истакнула је психологиња.

Приопћењем су се огласили и досадашњи родитељи посвајатељи дјеце из др Конга, чија је удруга Интернационал адопцион – Хрватска у оснивању. Изјавили су да Пернар уопће не познаје тематику о којој прича и навели да је амбасада др Конга у Београду ‘давала свој печате на родне листове наше дјеце у сврху поступка посвајања и то након 2016. године, заједно с печатима Министарства вањских послова Републике Србије и Амбасаде Републике Хрватске (дакле три печата на родном листу). То се сматра пуном легализацијом родног листа. Слиједом наведеног, изјаве господина Пернара у изричитој су супротности с пуким увидом у родне листове дјеце у том периоду који се налазе у матичним уредима’. Та иницијатива упозорава да је на њих и њихову дјецу из др Конга у Републици Хрватској покренута не-виђена јавна хајка. Не наводећи детаље, наглашавају да их се у јавном простору називало и назива свакаким погрдним именима те се износе бројне увреде и клевете, како у медијима тако и на друштвеним мрежама, а позадина тих напада суставна је кампања особа које пропагирају фашистичке, ксенофобне и расистичке идеје.

‘Примјетно је да се тијеком овог кратког раздобља у јавности почео мијењати и став према нама родитељима-посвојитељима. У почетку су нападали искључиво нас родитеље-посвојитеље, а сада су промијенили реторику и скривају праве мотиве својих напада под кринком ‘бриге за нашу дјецу’. Очито је да је све наведено покренуто од стране одређених политичких опција, које су и започеле с овим јавним линчем, као и њима блиских медија’, пише у приопћењу иницијативе. ■

Civilne žrtve poraća

Zakon o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata koji je stupio na snagu krajem srpnja 2021. godine mnogim žrtvama predstavlja posljednju nadu da će ostvariti kakvo-takvo priznanje patnje. No sudeći prema pojedinim predmetima u koje smo imali uvid, izvjesno je da status zasad teže ostvaruju žrtve srpske nacionalnosti

Tu noć smo pričale sve do jeda-naest sati. Bile smo umorne jer smo cijeli dan sjekle drva i bavile se kravama. Ali ŽELJKA je bila jako raspoložena. Baš onako vesela. Još me molila da je ujutro probudim što ranije. I ništa, mi otišle na spavanje, vani mir i tišina. Kad odjednom čuje se divan. Ustade ona i pita me: 'Mama, jesi čula? Šta je ovo?' Velim joj: 'Kud ćeš, vraćaj se u krevet.' I pukne metak kroz prozor, a ona pade. Odmah sam je pokušala dignuti, a ono sve mlako,

teče krv iz potiljka... Nikad je nisam probudila – prisjeća se MILJA BOJINOVIĆ, čija je 21-godišnja kći 22. kolovoza 1991. ubijena u banijskom selu Trnjani.

Željka Bojinović, tekstilna radnica do 1991. godine zaposlena u sisačkoj tvornici Siscia, najmlađa je i prva od ukupno 15 žrtava srpske nacionalnosti koje su toga jutra ubijene u selima na području trokuta između Siska, Petrinje i Sunje: Trnjanima, Čakalima, Blinjskom Kutu, Blinjskoj Gredi, Kinjačkoj Gornjoj i Donjoj, Bestrmi i Brđanima. Iako je cilj voj-

ne akcije, koju je zapovjedio general JANKO BOBETKO, a proveli pripadnici Ministarstva unutarnjih poslova i Druge gardijske brigade Hrvatske vojske poznatiji kao 'Gromovi', bio slomiti obranu protivničke vojske i ovladati prometnim pravcem Sisak-Sunja, većina žrtava bili su civili. Gotovo svi su ubijeni u vlastitim domovima ili na kućnim pragovima hicima iz vatrenog oružja. Neki od mještana napadnutih sela bili su naoružani i sukobili su se s hrvatskim snagama, o čemu svjedoči pogibija petorice te ranjavanje više njih. No u

Trnjanima, gdje su započeli akciju, nisu naišli ni na kakav otpor.

— Izjurila sam na vrata i zatekla puno ljudi. Svi u uniformama, a kraj njih transporter. Pitali su me gdje mi je sin, je li u četnicima. Kroz suze im velim da nemam sina. Moli-la sam ih: 'Ubijte me, nemojte me ostaviti živu. Hoću za svojim djetetom.' Jedni šute i gledaju u čudu, a drugi viču 'marš u kuću'. 'Ne idem nikud dok me ne ubijete. Ne mogu prežaliti moju Željku. Zašto ste je upucali?

Milja Bojinović

Je li ona pucala na vas, ranila vas?’ Okrenuli su se i otišli. Mentalno sam pala u komu, više nisam mogla ući u tu sobu – govori Milja Bojinović.

Godine 2006. podignuta je kaznena prijava protiv pripadnika HV-a IVICE KOVAČIĆA i drugih zbog sumnje da su počinili ratni zločin. Iste godine odbacilo ju je sisačko županijsko državno odvjetništvo. Za zločin do danas nitko nije odgovarao, a sve obitelji žrtava koje su tužile Republiku Hrvatsku izgubile su, kao i mnoge druge prije njih, sporove na naknadu nematerijalne štete. Među njima su Milja i njen pokojni suprug PETAR BOJINOVIĆ. Svu dokumentaciju vezanu uz slučaj danas 76-godišnja Milja čuva u plavom fasciklu. Na podeblji bunt papira nedavno je dodala prvostupajnsko rješenje kojim joj je odbijen i zahtjev za priznavanje statusa člana obitelji civilne žrtve rata.

Zahtjev je podnijela temeljem novog Zakona o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata koji je stupio na snagu krajem srpnja 2021. godine. Ranije su njihova prava bila regulirana Zakonom o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata iz 1992., koji je otada mijenjan 12 puta. No unatoč brojnim izmjenama i dopunama, tim aktom nisu bili obuhvaćeni svi stradali. Onima koji su bili, jamčio je pak ograničeni set prava. Zbog toga velikom broju žrtava, koje ni četvrt stoljeća nakon završetka rata nisu uspjele ostvariti niti jedan vid satisfakcije zbog pretrpljenih gubitaka, novi zakon predstavlja posljednju nadu da će ostvariti kakvo-takvo priznanje patnje. No sudeći prema pojedinim predmetima u koje smo imali uvid, izvjesno je da status zasad teže ostvaruju žrtve srpske nacionalnosti, i to zbog nedostupnosti ili nepostojanja dokumentacije potrebne za uspješni prolazak procedure.

S druge strane Zakonom o civilnim stradalnicima proširen je krug potencijalnih korisnika prava, pa se sada u tu skupinu ubrajaju obitelji ubijenih i nestalih. Iz Documente – Centra za suočavanje s prošlošću ističu da su tim aktom priznata prava po osnovi oštećenja organizma stradalima u zatvorima i logorima na teritoriju Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore, kao i stradalima od zaostalih eksplozivnih naprava. Novom verzijom zakona konačno su ublaženi uvjeti za ostvarivanje obiteljske invalidnine, a onima koji ostvare status civilne žrtve daje se dodatak na njegu i pripomoć u kući, prednost pri smještaju u ustanove socijalne skrbi i zapošljavanju, pravo na posebni staž, psihosocijalnu, odnosno pravnu pomoć, profesionalnu rehabilitaciju, stipendije, besplatne udžbenike te troškove prijevoza i ukopa posmrtnih ostataka ekshumiranih i identificiranih civila nestalih u ratu 1990-ih. Status mogu ostvariti državljani RH i oni koji su u trenutku stradavanja imali prebivalište ili boravište u Hrvatskoj, ali pod uvjetom da ga već nisu realizirali u nekoj drugoj državi.

Aktivisti i aktivistkinje udruga civilnog društva, kao i predstavnici različitih institucija koji se godinama bore za prava civilnih žrtava pozdravili su donošenje zakona, ističući da se radi o dugoočekivanom civilizacijskom iskoraku. Međutim, upozoravaju da u njemu i dalje postoje određene nedoumice i propusti.

Po mom mišljenju nepravedno je što su priznata samo prava djece usmrćenih roditelja do 26. godine života. Često razgovaram s danas odraslim ljudima koji su u ratu ostali bez očeva i majki, i žedni su pravde. Neki su podnijeli zahtjeve za priznavanje statusa mada znaju slovo zakona, u nadi da će kroz argumentaciju koju iznose u podnescima Vlada i saborski zastupnici razmotriti izmjene zakona te priznati i prava svih koji su odrastali bez roditeljske skrbi – objašnjava VESNA TERŠELIĆ, voditeljica Documente.

Ona upozorava i da je nakon donošenja zakona ostalo otvoreno pitanje prava zaposlenika ranjenih u vrijeme izvršavanja radne obaveze kao i prava žrtava terorističkih djela. — Samo je u Bjelovaru i okolici namjerno minirano, srušeno ili oštećeno oko 650 kuća i gospodarskih objekata. Ne treba zaboraviti ni potrebu donošenja odluke kojom se RH odriče naplate parničnih troškova od svih tužitelja koji nisu uspjeli sa zahtjevima za naknadom štete zbog smrti ili nestanka bliske osobe u vrijeme rata – dodaje Teršelić.

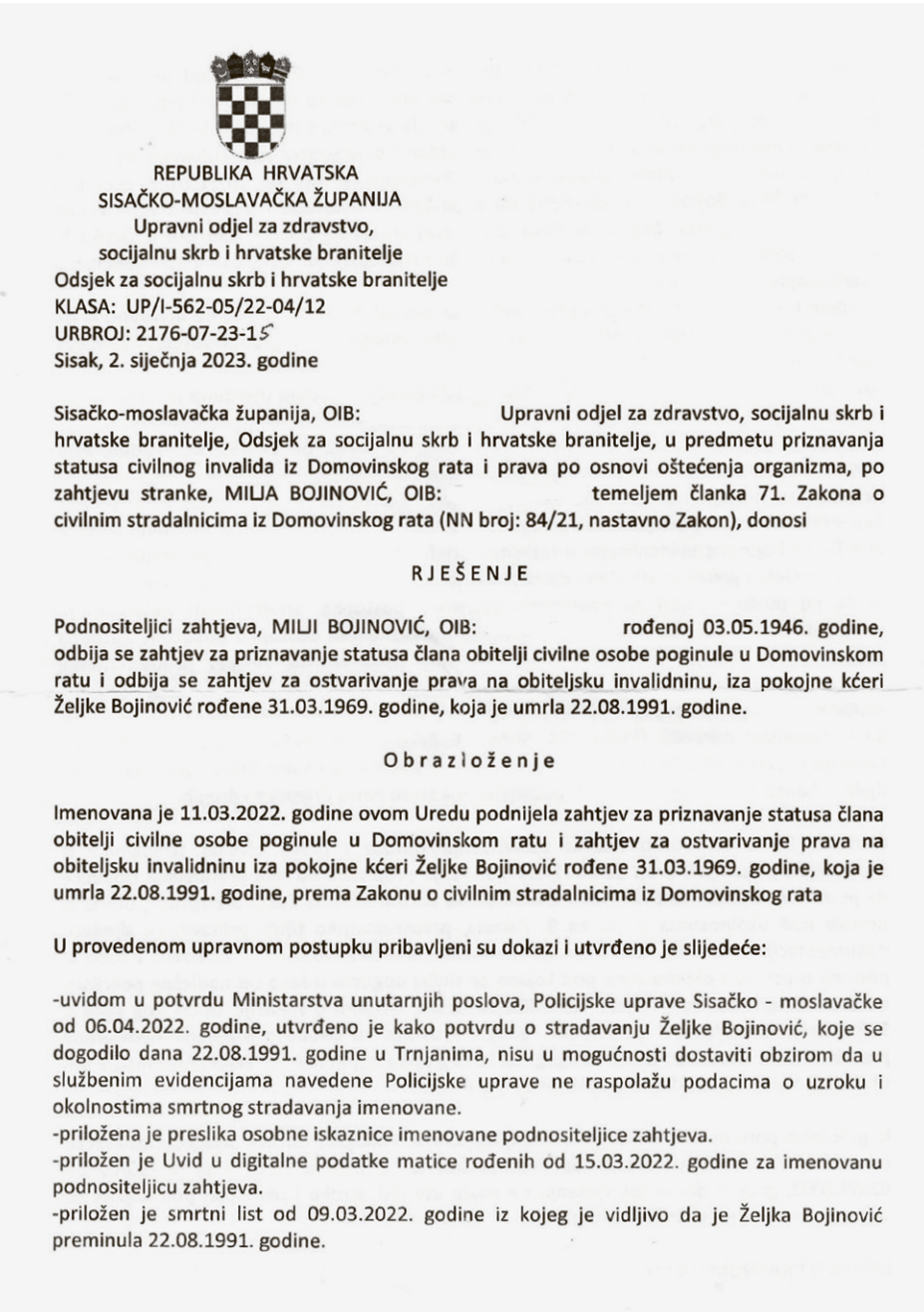
Prema podacima koje su Novosti dobile od Ministarstva branitelja, od dana stupanja na snagu Zakona o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata do 31. prosinca 2022. godine, ukupno je podneseno 2025 zahtjeva za priznavanje statusa i pratećih prava. U istom razdoblju riješeno je 1038 zahtjeva, od čega 878 s pozitivnim, a 160 s negativnim ishodom.

S obzirom na to da su iz ostvarivanja prava stradalih u periodu od 17. kolovoza 1990. do 30. lipnja 1996. godine isključeni ‘pripadnici, pomagači ili suradnici neprijateljskih vojnih i paravojnih postrojbi koji su sudjelovali u oružanoj agresiji na RH i svi koji su na bilo koji drugi način pomagali neprijatelju, kao i članovi njihovih obitelji temeljem njihova stradavanja’, zanimalo nas je i koliki broj predmeta upućen tijelu zaduženom za utvrđivanje spomenutih zapreka. Strahujući da će svi oni koji nisu stradali od tako definiranog neprijatelja biti izloženi beskrajnim procedurama dokazivanja načina stradavanja i slobodnoj ocjeni tih dokaza, još je uoči donošenja zakona reagiralo Zajedničko veće opština iz Vukovara. Svojevremeno je i Ured pučke pravobraniteljice sugerirao kako bi se s ciljem izbjegavanja arbitriranja pri odlučivanju trebalo preciznije odrediti pojmove ‘pomagač’ i ‘suradnik’.

Posebno povjerenstvu zaduženom za utvrđivanje navedenih zapreka – sastavljenom od predstavnika ministarstava branitelja, unutarnjih poslova i obrane, Vlade, ureda njene potpredsjednice ANJE ŠIMPRAGE, SOA-e, VSOA-e, Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata i nekolicine udruga veterana i njihovih obitelji – u prvih 17 mjeseci od donošenja zakona upućena su čak 682 predmeta, od koji je zaključno sa zadnjim danom 2022. doneseno mišljenje za 494. Njihov ishod je nepoznat, no doznajemo da provjeru ne prolaze samo žrtve srpske nacionalnosti, nego i većina ostalih koji ranije nisu bili zahvaćeni takvom procedurom. Sve to usporava proces utvrđivanja statusa žrtve, što se posebno negativno održava na podnositelje starije životne dobi.

Iz rješenja koje nam je ustupila Milja Bojinović vidljivo da je i njen zahtjev bio

Često razgovaram s danas odraslim ljudima koji su u ratu ostali bez očeva i majki, i žedni su pravde. Neki su podnijeli zahtjeve za priznavanje statusa mada znaju slovo zakona, govori Vesna Teršelić

upućen spomenutom povjerenstvu. Iako ga je uspješno prošla, naposljetku joj je početkom siječnja 2023. stiglo negativno rješenje s potpisom STJEPANA MARKANOVIĆA, višeg savjetnika Upravnog odjela za zdravstvo, socijalnu skrb i hrvatske branitelje Sisačko-moslavačke županije, u kojem stoji kako iz priložene dokumentacije ‘nisu mogle biti utvrđene okolnosti stradavanja pokojne Željke Bojinović’ kao ni ‘uzroci pod kojima se slučaj dogodio’. Drugim riječima, ispada da je 21-godišnja Željka umrla prirodnom smrću. Također, nadležno tijelo nije zatražilo potrebne dodatne dokaze, a što mu je omogućeno zakonom i drugim pratećim aktima, pa se postavlja pitanje je li u takvim okolnostima uopće bilo moguće utvrditi sve činjenice vezane uz Željkino stradavanje. Milja je zbog svega uložila žalbu na prvostupajnsko rješenje, ali nema prevelika očekivanja.

— Sve to mi opet otvara rane. Nekako sam uvjerena da na kraju od toga neće biti ništa – veli ona.

— Žao mi je svake majke koja je kao i ja ostala bez svoga djeteta. Koja i ne zna gdje joj je dijete zakopano. Ja za svoju znam, ali bi bilo bolje da to nisam vidjela. Bilo bi mi lakše da se to nije desilo pred mojim očima – nastavlja Milja Bojinović.

Vesna Teršelić ističe kako nedjelotvorno kazneno procesuiranje zločina u kojem je ubijena Željka Bojinović ne bi smjelo postati izlika za uskratu prava njenoj majci. Voditeljica Documente podsjeća na pravomoćnu presudu za zločine u Sisku i na Baniji za koju smatra da je relevantna i za Željkinu stradanje. Njome je u prosincu 2013. na ukupno osam godina osuđen VLADIMIR MILANKOVIĆ, nekadašnji zapovjednik policijskih snaga na širem području Siska i Banije i za-

Prvostupajnsko rješenje kojim je odbijen zahtjev Milje Bojinović

mjenik načelnika sisačke policijske uprave. Iako je bio dužan, Milanković nije poduzeo ništa da u periodu od sredine srpnja 1991. do sredine lipnja 1992. spriječi, suzbije i kazni postupanja sebi podređenih u kojima su usmrćena najmanje 24 civila. Pritom je osobno sudjelovao u zlostavljanju i napadima na pojedine osobe te naredio protuzakonita zatvaranja većeg broja civila srpske nacionalnosti.

— Mada među žrtvama navedenim u presudi nema imena Željke Bojinović, obrazac zlodjela iz sela Trnjani nalik je na zločine zbog kojih je kaznu izdržao Milanković. Podsjećam i da je niz žrtava izbrisan iz prve optužnice nakon smrti prvooptuženog ĐURE BRODARCA, tadašnjeg načelnika Policijske uprave Sisak – kaže Teršelić.

S obzirom na to da prvostupajnska rješenja vezana uz Zakon o civilnim stradalnicima donose županijski Upravni odjeli za

Željka Bojinović

Žao mi je svake majke koja je kao i ja ostala bez svoga djeteta. Koja i ne zna gdje joj je dijete zakopano. Ja za svoju znam, ali bi bilo bolje da to nisam vidjela. Bilo bi mi lakše da se to nije desilo pred mojim očima, kaže Milja Bojinović

zdravstvo, socijalnu skrb i hrvatske branitelje, postavlja se i pitanje jesu li zaposleni na tim poslovima uopće dovoljno educirani za donošenje takve vrste odluka.

— Kritika je na mjestu, ali je treba uputiti širem krugu institucija. Ne treba zaboraviti da u takvim odjelima rade i službenici koji osobno poznaju civilne žrtve i desetljećima im nastoje izaći u susret u sklopu vrlo ograničenih mogućnosti. Ne treba njih kriviti za sve što su institucije propustile učiniti kako bi podržale žrtve i preživjele od trenutka počinjenja zločina, jer za to nije bilo političke volje. Moram upozoriti da nije jednostavno postupati u situaciji u kojoj nije završeno istraživanje ljudskih gubitaka i objavljen registar usmrćenih u ratu. Izazov je i što za puno ratnih zločina nije okončana istraga, nisu podignute optužnice i nema pravomoćnih presuda. Sigurno je da bi ‘uzroke i okolnosti’ spomenute u rješenju poslanom Milji Bojinović lakše utvrdili u državnom odvjetništvu nego u upravnim odjelima – tumači Vesna Teršelič.

Voditeljicu Documente brine i što se, kako je to određeno zakonom, pri rješavanju zahtjeva priznaje samo dokumentacija izda-

na od strane nadležnih tijela RH. U slučaju da se radi o medicinskoj papirologiji, propisano je i da ona mora potjecati iz razdoblja neposredno nakon ranjavanja ili ozljeđivanja, odnosno da ne smije biti izdana kasnije od 30. rujna 1996. godine. Teršelič se opravdano pita kako će tu dokumentaciju pribaviti civilne žrtve koje su nakon početka akcija ‘Bljesak’ i ‘Oluja’ izbjegle iz Hrvatske, kao što je to slučaj s našim sugovornikom ZORANOM DANILOVIĆEM, ranjenim u izbjegličkoj koloni u ljeto 1995.

— Nismo mogli znati da je to to. Svako malo ovi pucaju na one, pa oni zapucaju na ove, a mi djeca i žene se skupimo i sklonimo gore u 20-ak kilometara udaljene Slovince. Puškaranje se smiri nakon nekog vremena, vratimo se nazad i pokušavamo dalje živjeti. Tako smo mislili i taj dan. Kad ono šipak. Pakuj stvari i bježi – prisjeća se Zoran Danilović iz Crkvenog Boka kraj Sunje toga 4. kolovoza.

Kao dijete sa sela auto je počeo voziti još kao desetogodišnjak, a pet godina kasnije ta vještina pomogla mu je da se zajedno s tetkom RADOJKOM KUKAVICOM bijelom Ladom probije na čelo izbjegličke kolone koja se kretala u smjeru Kostajnice. Pritom je 15-godišnji Zoran pretekao dva traktora. Kod ulaska u šumu Zelenik, nedaleko od Crkvenog Boka, zasula ih je rafalna paljba.

— Bilo je prestrašno. U prvom navratu mi nije bilo jasno što se dešava, auto se raspadao, a meni je krv curila iza sa potiljka. I danas mogu napipati ranu. Sreća u nesreći što su oni bili s moje desne strane, tj. tetkine. Njoj je odsjeklo prst. Metak joj je prošao i kroz nos, usta i lijevu dojku. Moja rana je bila površinska pa sam uspio iskočiti u živicu i pobjeći u šumu. Skinuo sam majicu sa sebe i njom nekako zaustavio krvarenje. I tetka je nekako uspjela iskočiti iz auta. Zvala me, ali se nisam htio javiti jer nisam znao tko je. Vojsku nisam vidio jer su bili negdje sakriveni, ali sam ih čuo kako galame, pitaju od koga bježimo, psuju nas – prepričava Zoran pokazujući nam fotografiju uništene Lade koju mu je ustupio pripadnik UNPROFOR-a iz Danske.

U istom napadu poginuo je 12-godišnji SINIŠA DOBRIĆ i njegov djed PETAR, koji su se nalazili u kabini traktora koji je Zoran pretekao. Tjelesne ozljede zadobila je Sinišina majka NEVENKA DOBRIĆ koja se nalazila u

Zoran Danilović

prikolici traktora, a u istom navratu ranjen je 19-godišnji student ALEKSANDAR VUKIČEVIĆ. Budući da nije uspio pobjeći, Aleksandra su pronašli vojnici koji su na uniformama imali oznake HV-ove 17. pukovnije Sunja. Kasnije je i zarobljen.

— Nakon nekog vremena sam ustao i otišao dalje u šumu jer sam znao da ima oko šest kilometara do drugog auta. Pokupio sam mater i babu i odvezao nas do Bosanske Kostajnice, ali tamo nije bilo bolnice pa su me htjeli vratiti u Hrvatsku. Reko’, kud ću braćo

Kada se sve zbroji i oduzme, jasno je da je na kraju nastradala sirotinja. I gledaj sad, propade zaleđe Dalmacije, pusta Lika i Slavonija, o Baniji da i ne pričamo. A mladih ni za lijek, ističe Zoran Danilović

mila. Tek sam utekao, a vi me sada vraćate na slikanje glave – govori Zoran Danilović.

Pregled je naposljetku obavio u Banja Luci, gdje mu je izdano otpusno pismo koje je priložio svom zahtjevu za priznavanje statusa civilnog invalida iz Domovinskog rata. I njemu je u prvom navratu zahtjev odbijen iako je uspješno prošao sigurnosnu provjeru, a negativno rješenje je ovaj put potpisao spomenuti Stjepan Markanović iz Upravnog odjela za zdravstvo, socijalnu skrb i hrvatske branitelje Sisačko-moslavačke županije.

— U rješenju piše da sam odbijen zbog toga što u evidenciji Policijske postaje Sunja nisam evidentiran kao žrtva kaznenog djela i zato što nisam priložio medicinsku dokumentaciju izdanu od nadležnog tijela Republike Hrvatske. Pa kako da je imam kada sam utekao da spasim živu glavu – pita se naš sugovornik.

Iako u momentu našeg razgovora, koji smo vodili neposredno nakon što je Ministarstvu branitelja predao žalbu, Zoran nije bio pretjerano optimističan oko pozitivnog ishoda cijele priče, ovih dana mu je stigla pozitivna vijest. Njegova žalba je usvojena jer je ‘na osnovu uvida u predmet utvrđeno da je prvostupanjsko rješenje donijeto na temelju nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i nedostatka dokaza’. Zahtjev je prvostupanjskom tijelu vraćen na ponovno odlučivanje.

— Iskreno, nisam imao skoro nikakva očekivanja jer sam bio svjedok tetki i Aci kada su tražili naknadu nematerijalne štete. I nisu uspjeli pored sve dokumentacije i svjedoka. Čemu da se ja onda nadam, kako da im dokažem istinu – govori danas 43-godišnji Zoran Danilović, koji se nakon izbjeglištva odlučio na povratak u Crkveni Bok gdje se danas bavi stočarstvom.

— U Srbiji su me stalno zvali ‘izbeglica, izbeglica’. Pa imam ja svoje ime i prezime. Nisam to više mogao slušati. Kada se sve zbroji i oduzme, jasno je da je na kraju nastradala sirotinja. I gledaj sad, propade zaleđe Dalmacije, pusta Lika i Slavonija, o Baniji da i ne pričamo. A mladih ni za lijek – domeće Zoran na rastanku.

Iako je vesele pozitivno riješeni zahtjevi jer, kako objašnjava, i zakašnjele reparacije žrtvama puno znače, Vesna Teršelič je svjesna da svako negativno rješenje kakvo su u prvom navratu dobili Milja Bojinović i Zoran Danilović otvara još jednu ranu na duši preživjelih.

— Uz sve gubitke nije im trebala još i ta odbijenica. Bilo bi važno da nadležno Ministarstvo branitelja provede kritičnu evaluaciju primjene Zakona o civilnim stradalnicima te predloži njegove izmjene i dopune. I to u skladu s Temeljnim načelima i smjernicama o pravu na pravni lijek i reparaciju za žrtve teških kršenja međunarodnih ljudskih prava i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava UN-a – zaključuje voditeljica Documente. ■

Ostaci automobila koji je u izbjegličkoj koloni 1995. vozio Zoran Danilović

UGOVOR
S ĐAVLOM

PIŠE Boris Dežulović

*Hrvati se
smiju uspjelim
fotomontažama
Andreja Plenkovića
na sastanku
Europskog vijeća
u Bruxellesu
i urnebesnim
stenogramima
prepiski Gabrijele
Žalac i Josipe Rimac,
dok na zagrebačkom
Fakultetu
strojarstva
i brodogradnje
mladi inženjeri
diplomiraju
na tehničkim
materijalima
u Bibliji*

Zona umraka

ZA Židove i kršćane Biblija je sveta, od Boga nadahnuta knjiga. Iako se mnogi slažu s tvrdnjom da Biblija nije povijesna knjiga, ona je ipak zanimljiva za mnoge znanstvenike, koji u njoj nalaze vrijedne podatke o životu židovskog naroda tijekom dugog povijesnog razdoblja. U Bibliji su vrlo česti i precizni tehnički izvještaji koji se odnose na različita zbivanja, od gradnje Noine arke i Salomonovog hrama do načina na koji proizvodi opeka, lijeva zlatno tele, propituje kvaliteta srebra i zlata i slično. U diplomskom radu potrebno je navesti i sistematizirati sve tehničke materijale koji se spominju u Starom i novom zavjetu, a osobitu pozornost posvetiti metalnim materijalima.

Ja sam, recimo, bio uvjeren da je zajebancija. Ali potpuno i bez ostatka. Previše puta popuštao sam pizdarije s društvenih mreža – jednom čak umalo prokockao vlastitu satiričarsku reputaciju, ispisavši o nekoj aferi cijelu kolumnu prije nego što sam u posljednji čas shvatio da je bila satira – da bih se sad dao navući pričom o diplomskom radu jedne studentice zagrebačkog Fakulteta strojarstva i brodogradnje pod naslovom ‘Osvrt na tehničke materijale u Bibliji’. Na kraju kojega mlada inženjerka ‘zahvaljuje dragome Bogu’ koji je ‘jedini može istinski razumjeti’: ‘Veselim se svemu što me iščekuje u budućnosti jer znam da je život s Tobom zabavniji i lakši.’

Ako su mi cijeli ‘skandal’ i mrtva ozbiljna javna diskusija o kataklizmičkoj propasti hrvatskog visokog obrazovanja uopće bili zanimljivi, mogli su to biti samo kao krajputaš suvremene hrvatske povijesti, trenutak u kojemu je i službeno dokinuta ona tanka i nevidljiva schengenska granica između feralovske satire i hrvatske stvarnosti: granična policija je raspuštena, rampa podignuta, i više nitko ne zna – niti će to ikada više moći pouzdano znati – jesu li majmuni zaista nastali od Hrvata, je li TUĐMAN zapravo nepriznati vanbračni sin JOSIPA BROZA i je li se onomad stvarno jebao s MILOŠEVIĆEM u krevetu PREDRAGOVE punice.

Potpuno mahnutu, ali izvanredno uvjerljivu satiru o djevojci koja je na nekoć zajebanom zagrebačkom strojarstvu diplomirala na tehničkim materijalima u Bibliji – ‘mentorica’, profesorica VERA REDE, doista naime postoji, i na parlamentarnim izborima 2015. bila je na listi Željke MARKIĆ, odnosno U ime obitelji – od bezbrojnih je sličnih montaža, memeova i zajebancija izdvajalo i to što je bila pakleno duhovita za hrvatske standarde. ‘Biblija je dobila više kritika nego bilo koja povijesna knjiga. Nijedna druga knjiga nije napisana tako davno’, piše tako ‘studentica’ u svom ‘diplomskom radu’: ‘Uistinu, Biblija je veličanstven povijesni zapis koji se savršeno podudara sa znanstvenim otkrićima. Koliko god se Bibliju pokušavalo diskreditirati kroz znanost, ništa nije dokazalo da je lažna.’

‘Nijedna druga knjiga nije napisana tako davno’? Kao da su ILJF, PETROV i HARMS stali praviti Feral. A tek tehnički materijali u izgradnji Noine arke i tehnologija lijevanja zlatnog teleta? To je, da ga jebeš, duhovito. Svaka čast. Da Feral još uvijek izlazi, to bi – što bi rekao ANDREJ PLENKOVIĆ – bila tema. Mojim napaćenim licem prešao je kratki, sjetni smiješak, nakon čega sam produžio

dalje pustom tundrom hrvatske subrealne stvarnosti.

Diskusija o ‘skandalu’ na zagrebačkom sveučilištu, međutim, nije jenjavala. Ako je u početku i bilo zabavno, više nije bilo. Temeljni je zakon satire stati na vrijeme. Vic se nikad ne objašnjava.

A onda se prije nekoliko dana javio i sam Fakultet strojarstva i brodogradnje. Je li moguće da će debili na kraju stvarno mrtvi ozbiljni demantirati zajebanciju s Fejsa, pa na službenom memorandumu s pečatom slavnog Universitas Studiorum Zagrabien-sis mrko objašnjavati kako je, nemam pojma, FSB ozbiljna ustanova bogate tradicije koja je u svojih stotinu godina dala deset tisuća strojarskih i brodarskih inženjera i tisuću doktora znanosti, od kojih nijedan nikad nije diplomirao na temu ‘Osvrt na tehničke materijale u Bibliji’?

Naravno da nije.

‘Snaga našeg Fakulteta je što se učenje temelji na rješavanju problema u interdisciplinarnom kontekstu struke. Na taj način Studij strojarstva na FSB-u tradicijski se razlikuje od uobičajenih studija strojarstva u svijetu po širini zahvaćanja struke’, započeo je svoj odgovor dekan fakulteta prof. dr. sc. ZDENKO TONKOVIĆ. ‘Vezano za konkretne upite oko diplomskog rada ‘Osvrt na tehničke materijale u Bibliji’ (...), prijava i obrana diplomskog rada studentice provedena je u potpunosti sukladno Pravilniku o završnim i diplomskim ispitima. Diplomski rad zadala je mentorica iz svog područja rada, inženjerstvo materijala. Osim toga, na usmenoj obrani studentica je pokazala primjenu znanja i razumijevanja građiva stečenih tijekom diplomskog studija. Unatoč navedenom, svjesni smo da tema nije u potpunosti ‘strojarska’ jer ne uključuje neke od standardnih metoda za rješavanje zadataka u području inženjerstva materijala, kao što su na primjer najčešće korištene eksperimentalne metode.’

Bio sam bez teksta dobrih desetak redaka.

Priča o diplomskom radu na temu tehničkih materijala u Bibliji, kojoj znanost, ‘koliko god je pokušavala diskreditirati, nije dokazala da je lažna’ – i u kojemu se mlada diplomantica ‘veseli svemu što me iščekuje u budućnosti jer zna da je život s Bogom zabavniji i lakši’ – uopće nije bila satirična zajebancija, već najozbiljnije ‘široko zahvaćanje struke’ i ‘rješavanje problema u interdisciplinarnom kontekstu’! A dekanu je mrvu problematično samo to što analiza gradnje Noine arke i lijevanja zlatnog teleta nije uključivala eksperimentalne i druge ‘standardne metode za rješavanje zadataka u području inženjerstva materijala’!

Na tom mjestu ovo je prestala biti priča o kataklizmičkoj propasti hrvatskog visokog obrazovanja, i nije više pitanje je li netko na zagrebačkom Građevinskom fakultetu

Ilustracija Biblije grafičara Dorea Gustava, s građevinarima u drugom planu

već ‘široko zahvatio struku’ i diplomirao s temom ‘Osvrt na građevinske materijale u ‘Tri prašćića’. Zašto, uostalom, ne? ‘Iako se mnogi slažu s tvrdnjom da ‘Tri prašćića’ nije povijesna knjiga, ona je ipak zanimljiva za mnoge znanstvenike, koji u njoj nalaze vrijedne podatke o životu engleskih prašćića tijekom dugog povijesnog razdoblja, s preciznim tehničkim izvještajima o različitim zbivanjima, od gradnje kućica od slame i drva do načina na koji prašćići proizvode opeku, a zli vukovi propituju kvalitetu građevinskih konstrukcija.’

VAMA je možda smiješno, ali ljudima na Baniji – vjerujte mi na riječ – nije.

Nije to ni priča o dovršenoj sakralizaciji hrvatske države. Nije tako pitanje kad će na Fizičkom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta ili Fakultetu kemijskog inženjerstva netko ‘u interdisciplinarnom kontekstu struke’ diplomirati s ‘Osvrtima na Isusova čuda na Genezaretskom jezeru i svadbi u Kani Galilejskoj’: pitanje je – ako se, jasno, itko uopće pita – koliko evanđelističkih kemijskih inženjera i kristoloških fizičara već imamo.

Ne, ovo je bilo nešto drugo i nešto mnogo dalje. Ona tanka, nevidljiva schengenska granica između feralovske satire i hrvatske stvarnosti nije ukinuta, već je Hrvatska samo tiho prošla ispod podignute rampe, zauvijek i nepovratno prijevajući na tamnu stranu. Feralova revolucionarna inverzija s ‘ozbiljnim’ dodatkom umetnutim u satirične novine eksperimentalno se, upravo biblijski, materijalizirala u uvrnutu hrvatsku stvarnost, sumrak uma.

Zona umraka.

Hrvati se smiju uspjelim fotomontažama Andreja Plenkovića na sastanku Europskog vijeća u Bruxellesu i urnebesnim stenogramima prepiski GABRIJELE ŽALAC i JOSIPE RIMAC, dok na zagrebačkom Fakultetu strojarstva i brodogradnje mladi inženjeri diplomiraju na tehničkim materijalima u Bibliji. Majmuni su zaista nastali od Hrvata, Tuđman je zapravo nepriznati vanbračni sin Josipa Broza i onomad se stvarno jebao s Miloševićem u krevetu Predragove punice, laku noć i zbogom, veselim se svemu što vas iščekuje u budućnosti. ■

INTRIGATOR

Rimac, Žalac,
kriminalac

Premijeru ne smeta sadržaj procurenog, dakle kriminal i korupcija, već to što pisanje o kriminalu i korupciji stvara političku štetu

RIMAC, Žalac, kriminalac. Tako bi mogla glasiti nova brojlica. U toj bi brojlici stradao samo posljednji, a za prvo i drugoimenovanu nije znano kakva će ih sudbina stići. Kriminalac nije nužno onaj koji krade ili na koji drugi način krši zakon i sebi time priskrbljuje neku korist. Kriminalca novog doba definirao je u ponedjeljak, nakon sjednice Predsjedništva HDZ-a, ANDREJ PLENKOVIĆ. Dakle, kriminalci bi trebali postati oni koji su povezani s curenjem informacija iz istraga, a koje pak bivaju objavljene u medijima. Posljednjih desetljeća HDZ je neprekidno izvrnut curenju takvih informacija, ali stvar je postala alarmantna posljednjih tjedana, kada su u javnost procurile informacije koje se tiču JOSIPE RIMAC i GABRIJELE ŽALAC, nekada moćnih HDZ-ovki, danas pod udarom zakona zbog kriminala i korupcije, kada su se u epicentru curenja zatekli glasnogovornik Vlade MARKO MILIĆ i Hrvatske šume i kada je sve češće bila spominjana misteriozna osoba 'AP', 'šef' ili slično.

Bit će da je taj 'AP' prelio kap strpljenja Andreja Plenkovića. Najavio je da će biti promijenjeni Zakon o kaznenom postupku i Kazneni zakon: 'I ovakve situacije da nam stvari iz spisa nekontrolirano, namjerno, selektirano, aranžirano cure. To se više neće dogoditi zato što će to biti kazneno djelo.' Još se požalio i da im, dakle HDZ-u i Vladi, to stvara političku štetu. Dakle, Plenkoviću ne smeta sadržaj procurenog, a to su kriminal i korupcija, ili u blažem obliku sumnja na

kriminal i korupciju, nego mu smeta što mu pisanje o kriminalu i korupciji u vlastitim redovima stvara političku štetu. Kriminalu ne nužno pakovati, političku štetu spakovati. Plenković je demonstrirao što je suvremeni, postmoderni političar – sadržaj je ništa, imidž je sve.

Naravno, nije trebalo dugo čekati, na njega se digla kuka i motika, a sam sebi je izazvao baš ono protiv čega se bori – političku štetu. Lako je zaključiti da bi na udaru kaznenog progona bili novinari koji objavljuju procuretku. Nema tko nije reagirao: opozicija svih boja i smjerova, Hrvatsko novinarsko društvo, analitičari, stručnjaci. Nešto je pokušavao objasniti i ministar pravosuđa i uprave IVAN MALENICA, ali je, na našu nesreću, vjerojatno svoju sreću, bio suvisao poput GORDANA GRLIĆA RADMANA. Ukratko, pričao je nešto o 'dobrobiti probitka kaznenog postupka'. Stanje fakata je objasnila profesorica kaznenog procesnog prava ZLATA ĐURĐEVIĆ. Dakle, načelo javnosti je temeljno načelo funkcioniranja kaznenog postupka, a ono vrijedi i u istražnoj fazi. Ustavni sud je tajnost istrage ukinuo 2012. godine.

Da štošta iz istraga curi znamo odavno. IVO SANADER bi mogao napisati nekoliko knjiga o tome u svom slučaju, a kada bi se zbog toga počelo kazneno goniti, prvo bi trebalo pohapsiti pola DORH-a, ne novinare. Plenković zna zašto je najavio što je najavio – dobro mu je poznato da je HDZ dva puta izgubio parlamentarne izbore, oba puta zbog toga što je predanim radom u javnosti stvorio dojam da je krao više nego što se pristoji.

Zahvaljujući premijeru, svjetla reflektora privremeno s nešto manje luksa obasjavaju glavnu državnu odvjetnicu ZLATU HRVOJ ŠIPEK, čije razrješenje traži opozicija. Nedavno je u Saboru na izravno pitanje NIKOLE GR-

MOJE kazala da je s Rimac kontaktirala kada je ova bila gradonačelnica Knina. Procureno je pokazalo da je s njom kontaktirala i kada je Rimac bila državna tajnica. U slučaju Hrvog Šipek nije ključno ono što je objavljeno, važnije je to što nije govorila istinu, a doista je ključno to što je nesposobna i to mora biti prvi razlog njezine smjene.

■ Tihomir Ponoš

Nepovjerenje
u društvo

NAJVEĆI dio učenika optimističan je što se tiče vlastite budućnosti u idućih 20 godina, ali nije tako u vezi općeg društvenog optimizma. Dok su 11-godišnjaci što se tiče budućnosti Hrvatske ipak optimistični (62 posto), kod 16-godišnjaka ona znatno pada (23 posto), kao i predviđanja za Europu (sa 60 na 41 posto) i za svijet (47 na 26 posto). Zanimljivo je da u takvim stavovima nema velikih odstupanja između regija, uz konstataciju da su prema Hrvatskoj najkritičniji učenici gimnazija i prirodoslovno-matematičkih smjerova.

Rezultati su to istraživanja 'Promjene u organizaciji procesa odgoja i obrazovanja uzrokovane covid-19 pandemijom: učinci na obrazovna iskustva, dobrobit i aspiracije učenika u Republici Hrvatskoj – EWACHANGE' pod nazivom 'Odrastanje u (post)pandemijomskom vremenu – iskustva iz Hrvatske' koje je u Zagrebu predstavio voditelj projekta EWACHANGE BORIS JOKIĆ. Istraživanje je pokazalo da đaci najviše povjerenja imaju u roditelje, prijatelje, liječnike i svećenike, a znanstvenici i novinari su pri dnu liste. Prema Jokićevim riječima, rezultati po kojima učenici viših razreda osnovne škole i srednjih škola u Hrvatskoj zaziru od povjerenja prema drugim ljudima puno govore o trenutku u kojem živimo i društvenim okolnostima. Za usporedbu, u općoj populaciji stupanj povjerenja u države je znatno viši (21 posto), ali usprkos tome Hrvatska je na samom dnu europske liste na čijem začelju su Bugarska i Rusija, dok povjerenje dominira u državama poput Norveške i Danske.

Što se tiče povjerenja u određene skupine, pokazalo se da 13-godišnjaci vjeruju isključivo roditeljima, nakon njih prijateljima, potom liječnicima i svećenicima, a tek potom policajcima, učiteljima i znanstvenicima, da bi na kraju bili učenici iz razreda, političari (60 posto im uopće ne može vjerovati), novinari i nepoznate osobe.

Riječ je o jedinstvenom istraživanju u Hrvatskoj koje je provelo 15 znanstvenica i tri znanstvenika s ciljem da se utvrdi psihosocijalno stanje djece i mladih nakon pandemije koronavirusa i potresa. Istraživanje je u svibnju i lipnju 2021. i 2022. provedeno u 167 škola na 43.495 učenika koji u osnovnim školama čine deset posto svoje generacije, a u srednjim četvrtinu učenika tih razreda.

■ Novosti

Bit će da mu je 'AP' prelio kap strpljenja (Foto: Robert Šephar/PIXSELL)

Idemo
na prosvjed

Hrvatski liječnički sindikat, komora, udruga bolničkih liječnika, Koordinacija obiteljske medicine i Inicijativa mladih liječnika najavili su veliki prosvjed u Zagrebu pod nazivom 'Ako bude potrebno, idemo i u štrajk'?

Prosvjedovat ćemo u subotu zbog toga što niti jedan od naših zahtjeva zbog kojih smo organizirali prosvjed u rujnu, osim reprezentativnosti Hrvatskog liječničkog sindikata, nije ispunjen. Ne samo da se apsolutno ništa od velike 'reformne' nije promijenilo, nego Ministarstvo zdravstva čak nije ponudilo konkretne rokove.

Što tražite od Ministarstva zdravstva i ministra Beroša?

Sve ono što smo tražili i na prosvjedu u rujnu – kontrolu kvalitete rada, rad po vremensko kadrovskim normativima, tražimo zakon o radnopravnim odnosima i plaćama liječnika, tražimo izjednačavanje koeficijenata i jednom zauvijek, u 21. stoljeću, ukidanje robovlasničkih ugovora.

Provedena je anketa među 5.700 liječnika od kojih je 97 posto iskazalo nezadovoljstvo radnopravnim statusom?

Prosvjed je većina kolega odabrala kao najprihvatljiviju opciju. Njih 73 posto se izjasnilo za prosvjed, a 63 posto za štrajk. Loptica je sada na strani Ministarstva zdravstva.

Godinama se borite da se ukinu 'robovlasnički ugovori', o čemu je riječ?

Prema Pravilniku o specijalizaciji, ako dajete otkaz, tada morate vratiti sav iznos koji niste primili do kraja specijalizacije. No bilo kakvo vraćanje iznosa koji spadaju u plaće osoba na specijalizaciji je robovlasničko. Pravo na plaću je ustavno pravo svake osobe koja radi te se njezino vraćanje smatra kršenjem ustavnih prava zaposlenika. Ta praksa provodi se samo i jedino u medicini. Niti jedna druga visokoškolska osoba u RH nema takve penale, što je, ako ništa drugo, najobičnija diskriminacija, ako ne i kršenje prava na slobodan odabir mjesta rada, mjesta stanovanja i slobodnog kretanja na tržištu rada. Da ne kažem da je samo provođenje edukacije na specijalizaciji sramotno loše. Zato tražimo, a ponudili smo i rješenje za novi oblik dobivanja specijalizacija, a zatim provođenja i financiranja istih. Cijeli program stoji u ladiči još od ministra KUJUNDŽIĆA. Sve je manje vremena za sprečavanje raspada sustava kojim nisu zadovoljni ni pacijenti ni djelatnici, zadovoljno je samo Ministarstvo zdravstva. Što se prije počne slušati struka, to su nam šanse za izbjegavanje katastrofe veće!

■ Mirna Jasić Gašić

Dosta im izrabljivanja

Dostavljači Wolta nemaju osiguranja, prava na odlučivanje o radnom vremenu, amortizacije za vozilo. Po novom Zakonu o radu bit će dužni i plaćati svoje doprinose

Istočno parkiralište Zagrebačkog velesajma, utorak prijepodne, oveća skupina biciklista. Ili nije baš sasvim tako, čim se malo zađe između njih. Ima tu motorista, pa romobilista, a poneki su došli automobilima. Većina ih je u istim, uniformnim jaknama boje neba. Okruženi policijom, obasjani suncem, još malo i krenut će.

No ipak ne tamo gdje bi ih se inače očekivalo. Doba je dana kada značajan dio Zagreba započinje s dnevnim rutinom odabira svog ručka, užine, gableca, marende. Najveći dio te hrane dostavljaju upravo ove cure i momci u svijetloplavom. Po njima i kutijama koje nose na leđima ističe se natpis: Wolt. A to je ujedno prava adresa ovog skupa s porukom. Okupili su se da iskažu nezadovoljstvo poslodavcem.

Prvi je problem činjenica da im Wolt ustvari nije poslodavac. Jer, modus poslovanja tvrtki za dostavu pomoću aplikacije, kao i npr. taksiranje, općenito digitalnih platformi, počiva na zaobilaženju poslodavačkih obaveza. Zato će jedna od ključnih riječi u protestu dostavljača biti – agregatori. Posrijedi su svojevrsni posrednici između Wolta i njegovih radnika. Ako im s tim radnicima zapne, oni zastupaju jeftiniju radnu snagu, uvozu. Onu još veću sirotinju iz Azije koju sve češće vidamo u Hrvatskoj. Ta ne pita mnogo za uvjete rada i druga prava. Prije negoli će se dostavljači zaputiti k sjedištu Wolta u Vrbanima, međutim, ukazuje se u gužvi DAVORKO VIDOVIĆ, potpredsjednik Hrvatskog sabora, predsjednik stranke Socijaldemokrati.

Objašnjava dvojici od njih da će im pomoći, da se jave u Sabor. Kaže da mu je svaki put muka kad vidi nekog od njih kako se probija

kroz gradsku prometnu gužvu. I da ima braćića koji također živi od toga. Dalje nismo čuli, a nije se dugo ni zadržao. Valjda im nije predložio još nešto od ostavštine AUGUSTA PINOCHETA, kao s drugim stupom mirovinskog osiguranja prije dva i kusur desetljeća. No možda tad samo nije imao nekoga od familije u penziji. Uto povorka kreće prema Jadranskome mostu. Novinari je okružuju u napadno velikom broju. Ima nas više i od policije. Jedan dostavljač nas pita otkud to, mi toliki. Nemamo pojma, bar ne za većinu kolega, što im je odjednom. Možda stvarno u tom času nema jače priče u ovom gradu, konačno.

To pak jasnije postaje u Vrbanima, gdje pred demonstrante izlazi ovdašnji Woltov direktor MARIN ŠUŠNJAR. Pola sata provest će zatim u uredu s nekoliko njihovih predstavnika. Uspjeli su se dogovoriti samo to da će se narednih dana početi dogovarati. Bitno sadržajnije zvučao je razgovor prije i poslije, ispred zgrade. A ispod prozora na kojem su se pojavile glave i dvojice provokatora, vrijeđajući dostavljače.

Radnici su u biti suočili šefa s istinom. Nemaju nikakve samostalnosti u radu, nameću im se agregatori od kojih neki rado zaboravljaju isplatiti radnika. Ažuriranje crne liste takvih nije im omogućeno. Nalknada za dostavu je povećana, ali ne u korist dostavljača. Šteta po kupca, s druge strane, evidentna je, kao i napetost producirana spram inozemnih radnika. Mimo toga, jedan radnik, DŽO ga zovu, objašnjava nam kako je dostavljačima bolje već i u Sloveniji. Tamo im kilometražu zaračunavaju realno, a u Hrvatskoj prema zračnoj udaljenosti. Nemaju osiguranja, prava na odlučivanje o radnom vremenu, amortizacije za vozilo. Po novom Zakonu o radu bit će dužni i plaćati svoje doprinose. Sami, naravno. Ni agregatori nemaju veze s tim, kamoli Wolt.

Ne znamo može li im kako pomoći Vido-
vić, takav netko. Ako nije bolje da im tako
provjereni kadrovi možda ipak prestanu
dolaziti upomoć. Lažete, lažete, čuje se iz
redova dostavljača dok Šušnjar pokušava
razjasniti neka sporna pitanja. Plavi heroji,
odjekuje Vrbanima dok se pozdravljamo s
par sugovornika u masi. Bit će još ovakvih
prilika, izgleda. I to za čitav grad na prazan
stomak.

■ Igor Lasić

Stagnacija u pravima

Političko, društveno i institu-
cionalno okruženje za LGBTIQ
osobe je nepovoljno, a u razdo-
blju od 2018. do 2022. došlo je do
stagnacije u razvoju i poštivanju
ljudskih prava u Hrvatskoj, rečeno je na
predstavljanju "Rozog megafona" – izvje-
štaja Zagreb Pridea. "Okruženje za LGBTIQ
osobe postalo je izrazito nepovoljno nakon
što nije spriječeno održavanje referendu-
ma o zabrani istospolnog braka. Taj trend
stvaranja negativnog okruženja pogoršan
je i narednih godina kroz različite institu-
cionalne, političke i druge pritiske", nave-
dono je u izvještaju. "LGBTIQ osobe i dalje
su žrtve nasilja, a predrasude i socijalna
distanca ostale su velike", kazao je FRAN-
KO DOTA iz Udruge Zagreb Pride. Dodao je
i da većina žrtava nasilja ta kaznena djela
ne prijavljuje.

"Imamo jaču i još emancipiraniju LGBTIQ
zajednicu, pogotovo među mladom popu-
lacijom. Međutim, ona sve više trpi različite
oblike diskriminacije i nasilja", kazao je
Dota. Istaknuo je da potrebe LGBTIQ osoba
nisu prepoznate u obrazovnom i zdravstvenom
sustavu, navodeći da se u izvješću ističe
kako nije uvedena nikakva smisljena i znan-
stveno utemeljena seksualna edukacija te da
je sadržajem zdravstvenog odgoja tematika
spolnosti svedena na minimum. Zaključio
je da unutar odgoja i obrazovanja uopće nije
predviđeno obrađivanje tema koje stavlja-
ju naglasak na prava LGBTIQ osoba. Iako je
2014. donesen Zakon o životnom partner-
stvu koji parovima istoga spola daje veliku
razinu pravne zaštite i definira taj institut
kao zajednicu obiteljskog života, djeca ži-
votnih partnera nemaju jednaku pravnu
zaštitu kao djeca bračnih i izvanbračnih
drugova različitoga spola.

U izvješću je navedeno i posebno nepo-
voljno okruženje za život trans osoba kojima
se otežava pristup gotovo svim pravima i
uslugama zbog nepostojanja odgovarajućeg
zakonskog rješenja za pravno priznanje rod-
nog identiteta temeljenog na samoodrede-
nju.

Unatoč stagnaciji u širem razvoju LGBTIQ
prava u razdoblju između 2018. i 2022. go-
dine, važno je istaknuti kako je nastavljen
trend porasta broja ljudi koji dolaze na Po-
vorke ponosa u Zagrebu i Splitu, kao i na dru-
ga javna LGBTI i kvir događanja, prosvjede,
manifestacije i festivale.

■ Novosti

FRAGMENTI GRADA

Čitatelji novina

A se galerija nalazi na idealnoj lo-
kaciji za takav tip mjesta. Na križa-
nju je najpoznatije i najduže ulice
u Zagrebu i Hrvatskoj, te jedne od
brojnih ulica u zapadnom dijelu
grada koje ju presijecaju na vertikalnom po-
tezu sjever-jug. Drugim riječima, frekventna
je to zona grada, važan preduvjet kako bi pro-
stor poput umjetničke galerije mogao ostvariti
svoju funkciju. Razlog zašto o njoj želim napi-
sati par rečenica nije u domeni njene primarne
uloge – prakse prezentacija umjetničkih djela,
instalacija i performansa, stvari su koje se po-
drazumijevaju – već se radi o motivu sekun-
darne ili tercijarne razine važnosti za takav tip
mjesta, a baš mi je to privuklo pažnju.

Riječ je o svakodnevnoj praksi čitanja dnev-
ne štampe koja se tijekom svakog radnog dana
odvija u prostoru spomenute galerije, u širo-
kom vremenskom rasponu od jutarnjih i pri-
jepodnevnih, do kasno poslijepodnevni sati.
Čini se da ta galerija njeguje neke stare dobre
prakse. Naime, očito se nudi mogućnost svim
zainteresiranim da besplatno konzumiraju ti-
sak u toplom i ugodnom prostoru. A zaintere-
siranih za takvo nešto, sudim prema osobnim
impresijama nekog tko svakodnevno prolazi
tim raskršćem, izgleda da ima. Populacija je
ipak predvidljivog, manje-više homogenog
profila. Gotovo se isključivo radi o muškarcima,
rijetko kada mladim od 60 plus. Umirov-
ljenici dakle. Ako nategnem doživljaj do ruba,
iz viđenog bih rekao da je u socijalno-klasnom
ključu pretežito riječ o društvenoj skupini s
margine, možda i sa značajnim udjelom sa-
maca u njoj. No nešto mi dodatno pri svemu
tome izaziva interes i usmjerava razmišljanje.

Gledam kroz izlog galerije taj otočić starog
analognog svijeta, standardni je to prizor iz
vremena dok su priče o internetu još spada-
le u sferu znanstvene fantastike. Pomalo je
fascinantna fokusiranost tih ljudi, čitatelja
klasičnog tiska, na sadržaj ispred njih. Može
se čuti tišina koja okružuje svakog ponao-
sob u tom prostoru, poput onog uobičajenog
standarda u knjižnicama. Vidim u tom prizo-
ru gotovo pa nekakvu ritualnu posvećenost
sakralnog tipa. Naglašena je koncentracija i
poza nagnutosti nad razlistanim stranicama
novina; dijelom možda i iz praktičnih razloga,
dioptrijske su visoke, a stare oči umorne. Ima
tu i svojevrsne hermeneutičke potopljenosti
u nevidljivim, a opipljivim oblačićima koji
ih pojedinačno okružuju. Ne bih se složio s
eventualnim prigovorima da u tim prizorima
nema ničeg posebno drugačijeg u usporedbi s
danas tipičnim situacijama naše izolacije pu-
tem tzv. pametnih mobilnih telefona, stalnih
zurenja u njihove ekrane i skrolanja po njima
koje nalikuju milovanju.

Zato prizor iz galerije postaje još izoštriji
i u jačem je kontrastu smjestimo li ga u nepo-
sredno okruženje ulice i raskršća, u tipičnu
užurbanost suvremenog grada i njegovih sta-
novnika koji mahom stalno nekud žure.

■ Hajrudin Hromadžić

Све нас је више

Иако Удбина броји само 600 становника, у нашем пододбору су 63 члана

Овогодишња сте добитница Просвјетине 'Десанке Ђорђевић': какви су ваши дојмови о тој награди за заслуге у аматерском стваралаштву што сте је завриједили као предсједница СКД-ова пододбора у Удбини?

Била сам прво изненађена што сам предложена и то не стога што мислим да је не завређујемо него зато што нисам знала да се уопће прати рад овако малих пододбора, а онда и преплављена поносом: изнимна ми је част добити признање названо по жени с чијим сам дјеловањем добро упозната.

Кажите нам штогод о том 'малом' пододбору?

Формиран је 2003., па ћемо ове године обиљежити двадесету обљетницу, што досад нисмо имали обичај: сада хоћемо, јер смо постали познати и тражени, не само унутар Просвјете и наше заједнице. У просјеку наступамо између 15 и 20 пута нагодину, како у удбинској околици, тако у широј регији. У склопу пододбора дјелују двије секције, мјешовита пјевачка скупина оформљена на почетку нашег рада те млади фолклораши, плесачи између пете и дванаесте године живота окупљени од 2019., које зовемо Цукрице. Тренутачно их је дванаест, колико је и ученика српске националности у ОШ Краља Томислава, гдје сви похађају и наставу српског језика и културе.

Је ли изазовно пронаћи и задржати чланство?

По посљедњем попису становништва Удбина је као опћина остала без више од пет стотина људи; иако смо по територијалној површини друга таква административна јединица у Хрватској, имамо тек 1.334 становника, од чега шест стотина живи у опћинском средишту, међу њима и 150 припадника наше националне заједнице. Унаточ томе, овдашњи Просвјетин пододбор повећава број чланова, па нас је сада у њему 63, од чега је тридесетак изнимно активно, укључујући и наше Цукрице. То је фантастично.

Како сурађујете с локалним властима и другим дијеловима заједнице?

Изврсна је сурадња, то могу слободно рећи: радимо у опћинском простору чије трошкове гријања и струје подмирују власти, а ми мјесечно партиципирамо с десет еура најмине. Дио средстава за рад и активности добивамо кроз опћинске нагјечаје, а дио осигуравамо путем чланарина, донација и Савјета за националне мањине. Одлична је и сурадња с локалним ВСНМ-ом те СПЦ-ом, баш као и са загребачком средишњицом Просвјете. Поред тога, константно смо у контакту с кореничким пододбором и још пар других, а уско сурађујемо и с осталим личким и далматинским куд-овима, па се међусобно угошћујемо чим се укаже прилика и то допусте финансијске могућности.

Што сте све испланирали за ову годину?

Увелике смо у припремама за жупанијску смотре фолклора у Оточцу, која се оцјењује и на којој ћемо наступити с обје секције. Озбиљно сценско окупљање захтијева и озбиљне припреме, поготову кад је ријеч о махом седамдесетогодишњим пјевачима који доиста знају пјевати, али тој вјештини морају придодати прикладан репертоар и увјежбати наступ у ношњама. За тај сам дио ја задужена, а с Цукрицама радим и кореографију, па у Оточцу намјеравамо извести игре и обичаје везане уз тзв. Лазареву суботу, што није нимало једноставно. И ове ћемо године, јасно, 'покрыти' све наше вјерске прославе, односно сеоске и храмске славе. Стало нам је да одазовемо свима који нас позову, неовисно о томе колико ће нас људи гледати, пет или педесет. Суштина нашег постојања је одржавати нашу традицију и очувати је од заборавља, а остало је мање важно. Озарена лица посљедњих стараца у неким селима понекад су нам највећа награда, па и онда кад одемо 'далеко' од Удбине – у села око Плитвичких језера, у Вребац, Павловац или Ервеник, некоћ велико село у којем мала скупина ентузијаста пожртвовно на животу одржава тамошњи куд назван Коријенима Буковице; код њих ћемо отићи увијек, па макар и посљедњу пару на то потрошили.

Осим пододбора, у Удбини водите и мјесну књижницу?

Опћински сам референт за друштвене дјелатности и аниматорица културних догађања којих овдје, унаточ броју становника, нема мало. Радим и као књижничарка, јер људи овдје доста читају, не само клинци који посуђују лектирне наслове које морају прочитати. Средовјечне жене посуђују углавном љубиће или кримиће, а придруже им се и они позније доби, из Дома за старије и немоћне. Неријетко на једну исказницу књиге посуђује цијела породица, а та могућност пуно значи људима мале куповне моћи и с ниским мировинама.

■ Н. Јовановић

МАЊИНСКИ ЗАСТУПНИК

ПРЕД саборским заступницима нашла се већ друга верзија Закона о обнови зграда оштећених потресом на подручју Града Загреба, Крапинско-загорске жупаније, Загребачке жупаније, Сисачко-мославачке жупаније и Карловачке жупаније. Штете у Загребу и околици те на Банији процијењене су на око 17 милијарди еура, од чега је 11,5 милијарди еура процијењена штета у Загребу и околици те 5,5 милијарди еура на подручју Баније. ДРАГАНА ЈЕЦКОВ, СДСС-ова саборска заступница, казала је да се у овом тренутку, нажалост, још увијек не може говорити о ревитализацији и господарском развоју потресом погођених подручја. Она је истакнула проблем земљишних књига и катастра, односно њихову несређеност, што је на Банији посебно изражено.

— Када је у питању проширење доказних средстава којима подносиате доказује право власништва, има и предности и недостатака. Заштитна клаузула према којој рјешење о обнови и рјешење о новчаној помоћи немају правног учинка на право

бале подржавати овај процес. Пуно тога се, наставља Јецков, може ријешити додатним појачавањем тимова бесплатне правне помоћи на потресом погођеним подручјима, нарочито када се зна да је једина овлаштена удруга за пружање правне помоћи има сједиште у Сиску. Српско народно вијеће је у том дијелу одрадило круцијалан посао, наглашава.

Убрзање процеса постићи ће се и административним растерећењем до којег ће доћи укидањем обавезе израде елабората оцјене постојећег стања грађевинске конструкције код обнове кућа, укидањем обавезе израде пројекта уклањања за обитељске куће, укидањем обавезе техничко-финансијске контроле пројекта, укидањем потребе исхођења посебних конзерваторских увјета за конструкцијску обнову зграда унутар културно-повијесне цјелине те укидањем извјешћа о обављеној контроли ревидента за вишестамбене, стамбено-пословне и пословне зграде на пројект за уклањање зграде.

Уводи се модел замјене права власништва умјесто обнове и изградње замјенских кућа, право на најам стана,

Рушевина у Сиску (Фото: Едина Зуко/PIXSELL)

власништва и друга стварна права на обновљеној некретнини, је дефинитивно добар и потребан осигурач. Међутим, ишчитавањем наведених алтернативних доказних средстава, као што су исправе прикладне за земљишнокњижни упис, непрекинут слијед изванкњижних стјецања, исправни поступци, јавне исправе, службени документи као што је посједовни лист или потврде које се издају на темељу података катастарског оператера и других службених евиденција или уговор на темељу којег се стјече право власништва – намећу се одређена питања. Имамо ли времена за провођење појединачних исправних поступака, нарочито кад знамо да су рокови за провођење истих јасно прописани другим позитивним прописима? Имају ли особе које захтијевају обнову уопће ове документе, јер ако их имају – не би ли досад већ 'средиле' стање у јавним књигама? – пита Јецков.

Одговор на ова питања је прилично једноставан, сматра заступница. Ријеч је о бесплатној правној помоћи. Она је навела да је више пута истакнут дефицит правних знања и капацитета самих корисника за активно судјеловање у процесу обнове, као и дефицит кадрова у јавним службама на локалној разини који би тре-

трајно стамбено збрињавање давањем некретнине у власништву РХ и јединица локалне самоуправе те проширује круг особа с правом на обнову на браћу и сестре власника, односно брачног друга, изванбрачног друга, животног партнера, односно неформалног животног партнера власниковог сродника. Јецков сматра да не би било лоше размислити о даровању грађевинског материјала јер држава дефинитивно може постићи боље цијене на тржишту.

— Гледајући слике из Турске и Сирије јасно је како се пуно људских живота могло сачувати да није долазило до злоупотреба од стране извођача радова. Управо зато је добро што ће се једним од завршних чланака дефинирати одговорност судионика у градњи и накнада евентуалне штете. Без обзира што добродошлим сматрамо поједностављења која су директно упућена рјешавању уских грла, свеједно се мора водити дужна пажња о правима власника, инвеститора и професионалне заштите свих судионика у грађењу, како би се избјегли потенцијални судски спорови – закључује Јецков.

■ Ања Кожул

Од чврстог смо ми материјала

Довезли ми оне четири канте у боји к'о да сам некакво подузеће, па сад зјапе празне јер ја смећа немам. Ни сметлари не долазе, само ми испостављају мјесечне уплатнице, јада се Љубица Грубић из Моштанице

Љубица Грубић

ПРЕКО многих недаћа што су се стушtile на све слабија плећа Љубице Грубић из Бријега, заселка забачене банијске Моштанице, та је 77-годишња старица успијевала пријећи. Но једна је данас мучи чак и више од сјећања на ратне страхоте, бјеганију, потрес, болештине и свакодневну неимаштину. — Стисло је мене, мој синко, са свих страна, али некако препињем, ни сама не знам како. Могло је бити и горе, све си некако мислим. Сад ме ипак највише жуљају оне четири пластичне канте за смеће послане тамо горе по бојама: зелена и смеђа, плава и жута. Довезли их прије годину дана к'о да сам некакво подузеће, па сад зјапе празне јер ја ни-

каквог смећа немам: љуске од крumpира и лука, лупине јаја и покоји комадићак буђавога круха ионако покључају кокоши или каква друга шумска живина, а пипирната амбалажа заврши у пећи. Знају то и сметлари, па више не долазе, само сваког мјесеца испоставе уплатницу на 50 куна или тих неких еура, враг ће га знати – јада нам се Љубица. Покрај њене куће постављено је право рециклажно двориште за одвајање отпада, иако у овом засеоку има само троје становника. Иначе, Љубичин је супруг Славко умро још прије педесетак година, а кћи Радмила с обитељи живи у Бановцима крај Београда још од осамдесетих година прошлог стољећа.

Наша се суговорница већ четири десетљећа сналази сама најбоље што

умије: након повратка из Србије прима-ла је скромну социјалну помоћ у износу 1.250 куна, а онда је остварила право на пољопривредну мировину чији је износ тек с временом 'нарастао' до мјере да се изједначио са социјалом. Зашто су је пребацили на мировину која је заправо неповољнија од социјалне помоћи јер је с њоме изгубила право на неке друге 'привилегије', ни самој јој није јасно. Центар за социјалну скрб знао би јој прије платити покоји рачун, ту и тамо би сјела каква једнократна помоћ или пакет с храном, но откако стиже пензија за све то мора издвајати сама. Па и за одвоз тог смећа којег заправо нема.

— Таман сам, уводећи строгу штедњу, прихватила нова примања и нова правила, кад пуче тај вражји потрес! Била сам

у кући кад је затресло, но на сву је срећу кат саграђен од дрвета па се све само добро заљуљало и зашкрипало. Добра је то кућа, доље камен а горе дрво, право по банијски. Подигнута је 1946., пише на једној греди, дакле точно кад сам се родила. Није нас лако срушити, од чврстог смо ми материјала саздане. Поразбијали се у потресу тањури и чаше, разлетио се креденац, испревртали столци, распуцали зидови у приземљу, али и кућа и ја остадосмо цијеле. Но никада нитко после тога није дошао овамо видјети што је са мном и мојим домом, ни статичари ни мајстори. Само је Саша Умићевевић, поп из Петриње, одмах стигао и све посликао. Молим вас, спомените да ме он иначе често обилази и помаже ми коликогод може. Једном ми је донио велик пакет с храном и другим потрепштинама, а од социјалне службе ни трага ни гласа, као да не постојим. Хвала нашем Саши гдје чуо и не чуо – присјећа се Љубица банијске катастрофе чије се посљедице још осјећају.

Тако и њој Црвени криж свакога дана осим суботе и недјеље доставља ручак, а то јој доиста пуно значи: до прве трговине, оне у Блињи, има више од три километра, колико је старици начети кукова тешко пријећи, чак и кад се подупире штапом. А и скромна би примања тешко поднијела чешћу куповину.

Олујна су је времена средином деведесетих нанијела у Руму, гдје никада прије није била. Још су је у Моштаници утоварили у комшијин трактор, па ју онда с другим избјеглим несретницима у Руми смјестили у некакве климаве колибе с још расклиманијим жељезним креветима на кат. Издржала је некако двије године, па се вратила у свој заселак.

— Пожалила сам што сам бјегала чим сам се вратила: затекла сам једну жену која није одлазила, па ми је казала да никаквих проблема није било, да је од војске и државе чак храну добивала. Па 'ајде ти сад знај што је требало тада учинити – каже нам Љубица, која је 1946. рођена у Брђанима Шамаричким крај Двора. У моштаничком се Бријегу, камо је као двадесетогодишња дјевојка долазила посјећивати удану сестру, зауставила ради љубави према свом Славку.

— Кад сам се преселила овамо, све је било живо: у тридесетак је кућа живјело двјестотинак људи, а највише је било дјеце и младих. Живјели смо сви у слози, пуно смо радили, али смо се богме и пуно забављали. Нашло би се времена за прела и сијела! Данас нас је овдје тек троје, ускоро нас неће бити ни толико. Најгоре од свега је што ни ми не маримо једно за друго и што нитко никоме не иде; као да је у људе с ратом ушао неки враг, а и многе је куће шума већ заувјек прогутала – тумачи нам Љубица. Појашњава како у крају око Моштанице готово и није било окоћнице без винограда које су људи окопавали и уредно одржавали, па се винска бурад по подрумима редовито пунила племени-тим соком од слаткога грождја. Данас ни трага вино и виноградарима, заостала је можда тек покоја храстова бачва у каквом урушеном подруму, остављена да труне уз старе преше и 'двогузе' флаше. По повратку из Моштанице свратисмо у Петрињу пренијети Љубичине поздраве Саши Умићевевићу.

— Кадгод ухватим времена, одем до ње: посјећивао сам ту храбру жену и прије потреса, јер је била сама и ваљало јој је помоћи. Сада јој је и здравље нарушено, па се доиста обрадујем сваки пут кад се увјерим да се ипак колико-толико држи – закључио је православни свештеник. ■

Prepiljene cijevi i sulude kubikaže

Nismo mogli plaćati vodu, računi su se gomilali. Prošlo ljeto su došla dva radnika, uzeli pilicu i presjekli cijev. Bilo je 40 stupnjeva, molila sam ih: ‘Nemojte, imam djecu, kravu i tele, što ću s njima?’ Kažu, dobili su takvo rješenje zbog neplaćanja računa. Ali ti računi nisu bili realni, kaže Nevenka Žagar, jedna od onih koji vode bitku s gračačkim Vodovodom

ESKALIRALA je frustracija siromašnih građana Gračaca zbog visokih računa za vodne usluge. Pojedinačni glasovi kojima su anonimno ukazivali na moguće nepravilnosti u očitavanju vodomjera, prerasli su u javno istupanje nekoliko kućanstava. Potaknuti izjavom RADOVANA DRAGOSAVCA iz Gračaca, koji se prije nekoliko mjeseci Novostima požalio zbog vrtoglave kubikaže vode što mu dolazi na naplatu, njegovi sugrađani odlučili su progovoriti o istom problemu koji ih mori godinama.

U Gračacu smo se našli sa šestoro ljudi koji imaju lošu povijest odnosa s lokalnim Vodovodom i odvodnjom. Svima su zajedničke ogromne kubikaže vode za koje ih ovo javno poduzeće tereti, opominje ih zbog neplaćenih računa, bez najave im prekida opskrbe, ali i šalje im ovrhe. Zajedničko im je i to što su svi na rubu egzistencije. Zaposleni na minimalcu, umirovljenici, primatelji socijalne naknade – svi oni raspolažu s mizeranim mjesečnim primanjima. Neupućeni u potrošačka prava, pružaju pasivni otpor tako što ignoriraju račune od po 500 kuna, iako

su svjesni, kažu, da se osnovni režijski troškovi moraju podmiriti. Govore nam da se u Gračacu ništa ne može pomaknuti s mrtve točke bez novinara.

MARTINA BRAJKOVIĆ, 23-godišnja samohrana majka dvoje maloljetne djece iz Štikade, već dugo se bori s previsokim računima. S dvoje djece u kući nije mogla dopustiti da joj radnici isključe vodu. Zato je pokrila dugovanje prema Vodovodu u visini od 3.000 kuna, što je u tom trenutku bio iznos cijele njene mjesečne plaće. Tvrdi da je zahtijevala od Vodovoda da računi budu umanjeni ili

prepolovljeni, no za tu nagodbu, kaže, nije bilo interesa.

Također, prije dvije godine, radnici su joj isključili dotok vode bez prethodne najave. Rečeno joj je da je vodomjer smješten daleko od kuće i da bi ga trebalo premjestiti. Međutim, otkako je na to pristala te iz svog džepa pokrila troškove premještanja, u kući ima problema s pritiskom vode. Dva stroja za pranje rublja su nepovratno uništena jer je

Nemaju kadu, a računi
ogromni – Milka Brajković
(Foto: VIDA produkcija)

pritisak toliko slab da ne može istovremeno pokriti pranje robe i obično pranje suđa. U njenoj kući smo se zatekli u trenutku dok je već mašina bila uključena. Da bi nas uvjerila, na nekoliko sekundi je pustila vodu u kadi. Zvuk motora se automatski utišao, što jasno upućuje da nešto nije u redu. Neispravna već mašina ju je dočekala prošlo ljeto kada je s bebom došla iz rodilišta pa je jedno vrijeme odjeću morala prati na ruke. Novu joj je kupila prijateljica.

Martinina majka NEVENKA ŽAGAR u Gračac se vratila nakon rata. Živi u kući APN-a koju je njen muž dobio na korištenje zbog statusa branitelja.

— Borimo se kroz život kao i svi. Prije nekoliko godina sam kupila kravu i tele. Nismo mogli plaćati vodu, računi su se gomilali. Prošlo ljeto su došla dva radnika, uzeli su pilicu i presjekli cijev. Bilo je 40 stupnjeva, molila sam ih: ‘Nemojte, imam djecu, kravu i tele, što ću s njima?’ Samo su rekli da su dobili takvo rješenje zbog neplaćanja računa. Ali ti računi nisu bili realni. Dobivala sam 300 kuna, nekad 500, nisam znala na što trošim toliku kubikažu. Imam već mašinu, zamrzivač, nemam vrt. Zbog toga sam bila prisiljena prodati kravu jer životinja mi je krepavala na jaslama. S jezera sam nosila vodu, djecu smo kupali u lokvama. Osobno sam išla u Vodovod, molila ih da mi omoguće otplatu na rate, ali, evo, prije mjesec dana sam dobila ovrhu. Kad su mi isključili vodu, taj dan sam htjela uzeti djecu i otići iz Hrvatske. Puno ljudi je otišlo, moja ćerka će isto. Ovdje nema posla, da li smo nepodobni ili šta, ja sam u miješanom braku, gleda li se u to, ja ne znam? Gdje god da traže posao, moja djeca ne mogu ga dobiti. Ko je god otišao odavde, spasio se – priča 65-godišnja Nevenka.

U Štikadi žive i ILIJA i MILKA BRAJKOVIĆ. U trošnoj kući obitava njih osmero, od toga četvero djece. Štošta u njihovoj neobnovljenoj kući ne valja i treba popravak, no cijevi za vodu su u potpunosti ispravne, uvjeravaju nas. Ilija nema nikakvih primanja, dok njegova žena prima socijalnu naknadu. Vodovod ih opominje zbog duga koji se popeo na skoro 30.000 kuna. Nedavno im je za samo mjesec dana, čak 60 navodno potrošenih kubika stiglo na naplatu. Ne mogu dokučiti kako su u Vodovodu došli do toga izračuna. Naglašavaju da ne piju vodu iz gradskog vodovoda jer im ‘ne paše’, već odlaze na obližnji izvor. Još i važnije, oni ni za kupanje ne koriste tu vodu. Na mjestu gdje je nekad stajala kada, sad je nekoliko lavara.

— Računi su preveliki. Evo vidite da nemamo ni kadu. Samo mašinu za robu koristimo. Svaki put je drukčije: jednom odrede 63, pa 40, pa 50 kubika, kako im paše. Nije to samo meni tako, već ovom jadnom narodu Gračaca i okolice. Oni meni uvale toliko kubika, a gdje se ja kupam? U lavoru s pet litara vode. Prije nekog vremena mi je pukla cijev ispred kuće. Moja djeca su to sama iskopala i sanirala, nisu oni – govori Ilija.

U Gračacu smo obišli čovjeka iz uvoda – Radovana Dragosavca. Njemu je ogromna kubikaža vode koincidirala s postavljanjem novog vodomjera. Kaže da ‘ne bi potrošio 30 kubika ni da ima auto-praonicu’. Pokazuje nam stare račune s brojevima prethodnog vodomjera na kojima se jasno vide manji iznosi kubikaže. Upire prstom u cisternu s vodom parkiranu u susjednom dvorištu. — U cisterni ima jedan kubik vode pa ispada da potrošim 30 takvih. Ja sam siguran da vodomjer nije ispravan i da je napravljen tako da za jedan kubik vode mjeri pet. Kad su stavili novi vodomjer, pratio sam potrošnju. Ispalo je da sam u pet dana potrošio skoro 50 kubika. Meni dolazi više za vodu nego za struju, a sa strujom radim svaki dan. I normalno da ćemo završiti pod ovrhom

jer ovo nemamo odakle da platimo – govori Radovan koji još uvijek čeka rasplet svoje situacije s uloženom žalbom na ovrhu.

Zamjenik načelnika Općine Gračac NEBOJŠA RAĐENOVIĆ upoznat je s ovim problemom jer svakodnevno komunicira s ljudima. Pitamo ga je li ova tema ikad bila predmet rasprave na Općinskom vijeću.

— Nažalost nije. Mogu reći da je to i moja greška. To je goruća tema, ali nije jedina. Pretpostavka je da su ti vodomjeri neispravni. Moje laičko objašnjenje jest da se puno vode gubi, da zrak ide kroz cijevi i da se tako nabijaju velika kubikaža i visoki računi. Imamo nekoliko primjera samovoljnog isključivanja vode ljudima koji inače žive u Srbiji. Radnici su bez njihovog znanja i prisustva isključivali vodu. Dešava se to upadanje u imovinu ljudi kad nisu ovdje i presijecanje dovoda. Vodovod je veliki gubitak i dan danas imamo azbestne cijevi jer su stare pedesetak godina. Tu ima i cijevi plaćenih iz samodoprinosu. Općina obavlja samo sitne popravke, ništa značajnije nije napravljeno. Naselje Ljubović je na par kilometara od Gračaca i nema gradski vodovod. Slabo se ulaže u kompletnu infrastrukturu. Ljetos voda nije bila ispravna za piće zbog zagađenog vodocrpilišta. Ljudi ispaštaju, a računi dolaze – govori donaćelnik. Dodaje da je općina siromašna, da nema prihoda te da su u ovom kraju zakazale država i županija.

Za komentar i objašnjenje smo se uputili ravno u Vodovod i odvodnju. Direktorica DRAGANA PAVLOVIĆ tvrdi da nije primila niti jedan službeni prigovor na neispravnost vodomjera, da do nje dolaze tek ‘priče sa strane’. Ukoliko korisnici misle da nešto nije u redu, imaju pravo vodomjer bude uklonjen, kaže. O trošku Vodovoda se potom postavlja novi, a stari se šalje u Državni zavod za mjeriteljstvo, objašnjava. Ako se tamo utvrdi da je ispravan, korisnik je taj koji plaća zamjenu vodomjera. Na pitanje je li moguće da vodomjer očitava zrak, kako smatraju neki, direktorica kaže da je ‘nije stručna za to, ali da vjeruje firmi koja baždari vodomjere i koja tvrdi da je to nemoguće’.

Svaki put je drukčije: jednom odrede 63, pa 40, pa 50 kubika, kako im paše. Nije to samo meni tako, već ovom jadnom narodu Gračaca i okolice. Oni meni uvale toliko kubika, a gdje se ja kupam?, govori Ilija Brajković

Neplaćeni računi se gomilaju – Nevenka Žagar

Pitali smo je da li zna za slučajeve isključenja vode bez prethodne najave te da li je pritom uzet u obzir socijalni status dužnika. — To ne možemo uzeti u obzir, mi smo javno društvo. Hrvatske vode traže od nas naknadu koju mi naplatimo. Nije samo riječ o nama. Mi imamo socijalnu cijenu vode koja nije mijenjana od 2014. Dva puta godišnje šaljemo opomene; tamo je propisano prisilno isključenje ili prisilna naplata. Prisilno isključenje ide u krajnjem slučaju. Mi smo svjesni da neki ljudi ne mogu platiti. Slali smo i ovrhe, to je naše zakonsko pravo. Kad se nismo uspjeli naplatiti, morali smo vodu isključiti. Imali smo i neke prazne kuće pa smo čak iz prevencije zatvorili vodu da ne bi pukle cijevi – objašnjava Pavlović.

Što se tiče Marine Brajković i Nevenke Žagar, direktorica potvrđuje da je Martina dolazila u Vodovod, ali da je nemaju registriranu kao korisnicu jer priključak ne glasi na njeno ime. Pavlović nema informaciju da je Nevenki voda bila isključena. — Martini smo pristali ugraditi vodomjer bez obzira na dugove. Vodomjer smo premjestili bliže kući. Tako smo riješili istjecanje iz cijevi, ali nismo tlak. Moramo zamijeniti čitav cjevovod. To ćemo napraviti čim nam vremenske prilike dozvole – obećava direktorica. Na našu konstataciju da dužnici nemaju povjerenje u Vodovod, govori da se ne slaže s tim.

— Mi radimo do 12 sa strankama, a do 15 sati smo tu. Vodovod ima samo 13 zaposlenih. Teren je ogroman, takve primjedbe ne mogu uvažiti, iako poštujem sve naše korisnike. Mislim da ljudi nisu navikli plaćati ono što potroše. Kad je Vodovod osnovan 2014., po nekim informacijama je samo 20 posto njih imalo vodomjer. Vodovod se teško financira, Općina nam pomaže, uspijevamo pokriti samo naše plaće. Voljela bih da naše radnike možemo platiti više od minimalne plaće – govori direktorica. Također smatra da gračački Vodovod više nije najveći gubitak vode jer radi na programu smanjenja vodnih gubitaka s Hrvatskim vodama. Kaže da su smanjili gubitke za 25 posto u zadnjih pet godina. Na naše pitanje kolike račune za vodu ona dobiva, govori da njeno tročlano, donedavno četveročlano kućanstvo, troši 16 kubika vode mjesečno.

Iako je prosječna potrošnja vode u ruralnim kućanstvima specifična, za ilustraciju donosimo podatak da prosječna godišnja potrošnja po članu kućanstva u Hrvatskoj iznosi oko 46 kubnih metara, ali – godišnje.

Kao da ima auto-praonicu – Radovan Dragosavac

Prema Zakonu o zaštiti potrošača, Vodovod i Odvodnja Gračac ima Povjerenstvo za reklamacije potrošača. U njemu je vanjska suradnica DIVNA SCHULER ŠKULIĆ iz Zadra, predstavnica Udruga za zaštitu prava potrošača. U razgovoru za Novosti napominje da o ovim primjedbama nema nikakvih informacija te da je u Gračacu zadnju put bila prije godinu dana.

— U zadnje vrijeme me nisu zvali, ne znam razlog, mada sam se ja više puta javljala i pitala je li sve u redu. Vodovod mora prihvatiti žalbu, bila ona usmena ili pismena. Treba izići na teren i vidjeti što se događa. Ako potrošač nema blago i vrt, a ima ogromne račune, onda je potrebno otići u izvid i ustanoviti činjenično stanje. Propusta uvijek ima jer mnoga domaćinstva imaju stare vodove, a takve bi morao obnoviti Vodovod. Imala sam u praksi slučaj da je čovjeku mjerni sat bio udaljen 200 metara od njegovog dvorišta. Na to se mogao pripojiti tko god je htio, a on je dobivao račun – objašnjava Schuler Škulić. Na pitanje smiju li radnici Vodovoda provjeriti vodomjer ili isključiti vodu bez prisustva vlasnika, napominje da nitko ne smije ući u dvorište osim policije s nalogom za pristup.

Kada je riječ o tvrdnjama da su vodomjeri neispravni i da ‘vrte u prazno’, povjerenica kaže da je potrebno obaviti vještačenje vodomjera. Osim toga, u praksi su zabilježena velika potkrađanja u trenucima kad su kućanstvima mijenjani vodomjeri. Kao što sam potrošač može naći način da krađe vodu, isto tako može manipulirati i Vodovod. — Sat se skine, postavi se novi na koji se može upisati bilo kakva kubikaža, umjesto one koja se zatečena na starom uređaju. Vlasnik to ne može vidjeti, radnici su u šahu. Mnogi ni ne gledaju što je pisalo na starom, a što na novom vodomjeru. Na računima koji pristižu upisan je iznos kubika, a njih je upisao onaj tko očitava vodomjer – govori Divna Schuler Škulić.

S obzirom na nedosljedne kubikaže vode koje smo vidjeli na računima za vodu naših sugovornika, koje podsjećaju na nasumične brojeve za lutriju, izvjesno je da će njihovi vodomjeri uskoro morati otići na vještačenje, a interne instalacije biti detaljno pregledane. Dok se ne utvrdi stvarno stanje, postojat će prostor za sumnju u nepoštenu poslovnu praksu koja bi morala biti sankcionirana. ■

Lavor umjesto kade – Ilija Brajković

MARINA ŠKRABALO

Prestanimo se bojati ljudi koji se hrane tuđom nesrećom

Transrodnost temeljno destabilizira bilo kakvu čvrstu strukturu njihove ‘svete obitelji’ koja kao takva uopće nije upisana ni u jednoj svetoj knjizi, nego se obitelj živi kroz ljubav, solidarnost i uzajamnu brigu. Vjerujem da će se ti ekstremno rigidni krugovi prije ili kasnije sami poskliznuti na svojoj vlastitoj mržnji

MARINA ŠKRABALO, mirovna aktivistkinja, znanstvenica, borkinja za ljudska prava, upraviteljica Zaklade Solidarna, izabrana je za T-portalovu vizionarku 2023. godine u kategoriji društva. Nakon sedam godina djelovanja Solidarne, javnost je zakladu prepoznala kao jednu od vodećih humanitarnih organizacija koja je tu za ljude u potrebi, posebno nakon petrinjskog potresa.

Koji je put sadašnjeg društva u Hrvatskoj do društva iz vaše vizije?

Na razmeđu Balkana i periferije EU, mi se u 21. stoljeću, u Europi kao najrazvijenijem dijelu svijeta, borimo za bazične ljudske potrebe. Pitanjem prava i potrebe za pitkom vodom, dostupnom i dovoljno kvalitetnom hranom, prava na ostvarivanje zdravstvene zaštite, za krovom nad glavom i domom... Sve su to teme o kojima se jako puno priča, ali kad netko od naših sugrađana treba dom, realizacija tog ljudskog prava zakažuje. Ostvarivanje ljudskih prava pitanje je našeg dostojanstva u svakom danu i u svakoj sekundi tog dana. Uslijed teškog nasljeđa rata, diskriminacije, različitih oblika eksploatacije koja se dogodila u hrvatskoj poslijeratnoj tranziciji, ljudska prava su bila do te mjere ugrožena da su pripadala pod neku vrstu specijalističke kontrole različitih tipova nevladinih organizacija i međunarodnih tijela. Nezadovoljenje ljudskih potreba vrlo je često vezano za društvenu nepravdu. Direktna podrška žrtvama je jako važna, ali nije nikad dovoljna. Ne smijemo imati ispriku da ne podignemo

svoj glas za pravdu, pogotovo kad imamo mogućnost kroz pouzdan kanal doniranja pomoći ljudima u nevolji.

Ipak adekvatni odgovori državnog sustava na elementarne ljudske potrebe kasne, izostaju. Zašto?

Centralni problem našeg sustava je neregulirana, disperzirana i u ovom trenutku već iscrpljena javna uprava kojoj istinski treba sistematska promjena. Ekstremna pogreška do koje je došlo prilikom procesa pristupanja EU je što reforma javne uprave nije bila tretirana kao sistemsko pitanje. Tu pogrešku EU je donekle ispravila u metodologiji pristupanja Srbiji i ostalih zemlja kandidata poslije nas. Hrvatska uopće nije imala jasne pokazatelje, kriterije i mjerila da li je naš birokratski aparat javne uprave sposoban i organiziran da iznese koncept demokratskog upravljanja i razvoja. Naša javna uprava nikada nije reformirana, devedesetih godina je prekrajana na brzinski i politički motiviran način. Prioriteti političkog opstanka su uvijek bili važniji od održivosti javnih poslova. Ipak, činjenica da smo članica EU počinje utjecati kao jedna vrsta odgoja i discipliniranja naše upravljačke administrativne strukture. Tu promjenu ne osjetimo, ali ona se ipak dešava. Ulazimo u jedan jako intenzivan ciklus financiranja razvoja na razini EU i Hrvatska će na raspolaganju imati ogromne novce iz EU fondova. Naći ćemo se u velikom problemu jer nismo dovoljno osposobljeni kao sustav da taj novac pravilno usmjerimo i iskoristimo. Moramo priznati da imamo problem, ne glumiti da smo nešto što nismo i samokritično krenuti popravljati naše kadrov-

ske i proceduralne rupe. Recimo, da smo toliku financijsku injekciju imali kasnih osamdesetih godina, pitanje je kakvi bi tad politički procesi uslijedili.

No navikli smo se na političku podobnost. Da li imamo stručne resurse koji mogu iznijeti proces nekog budućeg razvoja?

Možemo biti podobni do izumiranja. Najbolje to pitanje postaviti ljudima koji rade po ministarstvima. Imamo jako veliki deficit stručnih ljudi i tko god u ovom trenutku stavlja podobnost ispred sposobnosti *de facto* radi na imploziji naše zajednice. Svatko će odgovarati za svoju povijesnu ulogu u

Smatram da svi ljudi čistog srca i dobre volje, bez obzira na političku opciju, ovih zimskih dana osjećaju nelagodu kad idu u svoj topli krevet i sjete se ljudi koji su već treću zimu u kontejnerima

razvoju naše zajednice. Znam da u našem društvu postoji dovoljno socijalne energije, ideja, dovoljno entuzijazma za opće dobro, ali pitanje je koliko imamo povjerenja i tko je spreman u okviru koje strukture dati svoje vrijeme, srce, pamet za zajednicu.

Turska i Sirija

Ali imamo loše iskustvo s obnovom poslije zagrebačkog i petrinjskog potresa, gdje nećemo iskoristiti sva financijska sredstva iz Europskog fonda solidarnosti za obnovu zgrada javne namjene.

U zadnje tri godine svjedočimo krizi u upravljanju krizom. Moramo shvatiti da država ima novac za dodatna zapošljavanja, za brze i ubrzane tečajeve iz javnih namjena i projektnog menadžmenta. Država ima novac da nabavi jako dobar softver za upravljanje programom obnove. Novac više nije alibi za nedostatak upravljačkih znanja. Nažalost, građevinskog sektora nemamo dovoljno. Naša gospodarska diplomacija bi trebala raditi na trajnom međunarodnom natječaju i krenuti u kampanju svestrane pomoći u obnovi potresom pogođenih područja. Bilo bi plemenito vidjeti da se oko pitanja programa obnove, odnosno nabavke dovoljno zidara i buldožera na Baniji, zajednički angažiraju i predsjednik MILANOVIĆ i Vlada. Moram reći da je mi je drago što je BAČIĆ kao izuzetno jaka i dobro pozicionirana figura unutar HDZ-a, s direktnim kanalom prema premijeru, preuzeo taj resor jer je to iskorak prema političkoj odgovornosti koju u ovoj situaciji nosi naravno premijer PLENKOVIĆ. Da bi cijeli proces obnove imao smisla, da zaista

Рестриктивно против звиждача

НАЈАВА премијера андреја пленковића да ће цурење информација из казних истрага и предмета бити казнено дјело најбоље описује природу владајућих структура у Хрватској. Ухићења политичара из редова владајуће странке већ годинама је једна од највећих константи хрватске политике. Корупција и злоупотребе јавног новца најчешћи су разлози ухићења јавних дужносника, од најнижих разина, па све до министара. Само у мандату тренутног премијера свједочили смо десетима ухићења, а износи за које је оштећен државни прорачун прелазе милијарду кунa. Када се бројни бивши високи дужносници и блиски сарадници премијера налазе на оптуженичким клупама, све је теже избјећи ситуације у којима непознати детаљи из оптужница и доказних материјала излазе у јавност. Новинари, којима је то посао, преко својих канала у државном одвјетништву, полицији и судовима долазе до информација о детаљима инкриминирајућих радњи у којима се све чешће спомиње и име премијера.

У таквим околностима премијер Пленковић одлучио је повући драстичне потезе и најавио је да ће измјенама казног законодавства свако цурење информација бити изван закона, те да ће свака достава података из истрага новинарима бити казнено дјело. Потез је то који ће му засигурно привремено олакшати живот, али који истовремено отвара бројна питања о његовим истинским намјерама и мотивима. Без икакве дилеме, јавност има право знати на који начин се воде јавни послови, поготово у ситуацијама када су корупција и злоупотребе положаја већ у фазама истраге. Подаци који су досад излазили у јавност помогли су разобличити појавне облике корупције. Хрватска јавност с разлогом нема повјерења у своје правосуђе које је превише пута доказало да је спремно заташкати ствари како би помогло или изашло у сусрет моћницима свих врста.

У саставу какав је у Хрватској, они који достављају информације јавности из правосудних списа требају се третирати као звиждачи, а не као пуки прекршитељи одредби о тајности. Објелодањивање података из истрага, поготово у ситуацијама када су свједоци испитани и докази прикупљени, омогућава јавности да буде учинковита полука контроле. Небројени су случајеви у којима је искључиво притисак јавности резултирао истинском акцијом институција, било да се ради о provedби истраге, озбиљном обављању посла или доношењу судских пресуда. Наравно, у увјетима стварне правне државе механизми јавне контроле у виду судјеловања грађана требају бити сведени на минимум, но Хрватска, нажалост, није учинковита правна држава. Грађани се не могу поуздати у успостављене системе диобе власти и међусобних контрола, и вјеровати да ће оне одрадити посао како треба. Зато су звиждачи нужна надопуна састава који је закржљао или намјерно није дизајниран да се самостално избори с пошастима попут корупције.

Пленковићево инзистирање да није само проблем у онима који су размјењивали коруптивне поруке, већ и у онима који су те поруке учинили доступним јавности, најбоље показује да код владајуће структуре не постоји нити најмање воље да мијења начине управљања институцијама. У случајевима бившег премијера санадера, плејаде његових министара и високих дужносника, који су се годинама повлачили по судовима, научили смо да је за коначни судски праворијек понекад потребно чекати и више од десетљећа. Истовремено, информације које до јавности долазе заобилазним путем о коруптивним радњама од кључне су важности за демократију. Огромна већина информација о коруптивним везама које су испреплетене унутар институција остале би

изван досега јавности да те информације нису дошле неслужбеним путем.

Овом најавом Хрватска још једном умјесто обрачуна с корупцијом добива обрачун с онима који прљаво рубље извлаче на површину. Таква политика истовремено је у потпуној супротности с прокламираним еуропским вриједностима транспарентности и заштите оних који помажу у борби против корупције. У ситуацијама када њихови поступци и сарадници постају предметом расправа, Пленковић, али и бројни други истакнути еуропски политичари падају на основним тестовима транспарентности. Одједном се у њиховим случајевима ради о другачијим околностима у којима је, наводно, допуштено примјењивати неке друге, пуно блаже критерије од оних који важе за остатак друштва. Такво политичко лицемјерје има своју цијену у даљњем расту неповјерења грађана у институције које је у Хрватској већ досегло рекордне разине. Подсјетимо, већ у овом тренутку преко деведесет посто грађана у Хрватској вјерује да је корупција кључни покретач свих битних негативних процеса у друштву. Након ових рестриктивних законодавних мјера на штету грађана, може се очекивати да ће се ступањ неповјерења грађана у институције правне државе још више повећати.

■ Душан Цветановић

Празнични аранжмани

ДАН државности Србије ове године је 'пао' у среду. Два нерадна дана у сред радне седмице многи су искористили тако што су се послужили старом добром методом 'спајања' са викендом и добили читаве пет слободних дана. И то је већина 'празновања' која се у пракси данас везује за тај дан. Мали бег од радне свакодневице, обавеза и умора, не много другачији од сваког другог дана, осим што је нерадни. Свечанији свакако није ни по чему. Оно што је, додуше, последњих година другачије јесу понуде туристичких агенција осмишљене управо за ову прилику. 'Сретење у Титовој вили на Златибору.' Тако је гласила само једна од многих реклама туристичких агенција широм Србије уочи овогодишњег Дана државности. Ако се само мало одмакнемо од општеприсутног ишчекивања нерадних дана, ако само мало промислимо о смислу празника, па били они и државни, нешто у овој конструкцији мора бар мало да зазвучи чудно. И не ради се о неубичајеном споју примарно верског празника и политичке фигуре која симболизује управо затирање верске традиције. То чак и не чуди превише, јер су оба симбола данас далеко од изворног значења, испод много слојева заборав и превредновања које су донеле све друштвене промене и политички системи који су уследили и затрпали их. Много би више неверице изазвали рецимо слогани: 'Свети Трифун у Инстанбулу' или можда 'Дан заљубљених у Високим Дечанима', као конструкције које се ослањају на дијаметрално супротне, али и даље живе традиције. 'Сретење у Титовој вили' или на било којој другој 'дестинацији' изазива nelaгоду из посве другачијих разлога.

Сретење је датум који се последње две деценије обележава као највиши државни празник у Србији и као такав у великој мери надилази верски календар, покушава да се устали као датум који симболизује и слави борбу за ослобођење, борбу за успостављање модерне државности. На Сретење 1804. године одржан је Збор у Орашцу којим је почео Први српски устанак. На Сретење 1835. године у Крагујевцу је донет Сретењски устав, први демократски устав Србије. Овај датум је стога узет као почетак стварања модерне српске државе. Као државни празник слави се (поново) од 2002. године и представља најзначајнији датум новог празничног кален-

дара Србије. Међутим, у слоганима и рекламама туристичких агенција по први пут се последњих година Сретење (и понегде у другој варијанти, као Дан државности) усталило као датум довољно познат у јавном простору да му се обраћа маркетиншки језик и повезује га са планирањем туристичких путовања и продужених викенда. Тако се Сретење заправо пре одомаћило код туристичких агенција у контексту купона, попушта и аранжмана, него што се одомаћило у колективној свести грађана Србије као велики државни празник који се истински поштује и слави. Док још није стигло да се уреже у празничну културу сећања, изгледа да се урезује у потрошачким навикама и помодним, испразним новим обичајима.

Млади још увек немају довољно свести ни искуства да би могли да носе темеље празницима новијег датума, а често ни довољно поштовања према институцији државе да би могли државне празнике уопште да доживе важним, да се са њима поистовете. Старији још увек памте државне празнике из претходног система, за које се улагао неупоредиво већи напор да се 'одомаће' и око којих су организоване читаве шараде како би се што боље 'примили', па је сад могуће и да се осећају помало збуњено и изгубљено, неповерљиво, јер непосредно искуство их је научило да се једна иста историја у различитим системима

Празници су постали прилика за бег од свакодневице (фото: Саша Миљевић, PIXSELL)

другачије чита и тумачи. Државни празници новијег датума, оног постјугословенског, још увек нису били довољно дуго део културног и јавног живота, нису стигли да се укорене, а нису ни наметани тим интензитетом на који су сви они који памте социјалистичке празнике навикли. Зато се, поред осталог, данас државни празници чекају као дани ослобођења од радних обавеза, а не као емотивно обојени празници који се славе, ишчекују и који изазивају колективно одушевљење и понос. Значајно им се променила социјална улога и функција, као што се и друштво у великој мери променило, устало.

Иако је свака држава преко календара празника настојала да обликује приоритете и вредности колективног сећања, које су по правилу биле у оштрој супротности у односу на оне из претходног система, изгледа да у новијој историји држава није била довољно упорна и наметљива да неке приоритете наметне како су то радили претходници. Можда је само потребно да прође неколико генерација да би се одређени празници усталили, можда је потребно да се 'умире' смене друштвених система, да се умири однос друштва према сопственој прошлости. Туристичке понуде и друга снижења и акције немају ту неког већег утицаја, осим што паразитирају на свему на шта може да се залепи цена. Али јасно могу да осветле у којој мери је једном друштву стало до сопствене историје, какав став или емоцију према њој тренутно има или нема.

■ Оливера Радовић

#192
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

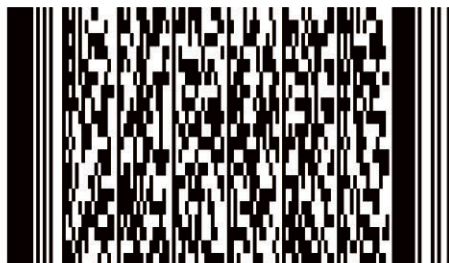
Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA**! Posjetite našu web stranicu oslonac.privrednik.hr i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj

p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Црњански у Загребу

У касну јесен 1918. допутоват ће Црњански у Загреб из Беча, носећи собом ужас дотад највећег клања нација. Он долази као ратник аустроугарске војске који је прошао неколико фронтова и нагледао се неизрецивих грозота. Долази на пропутовању у друге наше крајеве, у повратку матери у Србију, у завичај, и уопће тражећи себи мјеста у моменту кад старо још умире, а ново се још није родило

Велики писац на размеђу срушеног аустроугарског царства и стварања нове југославенске заједнице

пише
Ђорђе
Матић

Милоша Црњанског, вјеројатно најзначајнијег српског pjesника двадесетог стољећа, а уз тина ујевита и најзначајнијег јужнословенског, на први поглед не везујемо за Загреб, унаточ великој и комплицираној мрежи путовања и, кључно, дугогодишњег егзила, које је овај магистрални писац наше књижевности и трагични човјек прошао у свом дугом животу. Ипак, унутар његове комплексне ауторске и личне биографије, животописа и *иприкљученија* које су немилосрдно шибале струје и вјетрови већи од појединца, историјски и друштвени, издвојила се унутар свега и једна загребачка епизода. Она би се могла учинити не нарочито значајна у већој слици живота и рада, поготово што је била веома кратка. Али није тако.

Кад је изашла 'Лирика Итаке', његова прва збирка и без двојбе најбитнија збирка наше поезије у двадесетом вијеку, уз ту књигу-милоказ, нешто сасвим без претходника, Црњански пише и једнако чувене 'Коментар уз Итаку', заправо читаву аутобиографију у опсегу књиге. У том до данас зачудном биографском, поетском и поетичком тексту, по којем сваки овдашњи писац може и данас да мјери мемоарско писање, смјестили су се и пасуси о доласку и боравку у нашем граду.

Црњански, тада још непознат аутор, стиже у Загреб у драматичном и уједно тренутку потпуног исцрпљења и рушевина једне цивилизације, у тренутку краја големих ере и почетка стварање нове, а с њом и стварања јединствене земље – прве југославенске државе у историји. У касну јесен, новембра 1918. допутоват ће у Загреб из Беча, носећи собом ужас и искуство дотад највећег клања нација. Црњански долази као ратник, као бивши официр аустроугарске војске који је прошао неколико фронтова и нагледао се неизрецивих грозота. Долази, рекло би се, случајно, на пропутовању у друге наше крајеве, у повратку матери у Србију, у завичај, и уопће тражећи себи мјеста у моменту кад старо још умире, а ново се још није родило. Из Беча му се не иде, али кад ипак буде пошао, оставит ће у 'Коментарима' импресију. Наизглед лапидарну, сасвим у свом стилу, што значи непревазиђену као што су непревазиђени толики пасуси овога писца што у неколико ријечи, реченица и редова каже више него већина писаца којима би за исто требало неколико поглавља, ако не и књига читава: 'Рат је свршен. Завршена је и једна епоха Европе. Завршен је и један дио

мог живота.' Додајући силно знаковито и силно потресно: 'Идем у своју земљу.'

Дакле, кад иде у Загреб, који ће се тек с првим децембром наћи формално у новој државној заједници, Црњански идеалистички али без илузија говори да иде 'у своју земљу'. Загреб који га дочекује, pjesника ионако, како сам каже, с мислима које су 'јакко конфузне', град је 'мрачан, запуштен, препун.' То је вријеме немира и Црњански спомиње 'крвопролиће на Јелачићевом тргу', што је догађај који заслужује посебан текст. Већ тада нису сви у Загребу за нову заједничку државу, наима, иако се она тек још треба родити.

Иначе, Црњански је и потпуно без новца, па одлази чувеном уреднику, књижевнику, антологичару и преводитељу Јулију Бенешу. У едисији Друштва хрватских писаца Бенешу му штампа драму 'Маска' – тако прва драма и прво послератно дјело Црњанског, као најважније једног обимом и домаћајем големог опуса, што ће почети као лава која се прелијева већ сљедеће 1919. године споменутом и епохалном 'Лириком Итаке'. Бенешу уређује часопис Савременик, води Црњанског чак по Загорју, гдје се први пут упознаје са звуком и ријечју кајавског, и кроз фигуру pjes-

ника драгутина домјанића с чијим стиховима смо сви одавде одрастали. Није импресиониран. Црњанском су дакако ближи писци скупљени око часописа 'Књижевни југ'. Уопће, запањујућа је група људи коју тада упознаје у Загребу и од тих сусрета могао би се направити читав роман: млади и здрављем још крхки иво Андрић, конте иво војновић, велики и несретни хисторичар владимир Ћоровић. Црњански упознаје и писца предговора управо објављеног Андрићевог 'Екс Понта', Хваранина нису бартуловића, једну од најчуднијих и најмистериознијих, трагичних појава хрватске, српске и југославенске културе. Сва ова имена редом су метафоре које се спајају у једну велику метафору тенденција што се као велика делта редом улијевају у главну политичку и културну Идеју епохе, идеју која се звала Југославија.

Великодушни, али немарни Бенешу, бонкуловић, 'епикурејац', како за њега пише Црњански, закључујући како 'никад није видео алкавијег и ефикаснијег уредника' од њега, штампа још неколико ствари, а планира му издати и збирку поезије. За каснију, а поготово нашу данашњу перспективу у сљедећем питању фрапира реченица гдје Црњански појашњава како се 'у оно доба нису правиле копије рукописа, то многе моје рукописе нисам видео никад више, ни од Бенешу'. Тако је изгубљена и проза под насловом 'Легенда', штампана такођер у Савременику.

Појавило се прошлих година неколико књига и филмова у Србији које као почетни мотив имају проналажење изгубљених дјела великих аутора, несталих рукописа, pjesама и филмова, стварних или апокрифних. Пошто је без сумње Црњански Бенешу оставио неколико својих радова, то макар хипотетички отвара могућност да се они једног дана неким чудом или опсесивним радом каквог филолога 'детектива' некако пронађу и изађу на свјетло дана. Какво би то откриће било само, па да та 'успутна' епизода на путу и перипетијама нашег класичног аутора и његове танушне и не најтоплије везе са Загребом: 'Ја сам 1918. отишао из Загреба изнурен', одједном постану мјесто великог проналазак изгубљених радова великог писца, једна пружена рука другој, макар и стољеће касније. ■

Милош Црњански
(1893. – 1977.)

ВЛАДИСЛАВА ВОЈНОВИЋ Свет је данас већа циркусијада од Титове штафете

Београдска
писатељица,
пјесникиња
и филмска
сценаристкиња

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Апсурд је да ми који смо се борили против тзв. социјализма и гледали у западни свет, сада доживљавамо да нам се тај свет појавио у облику такозваног капитализма и такозване демократије и онда смо у озбиљним годинама схватили да је тек то једна циркусијада

Као и код сваког доброг писца, тако се и код београдске књижевнице, пјесникиње, филмске сценаристкиње и драматургиње по образовању, владиславе војновић, снажно испреплићу властити живот, вриједносне оријентације, судбина и списатељски талент. Тај талент и интелектуална духовитост донијели су јој, између осталог, и награде за романе 'Принц од папира' и 'Козје уши', по којима су снимљени и запажени филмови. Важно је да штогод писала, прозу, лирику, сценарије, казалишне комаде, есеје или новинске текстове, Владислава Војновић у њима остаје безувјетно одана категоријама естетике и етике и бескомпромисно осјетљива према разним врстама неправди и патњама у којима живи и јучерашњи и данашњи свијет.

За почетак, колико вас се дотицала ова навијачка хистерија на недавном свјетском првенству у фудбалу?

Себе сматрам либералном особом, па око тога и немам неки нарочито идеолошки став. Напросто не могу да схватим зашто људи тако узрујано гледају како ови трче и јуре лопту за огромне паре и како онда неко због тога може да добије инфаркт. А онда ми је фудбал, као нека замена или припрема за рат, несхватљив, а онда су ми и ти ратови потпуно невероватни. Целог живота се бојиш да одеш код зубара или код лекара, а онда одеш у рат и – погинеш мртав хладан! Као да то није та иста смрт или још горе, у том рату убијеш некога! Моји су по мајци са Баније и имам око себе тих хрватско-српских злочина колико хоћеш, али ја заиста мислим да моји пријатељи Хрвати имају са тим ратовима исто толико колико и овај мој комшија преко пута.

Младаљачка побуна

Зашто пишете монографију о филму 'Како је пропао рокенрол'?

Технички, зато што ме је ангажовао буца поповић који је некада писао критике за музички лист Џубокс, затим је направио успешну каријеру као инжењер у Лондону, али је остао у вези са поп-културом, са музичким и филмским делима и људима, са нама чудацима, од којих многих данас више нема. Омнибус 'Како је пропао рокенрол' младих редитеља зорана пезе, владимира славице и горана гајића увек је био занимљив и као

Лично навијам за поетику, а не за стварност. Уметност је довољно неморална да гомили људи покаже оно што ће обичан човек показати само својој жени или брату једном или ниједном у животу, а сад ни то није доста него имаш документарац и ставиш камеру пред стварног човека и онда му отвориш и раскопаш утробу

феномен, и као заиста квалитетан филм, али и као симбол трагичног тренутка, с обзиром на то да је направљен 1989. године, само две године пре него што ће све отићи до ђавола.

Што је значио рокенрол у то вријеме?

Рокенрол је био својеврсна светска побуна против грађанштине и малограђанштине тога времена, а ми смо овде сањали о побуну против грађанске класе коју никада суштински нисмо ни имали. Ипак, рокенрол је и код нас осећао разне врсте лажи и хипокризију друштвеног конструкта који нам је представљен као нека истина и светла будућност. Апсурд је да ми који смо се борили против тзв. социјализма и гледали у западни свет, сада доживљавамо да нам се тај свет појавио у облику такозваног капитализма и такозване демократије и онда смо у озбиљним годинама схватили да је тек то једна циркусијада. Кад се не бих плашила да ћу наљутити ону девојку каква сам била, рекла бих да је то данас већа циркусијада од оне лажљиве уравниловке против које сам се бунила док сам цвећем гађала титову штафету.

Што је од те младалачке побуне остало данас?

Остали смо ми који се тога сећамо. Али занимљиво је шта је са нашом децом. Једна моја пријатељица књижевница и ја седеле смо и думале када ће овој земљи бити боље и онда смо имале наивну идеју да ће бити боље када деца, васпитавана у духу оних који су стасавали 70-их и 80-их година, дођу у године зрелости. Нисмо ни сањале да ће та деца расти у овој земљи 90-их, да ће се родитељи погубити у систему вредности и у бедности и преживљавању. Нисмо могли веровати да ће ту децу васпитавати медији, који ће испаливати пароле најгорег средњовековног патријархата, не у смислу некаквих племенитих витезова, него у смислу пијаног балканског тзв. газде, чији ауторитет се ни на чему не темељи, осим на физичкој могућности да бије жену и децу. Веровала сам да ће у култури те побуне из '68. и мушкарци постати

као жене, љубавни, брижни и нежни и да ћемо заједно радити неке лепе ствари. У међувремену су, међутим, жене постале грубе као мушкарци и не само да не радимо све заједно, него сада нико ништа неће да ради. Пре си имао мушкарца који неће да спреми кућу, сада ни жена то неће. Пре мушарац није хтео да кува, а сада *Глово* закрчује градски саобраћај. Ја кућу не сматрам симболом патријархалног израбљивања него чињеницом здравијег концепта живота, буквално, емоционално и метафизички. Ако поседујеш љубав и бригу према кући, онда си ти близак том простору, али ако си зарадио грдне паре у некој глобалистичкој фирми и кућу ти сређује и о њој се брине неко други, онда тог односа тебе, простора и живота више нема.

Многе ствари наше младости су пропале. Што је од свега тога остало у вама?

То је занимљиво питање. Ја сам у младости била превише ватрена особа, а када си толико ужарен, може да ти се деси да прегориш, било у залагању за нешто, било у разочарењу због свега што не можеш да прихватиш. Зато сам, надвладевајући касније властиту тешку болест, морала да ревидирам своје ставове и да се запитам да ли ми је све ово толико одвратно да хоћу да умрем или хоћу да пронађем нешто, макар неки мали детаљ, због чега би вредело живети. Зато сада своје емоције и ставове држим на узди. Некада ми је став 'пусти, није важно' загорчавао живот. Ваљда сам се родила са страшћу за естетско и за лепоту, па онда када сам касније у животу гледала, на пример, архитектуру ове земље, у Београду, у каквом градићу или на селу, мени би позлило. Зато сам као спас почела да тражим бар неку сићушну лепу ствар, неки маслчак у испуцалом асфалту, јер ако подигнем поглед ка инвеститорским зградама, заврти ми се у глави. А где су онда етичке вредности: срце ми се слама када видим бескућнике који спавају у подземном пролазу на Зеленом венцу у Београду, а ако изађем на улицу, налетећу на пет гладних паса и мачака, које смо избацили из својих дворишта и баш нас брига. Као мајка тешко сам преживљавала дечији вртић и потом школе, јер нисам могла да гледам шта тој деци раде, што њихови родитељи, што просветни радници.

Што је у вама остало од те непомирљивости?

Остала је једна физички и психички оштећена особа која покушава да некако, када хода кроз Делиблатску пешчару, не види посечено и покрадено дрвеће, продато у бесцење, која покушава да се не свађа са сваким који ради погрешно, која зна да не треба да исправља криве Дрине, која покушава да се смири и да каже 'драги Боже, нека буде воља твоја', пре него што настане смак света. Мени је све важно, али схватила сам кроз живот, или неком накнадном мудрошћу или због страха од смрти, да постоји и неки други или виши ред ствари, неке метафизичке везе које ме упућују да гледам у неку другу страну, што практично значи да ми сме бити важно само оно колико могу да дохватим.

Ријалити шоу за интелектуалце

Сада пишете нови роман?

Сагледавајући свет око себе, у једном тренутку сам престала да пишем, не верујући да све те људе, осим петоро-шесторо мојих пријатеља, могу уопште да занимају моји потпуно другачији ставови и оно шта имам да кажем. Сада сам, ни сама не знам како, поново почела да пишем. Нови роман под радним насловом 'Иманентни читалац' прича ја о замишљеном неком, коме би моје писаније нешто значило. Биће то прича о борби са болешћу, о замишљеној читатељки и њеном мужу који не могу да имају децу, али то прекомерно желе, па посежу за оним што није уређе-

Владислава Војновић (фото: YouTube printscreen)

но законом него мора бити уређено људскошћу. Биће то прича са много црних момената и уз пуно аутоироничног хумора.

Како се промијенио филм у Србији и како он изгледа данас?

Променило се оно што публику интересује, оно зашто се награде деле, начин финансирања, променила се структура људске пажње. Понекад видиш неки филм или серију који су стварно добри, па се зачудиш како је то могуће кад су масовно популарни и награђивани сасвим другачији садржаји, који су или мрачни и болесни и толико личе на најцрњи живот да немају никаквог смисла, или су пак кич толико јефтин да не успева ни да нас корумпира. Па онда ови нови документарни филмови који су направљени као ријалити шоу, али за интелектуалце. Лично навијам за поетику, а не за стварност. Уметност је довољно неморална да гомили људи покаже оно што ће обичан човек показати само својој жени или брату једном или ниједном у животу, а сад ни то није доста него имаш документарца и ставиш камеру пред стварног човека и онда му отвориш и раскопаш утробу.

Једном сте рекли да чезнете за сретним завршетком у филму или у представи.

Ако волиш своју публику и своје јунаке о којима правиш представу или филм, зашто желиш да они ни крви ни дужни пропадну? Дај да будемо тужни, али да нам срце буде пуно, јер на некоме мора овај свет и да остане. Ако завршиш филм или представу са пропашћу доброг човека онда се публика на вратима дворане пита да ли овај свет уопште има смисла. А ти си, као, само желео да покажеш истину. Коју истину? Када данас говорим о аристотеловој поетици, која битно укључује и неку срећу или катарзу, сви ме гледају као анахроног чудака који се бави сладуњавим хепиендом. Оно што се данас догађа и са филмом и позориштем често нема ни почетка ни средине ни краја, нити било какве моралне поуке, него је то само што дејутантније мућење плитке воде да изгледа дубља.

Зашто је данас стварност на филму или у театру толико црна?

Зато што су аутори дуго и неопрезно ударили по лажним вредностима, а онда су им стварне вредности исцуриле кроз прсте. А онда смо на невредности и ужасе огуглали и престали су да нам раде рецептори за лепоту, поветарац, цвеће, хумор и пријатељство. Пријемник за срећу је уништен. Ако данас живимо неки крај цивилизације, онда је то зато што смо изгубили осећај за добро, лепо и смислено. Нас још једино узбуђују ти јефтине мрачни спектакли, а њих у руци држи онај који зарађује паре.

Колико је моћно бити писац?

Моћно је јер можеш да измислиш читав свет. И не само свет него и читав космос. Можеш својим јунацима да наредиш што год хоћеш. Писање је боголика и у исто време неморална ствар. Својим нападима корекције боголиког света ти угрожаваш ред ствари и *врхунско биће*, чак и када то радиш у његову славу, као што су то у прошлости ствараоци тврдили да чине. Осећам у том смислу да не смем да се разбахатим, да не смем да радим у корист злог демиурга. На пример, моје раније приче, а и најновији роман тичу се између осталог и мог породичног стабла, где имам доста рупа у знању о прецима, па онда измишљам. Тако измислим неке драматичне ствари из њиховог живота, а онда се уплашим и упитам се шта ја то радим. У уметности увек постоји и неки магијски моменат и зато имам то осећање да морам да пазим на духове предака, а и на општи поредак у свемиру.

Како ће даље изгледати небески поредак, с обзиром на то да овдје на земљи влада приличан каос?

Не знам. Можда ће се догодити љубав. Чим неког волиш, онда ти није тешко да се за тог неког трудиш и радиш, породично или другачије и то онда ваљда нешто вреди. Када волиш, тада ти се пред очима укаже и неки систем вредности. Некаква љубав би морала негде да се деси, па онда из те љубави скуваш неки ручак, засадиш купус, помазиш мачку. Радим на тој љубави, али то није лак посао. Кључна ствар није у томе ко тебе воли него кога ти волиш. Тешко је волети овај несавршени свет. ■

Жртве под равналом пропаганде

У вјероватно најбољој српској тв серији у посљедњих (бар) десетак година, Јово Максић глуми лик трауматизован својим избјеглиштвом током акције Олуја. То у читавој серији није кључни мотив, али гледаоце дубоко дира. И макар 'Костима' то није циљ, та серија боље меморализује српско искуство Олује од филма који се зове 'Олуја'

Кад је прије двије године премијерно приказан филм ПРЕДРАГА АНТОНИЈЕВИЋА 'Дара из Јасеновца', у српским медијима је инсистирало како је, ето, требало проћи више од седамдесет година да би се снимео први филм о Јасеновцу. То, наравно, није било потпуно тачно, пошто је филмова о Јасеновцу и геноциду у ндх генерално било и раније, али јесте исправно сугерисало да унутар културе сјећања, генерално у источној Европи, па и Југославији, није било фокуса на теме гдје би у центру пажње била улога жртава. У међувремену се, међутим, промијенило нешто у 'свјетском духу'. Стога је филмска меморијализација ратова који су пратили распад Југославије много друкчија од домаћих (југословенских) филмова о Другом свјетском рату.

У свим социјалистичким земљама, па и Југославији, често је цитирана лењинова теза како је филм, по његовом мишљењу, 'најважнија умјетност'. Важност је, наравно, релативна ствар, али кад је о утицају ријеч, филм је, несумњиво, најважнија умјетност. Један српски пјесник волио се шалити игром ријечи 'Лењин – лењир', изједначавајући вођу бољшевика са равналом, а на том трагу би се могло рећи да је у постјугословенским земљама филм често био равнало пропаганде. То је можда најочигледније у раној кинематографији независне Хрватске. Филмови као што су 'Вуковар се враћа кући' БРАНКА ШМИТА из 1994. или 'Богородица' НЕВЕНА ХИТРЕЦА из 1999. године спадају међу најкарактеристичније филмове те пропагандне фазе хрватске кинематографије.

То су приче постављене потпуно црно-бијело у политичком и етичком кључу, са идејом 'ширења хрватског националног наратива'. Ипак, већ деведесетих постоје и друге тенденције, што се можда најбоље види у филму винка БРЕШАНА 'Како је почео рат на мом отоку' (1996). Није ни тај филм био политички субверзиван, али је ипак био комедија, што ће рећи није инсистирао на позицији жртве. Ипак, седам година касније, исти режисер ће направити и први хрватски филм који ће тематизовати злочине хрватских снага у митологизованом 'домовинском рату'. На предлошку романа 'Овце од гипса' ЈУРИЦЕ ПАВИЧИЋА, БРЕШАН је, дакле, снимео филм 'Свједоци'. Кад су се 'Свједоци' појавили, филмски критичар ВЛАДО ЕРЦЕГОВИЋ је исправно примијетио да је ријеч о

Распадање Југославије у постјугословенској кинематографији

пише Мухарем Баздуљ

Сцена из филма 'Вуковар се враћа кући'

врло храбром филму нелинеарне структуре приче, филму који не релативизира већ конкретизира и индивидуализира злочин, филму којим се барем на тренутак (од 90 минута) хрватска публика под-сјећа што се све догађало у име 'свете' борбе за независност, борбе у којој је многим било много тога дозвољено, борбе у којој су многи много тога радили, додавши: 'И ако од овог филма у будућим анализама и ретроспективама хрватске пост-рат-не кинематографије не буде ништа остало осим подсјећања (на вријеме које смо заједно про-живљавали и заједно били прозивани), учињено је доста. Злочини јесу били индивидуални, али смо их сви носили на својим леђима.'

Хрватска је своју политичку и државну сувере-ност утемељила још раних деведесетих, па је од почетка у кинематографији имала квантитет, чак и кад није имала квалитет. У Босни и Херцеговини је било друкчије. Све до успостављања мира, Са-рајево као град у којем су били сконцентрисани и телевизија и продуценти и филмски умјетници било је у окружењу. Тих дана су у тешким услови-ма настајали неки документарни и кратки филмо-ви, али не и дугометражни играни. Први такав бх. филм био је 'Савршени круг' Адемира кеновића из 1997. Фокусиран на живот пјесника у опкоље-ном Сарајеву, филм је избјегао патетично-про-пагандну ноту, осим у најгенералнијем оквиру. У БиХ је снимано јако мало филмова, док ствар није промијењена због великог успјеха једне францу-ско-белгијско-словеначке копродукције. Ријеч је о дебитантском филму даниса тановића 'Ничија земља' који је због поријекла аутора постао бх. кандидат за Оскара, па је, на велико изненађење, филм ту награду (2002) и освојио. Као последица тога, на нивоу Федерације БиХ оснива се Фон-дација за кинематографију, под чијим окриљем настаје низ филмова који постижу велике међу-народне успјехе. Ту је највиђеније име јасмила жбанић са филмовима од 'Грбавице' (2006) до 'Кво вадис, Аида?' (2020). Њој је успјело нешто што је прилично ријетко: да сними филмове умјетнич-ки релевантне и занатски добро направљене, а опет сасвим уклопљене у доминантни бошњачки национални наратив. Можда и због помањања новца, у Сарајеву нису снимани толико очигледно пропагандни филмови какви су неки хрватски из деведесетих, али је такође видљив и недостатак филмова у којима би се критички проговорило о ратним злочинима сопствене стране.

Као и у много чему другом, и унутар филмске историје распада Југославије, српска страна приче је најспецифичнија. Пошто је деведесетих Србија још увијек дио државе која се зове ср Југославија, у иностранству се српски филмови из тог периода доживљавају као наставак југословенске кине-матографије. Кључни примјер је, наравно, 'Андерграунд' емира кустирице који је 1995. освојио вјероватно најпрестижнију филмску награду на свијету, канску 'Златну палму'. Кустирица те го-дине стиже на фестивал као један од претходних лауреата, али такође долази и као представник проказане земље под санкцијама. Ипак, припала му је поново 'Златна палма'. У дијелу француске јавности то ће бити повод за велики скандал. Било како било, филм с поднасловом 'Била једном јед-на земља' представља велику епску и умјетнич-ки неспорну визију распада једне величанствен-не државе. Годину дана касније на тржишту се појавио филм срђана драгојевића 'Лепа села лепо горе'. Мада је у естаблишменту Хрватске, те Босне и Херцеговине дочекан на нож, за филм се засигурно не може рећи да је производ неке пропагандистике. Илустрација тога је и онај дио јавности у Србији који је Драгојевића прозивао за гријех прављења 'антисрпског филма'. вла-дислава војновић је згодно примијетила да је 'Лепа села лепо горе' заправо 'ратни филм који се у тај жанр уклапа онолико колико се и рат о коме говори уклапа у оно што се под ратом генерално подразумева'. Али ако посматрамо српску кине-матографију у цјелини, она се током деведесетих, па и у првој деценији двијехиљадитих у поређењу са осталим екс-југословенским кинематографија-ма најмање бавила званичним српским нарати-вом о распаду Југославије. Има то везе сигурно и

Сцена из филма 'Олуја'

са недостатком једног доминантног става пошто све до независности Црне Горе у Србији постоје сукобљени ставови о томе да ли Србија треба да се врати на своју позицију из прве деценије двадесетог вијека или треба да се понаша као суштински наследник Југославије.

Наоко парадоксално, али тридесетак година након што је у хрватској кинематографији до-минирала тема националне трауме, та се тема, у другој варијацији, наравно, почела појављива-ти као једна од доминанти у српској. Нови филм милоша радуновића 'Олуја', први дугометражни приказ 'војно-редарствене акције' која је узроко-вала огроман српски избеглички талас из Хрватске ка Босни и Херцеговини, те Србији постаје дио велике 'слагалице' филмских реакција на распад Југославије у кинематографијама њених држа-ва наследница, као и наставак нове парадигме унутар српске кинематографије. Интересантан је угао из кога овај филм посматра хрватски крити-чар ненад полимац: 'Редитељ Радуновић (иначе искусан помоћник режије, а често је радио и за телевизију) хтио је што више снимљеног материја-ла да стрпа у филм, што је резултирало извјесном неразумљивошћу. Има ту и флешбекова без којих се могло, а и споредних ликова који само сметају, али серија ће можда исправити све те пропусте.' Има значајних увида у ове двије реченице. Нај-прије је занимљива ова свијест да је постало скоро па правило да се паралелно с филмом ради и те-левизијска серија. То је вјероватно комерцијално смислено, али артистички нема превише резона. С друге стране, потенцирање телевизијске серије, уз свијест да је кључни глумац у филму 'Олуја' јово максит, готово нужно призива поређење са генијалном тв серијом 'Кости'. У вјероватно нај-бољој српској тв серији у последњих (бар) десетак година, Јово Максић глуми лик трауматизован својим избјеглиштвом током акције Олуја. То у читавој серији није кључни мотив, али гледаоце дубоко дира. И макар 'Костима' то није циљ, та

Сцена из филма 'Богородица'

Ако посматрамо српску кинематогра-фију у цјелини, она се током деведесетих, па и у првој деценији двијехиљадитих у поређењу са осталим екс-југословенским кинематографија-ма најмање бавила званичним српским наративом о распаду Југославије. Има то везе сигурно и са недостатком једног доминантног става

серија боље меморализује српско искуство Олује од филма који се зове 'Олуја'. Велики француски писац анри мишо рекао је на једном мјесту да је жеља да се створи ремек-дјело сасвим довољ-но снажан аргумент да оно не буде створено. На сличан начин, жеља да се направи амблемати-чан артефакт на тему националне трауме готово нужно води у умјетнички ћорсокак. У том смислу, трајекторија српске кинематографије у односу на хрватску има исти правац, уз супротан смјер. Ипак, не треба преурањивати са закључцима. Дуго очекивани филм лордана зафрановића, према предлошку арсена диклића, имајући у виду био-графије обојице стваралаца, обећава умјетничко дјело које би могло да буде артефакт какав доми-нантна културна матрица у овом тренутку очекује, а да истовремено не буде продукт примијењене пропаганде. Такође, у другој половини ове годи-не очекује се и серија 'Кожа' николе пејаковића, својеврсни наставак помињаних 'Костију', гдје је такође могуће да ће се адресирати одређене на-ционалне трауме. Продукција у Србији је, срећом, довољно разноврсна и довољно децентрализо-вана да не потпада под један 'кишобран'. С јед-не стране, тематика деведесетих свакако и није једина пожељна тематика, али такође, и што је овдје још важније, кад се и та тематика отвори, не постоји само један пожељан угао гледања. Срећним стицајем околности, управо то је тачка из које вриједи разматрати нови почетак српске кинематографије. ■

Сцена из филма 'Кво вадис, Аида?'

ДАНКА ЛАЈИЋ МИХАЈЛОВИЋ Гусле су симбол идентитета

У Србији постоје бројна гусларска друштва, велики број људи се окупља на концертима које гуслари приређују, а још је више оних који се идентификују с овом праксом

Данка Лајић Михајловић је етномузикологиња запослена у Музиколошком институту Српске академије науке и уметности. У научноистраживачком раду усмерена је ка традиционалној и компонованој народној музици Србије и југоисточне Европе. Докторирала је на теми везаној за српску епску традицију, а посебно је интересују музички инструменти у дијахронијској и синхронијској перспективи. Сарадник је водећих националних научних и културних институција, а учествовала је и на више међународних пројеката.

Запажено је ваше ангажовање на пољу очувања нематеријалног културног наслеђа. Најупечатљивији резултат тог ангажмана је упис 'Певања уз гусле' као елемента нематеријалног културног наслеђа Србије на Унескову Репрезентативну листу нематеријалног културног наслеђа човечанства 2018. године.

Моје ангажовање на очувању традиције певања уз гусле у оквиру примене Унескове Конвенције у Србији било је примарно мотивисано потребом да гусларима и бројним знаљцима као и поштоваоцима епске традиције захвалим за сарадњу

у истраживањима које сам обављала. То је била прилика да им узвратим управо оним што је за њих посебно важно, а то је формално препознавање певања уз гусле као наслеђа, као културне вредности. Управо за те заједнице гусле су један од важних елемената културног идентитета са симболичком и конструктивном улогом. У Србији постоје бројна гусларска друштва, сразмерно велики број људи се окупља на концертима које гуслари приређују, а још је више оних који се идентификују с овом праксом која је сада и широко присутна као посредована практично свим савременим медијима и интернетом. Певање уз гусле је најчешћи и најпрепознатљиви облик извођења епских песама, а епика је жанр који је жив и високосензитиван и у идеолошко-политичком смислу, па је утолико деликатнији из перспективе улоге у креирању колективних идентитета. Ако се 'разгнру' наноси инструментализација и дневно-политичких интереса, долази се до базичних вредности епских традиција. Многи гуслари потенцирају управо те вредности и с тим се квалитетима епске традиције идентификују. Као жива пракса, певање уз гусле реагује и на савремене теме, па су се у новим стиховима који се изводе уз гусле нашли и 'јунаштва

Данка Лајић Михајловић

Новака Ђоковића' и ковид као 'љути непријатељ'. Све то смо покушали да представимо у номинацији 'Певања уз гусле' за упис на Унескову листу, на чијој изради се ангажовао стручни тим у сарадњи с гусларима, па признања суштински делим са свим тим људима, посебно с др смиљаном Ђоршевић Белић, фолклористом из Института за књижевност и уметност и господином слободаном бобаном драшковитем, који је у то време био председник Савеза гуслара Србије.

У вашем раду „Очување традиционалне музике Срба из Хрватске као нематеријалног културног наслеђа Србије", пажња је усмерена на институционалну заштиту музичког наслеђа Срба из Хрватске у оквиру примене Конвенције о очувању нематеријалног културног наслеђа унеско-а у Србији.

Истраживање које сте поменули део је мог ангажовања у Матици српској, а било је непосредно подстакнуто научним скупом који је организовао Крајишки одбор ове институције. Базирало се на мојим искуствима из рада у Комисији која се бави вредновањем предлога за упис елемената у Регистар нематеријалног културног наслеђа Србије и у националном Комитету за нематеријално културно наслеђе. Том приликом анализирала сам функционисање система на примеру релација елемената *ојкача*, *кордунашка ојкача* и *трокшлица*, односно певачких група које изводе ове облике – реч је о традиционалним вокалним изразима – и њихових представника и заступника у различитим етапама процедуре регистравања елемената нематеријалног културног наслеђа, укључујући и промовисање тих израза као елемената наслеђа. Као научник-сарадник у систему покушала сам да скренем пажњу на одговорности свих актера у процесу симболичког репрезентовања културног идентитета одабиром и дефинисањем елемената. Дакле, суштина је у раду на очувању одређеног аспекта културе и ефектима тог рада у локалним заједницама, а не у регистравању елемента и 'мапирању' или конструисању идентитета.

На чему тренутно радите? Шта вам је данас предмет интересовања, изазов и извор ентузијазма? Веома ме радује што је Музиколошки институт саву добио подршку Фонда за науку Србије за пројекат *Примењена музикологија и етномузикологија у Србији*. То ми даје прилику да с тимом сарадника реализујем истраживања тема за које сам веома заинтересована, попут утицаја музичке индустрије, посебно дискографске индустрије и фестивализације на музичку културу, нарочито на музичко наслеђе. Поред тога, поносни смо што се кроз овај пројекат 'легализују' различити облици сарадње с музичарима, бројним социокултурним заједницама, институцијама и ресорима државне управе у циљу непосредног имплементирања резултата музиколошких и етномузиколошких истраживања у култури и образовању, што је савим иновативно за наше просторе. Прва година реализације пројекта је иза нас, већ имамо одређене резултате, а свакако постоји још много задатака и планова. ■

ИМПРЕСУМ

Година xvi / Загреб | петак, 17/02/2023

ПРИВРЕДНИК #192

ИЗДАВАЧ
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
ГЛАВНА УРЕДНИЦА НОВОСТИ
Андреа Радак
УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Паулина Арбутина, Душан
Цветановић, Слађана
Чанковић, Бојан Муњин,
Дијана Савић, Оливера
Радовић, Маша Самарџија
и Драгана Зечевић

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
ДИЗАЈН
Парабуреау /
Игор Станишљевић
& Дамир Бралић

Привредник се финансира средствима
Савјета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовићева 18,
10 000 Загреб
т/ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

Етномузикологиња
са Музиколошког
института
Српске
академије
науке и
уметности

РАЗГОВАРАО
Владислав
Стојичић

gradimo domove, a ne grobove, mora postojati sinergije Ministarstva graditeljstva s Ministarstvom regionalnog razvoja koja bi financirala programe oporavka i revitalizacije. Ukoliko se ne uspostavi ta jasna i pouzdana politička linija između regionalne i obnove, naš premijer neće moći ući u izbornu godinu s rezultatima bez kojih realno ne može pravdati vjerodostojnost svoje Vlade. A to je tu. Vremena nema. Do parlamentarnih izbora, imaju samo jednu sezonu gradnje. Nama u Solidarnoj je treća sezona gradnje, a Vladi, nažalost, tek prva koju ne smiju propustiti.

Zaklada Solidarna kao jedan mali kotačić pokazala je državnom aparatu kako se rješavaju egzistencijalni problemi građana. Prvu montažnu kuću na Baniji postavili ste još u aprilu 2021. dok se država tek sad priprema za konstrukcijsku obnovu. Koja je prednost Solidarne naspram države?

Njeguujemo povjerenje, a ne paranoju. Snagu povjerenja, prvih dana nakon potresa pokazala je cijela koordinacija humanitaraca, unatoč mnogim našim raznolikostima. Moramo osvijestiti da su svijet okolice Gline i svijet okolice Zagreba doslovce dva različita kontinenta. Ako možemo kao ljudi ravnodušno živjeti i trpjeti zanemarivanje i bešćutnost što u dvije godine nakon potresa narod u kontejnerima nema zadovoljene elementarne ljudske potrebe i osjećaj sigurnosti, onda realno možemo govoriti o deficitu humanosti. Krivac za to je prvo disperzija upravljanja, krivo postavljen upravljački model, ali i svi mi kao odgovorni građani. Svima nama bi trebalo

biti dovoljno stalo do kvalitete života stradalnika potresa i to bi trebalo biti jedno od važnih pitanja u odluci za koga da glasamo na sljedećim izborima. Jednostavno, kao građani, kao biračko tijelo moramo slati takve poruke jer onda će i političari više razmišljati o svojim odlukama i djelima. Iskreno vjerujem da je građanima Hrvatske, a među njima i biračima HDZ-a, stalo

Zagovornicima života nerođene djece je prvenstveno stalo da nekome napakoste, pa i do mjere da ugroze život odrasle osobe koju smatraju rodno nepodobnom, iako se pravno radi o hrvatskom državljanu, osobi muškog roda i spola, što mu i piše u osobnoj iskaznici

do pokretanja obnove na Baniji. To govorim na temelju podatka da je našoj zakladi blizu 30 tisuća malih donatora iz svih krajeva Hrvatske i dijaspe, svih nacionalnosti i generacija doniralo novac za obnovu Banije. To pokazuje da je ljudima stalo. Iako uvijek postoji ta neka zasićenost problemima koji se dugotrajno ne rješavaju, smatram da je u ovom probuđenom Vladinom interesu za obnovu izuzetno bitno držati pritisak i biti u nekoj opoziciji konstruktivnog provokatora prema ministru Bačiću i premijeru, ali isto tako i prema saborskom odboru za graditeljstvo koje treba iskoristiti svoju poziciju s koje može disati za vratom Vladi kako bi obnova bila pod lupom javnosti, što transparentnija. Smatram da svi ljudi čistog srca i dobre volje, bez obzira na političku opciju, ovih zimskih dana osjećaju nelagodu kad idu u svoj topli krevet i sjete se ljudi koji su već treću zimu u kontejnerima.

Zadnjih dana dogodio se katastrofalni potres u Turskoj i Siriji, još jedna humanitarna kriza. Što mislite kako će se ona usmjeravati?

Dogodila se kataklizma ne samo na osjetljivom i tektonski potresnom, nego i na društveno potresnom području. Posljedice ove katastrofe imat će ogroman utjecaj na buduće procese koje sad ne možemo ni sagledati, a najviše na ljudsku patnju, na novi val migracija. Ponavlja se staro pitanje našeg krajnjeg licemjerja: da li ćemo donirati za stradale u potresu, a istovremeno slati specijalce na granicu da nam slučajno ne bi sirijske izbjeglice ušle u Europsku uniju? A taj sljedeći korak nije daleko. Europa mora vidjeti i prepoznati tu ljudsku patnju, iskazati

krajnju poniznost i predanost, otvoriti svoja vrata i pružiti ne samo svoje resurse za hitno zbrinjavanje nego i za opstanak zajednica koje su strašno devastirane, pogotovo u Siriji. Po meni bi ovo bio razlog da se za početak proglasi moratorij na sve ratove koji pogadaju taj dio svijeta. Ako ovo nije trenutak za takav povijesni i ljudski potez, ne znam kad bi taj trenutak bio. Posebno je teško stanje u Siriji gdje su sigurnosni uvjeti zbog rata i bez političke reprezentativnosti puno teži. Pitanje je na koji će način biti međunarodno riješen status svih žrtava ovog potresa u pogledu njihovih prava i tko bi se trebao baviti zaštitom njihovih prava i potreba.

Parazitiranje na strahu

Dok u Turskoj i Siriji traje borba za svaki ljudski život ispod ruševina, u Hrvatskoj se razvija hajka na jednu grupu naših sugrađana, na transrodne osobe. Otkud tolika potreba za napadom na tuđu privatnost, na ljudsko pravo i slobodu zagarantiranu Ustavom?

Vrlo je jasno da se radi o iniciranoj i krajnje zlonamjernoj hajci na ljudsko dostojanstvo, o još jednom u nizu primjera teškog oblika zlouporabe i zlostavljanja tuđih teških okolnosti u ime samopromocije i dokazivanja vlastitih doktrinarnih postavki. Ta ekipa ekstremnih desničara u Hrvatskoj radi na progonu svih drugih i drugačijih, gdje god mogu i kad god za to nađu priliku. Realno gledano te ekstremno retrogradne snage manifestiraju svoju temeljnu orijentaciju na mržnju i traže bilo koju mogućnost samo

da izraze te svoju mržnju. Od referenduma o ustavnoj definiciji braka održanog 2013. traje uzurpacija Ustava Republike Hrvatske od strane krugova religijskih fundamentalista ujedinjenih u mržnji prema suvremenom društvu koje nije po njihovoj doktrini. Ali uvjerena sam da će se na ovom slučaju puno jasnije razotkriti ta zloćudna narav i način na koji taj konglomerat mrzitelja slobode i života funkcionira. Ovaj slučaj razotkriva da tim velikim zagovornicima života nerođene djece apsolutno nije stalo ni do čijeg života, nije im bitno stanje djeca koja su izložena ratu, neimaštini i deficitu roditeljske skrbi i koja su u ovom trenutku jedino i isključivo hrvatski državljani. Ako se toj djeci dogodi nešto loše, to je odgovornost naše države. Tim zagovornicima života nerođene djece je prvenstveno stalo da nekome napakoste, pa i do mjere da ugroze život odrasle osobe koju smatraju rodno nepodobnom, iako se pravno radi o hrvatskom državljanu, osobi muškog roda i spola, što mu i piše u osobnoj iskaznici. U medicinsku dokumentaciju nitko nema pravo dirati. Postoji Ustav, Zakon o zabrani diskriminacije, niz konvencija koje štite privatnost obiteljskog života, čitav niz pravnih mehanizama zaštite i sprečavanja ove zloćudnosti i zlouporabe javnog prostora u provođenju ekstremističkih ideja konzervativnih fundamentalističkih aktera s političke margine. Nažalost, u društvenom pogledu ti krugovi uspijevaju kontrolirati određeni dio medijskog prostora i javnosti. Drago mi je da su povodom ove situacije naše institucije iskazale otpornost, naročito pravobraniteljstva.

Željka Markić čak je u Saboru javno imenovala jednu zagrebačku školu kao mjesto 's velikim brojem takve djece'. Gdje je tu granica društvene odgovornosti dotičnih osoba?

Pozdravljam odgovor ravnatelja te prozva-ne srednje škole. Te osobe nemaju nimalo društvene odgovornosti i zato se tako i ponašaju. Jako dobro znamo da u toj formativnoj dobi dolazi do porasta problema mentalnog zdravlja među djecom. Normalno je da odgojno-obrazovna ustanova stvara pozitivno okruženje gdje mladi u svom formativnom razdoblju mogu slobodno izražavati svoj identitet i osjećati se sigurno. To je svrha škole. Pitam se, što bi Isus rekao, da li bi potjerao to dijete iz škole? Drago mi je vidjeti kako nam kao društvu raste otpornost prema tim rigidnim, fundamentalnim ideologijama. Prestanimo se bojati ljudi koji se hrane tuđom nesrećom. Imamo sve više disonantnih glasova koji naš prostor konačno demokratiziraju.

Zašto krugovima konzervativnih desničara smeta transrodnost?

To je dio globalno dobro umreženog pokreta koji iskorištava pitanje spola i roda kako bi promovirao i forsirao doktrinu rigidne koncepcije hijerarhijski postavljenog patrijarhalnog društva gdje su sve uloge moći čvrsto fokusirane. Njihov problem sa transrodnim osobama je čisto parazitiranje na ljudskom strahu pred nečim što im samima nije poznato. Transrodnost je za njih pitanje slobodnog prostora u definiranju vlastitog rodnog i slobodnog identiteta, što potkapa njihovu ideju o 'svetoj obitelji' gdje je otac *pater familias*, dat od boga. Transrodnost temeljno destabilizira bilo kakvu čvrstu strukturu njihove 'svete obitelji' koja kao takva uopće nije upisana ni u jednoj svetoj knjizi, nego se obitelj živi kroz ljubav, solidarnost i uzajamnu brigu. Vjerujem da će se ti ekstremno rigidni krugovi prije ili kasnije sami poskliznuti na svojoj vlastitoj mržnji. ■

Na stanicu u Rijeci

Iako je podrška koja se izbjeglicama i migrantima u tranzitu pruža u Rijeci jedan od pozitivnijih primjera u čitavoj regiji, među ljudima čuči strah da će se volonterski kapaciteti iscrpiti i da je postojeća podrška dugoročno neodrživa jer sve pada na lokalnu samoupravu i nekoliko udruga

Iz velikih crvenih papirnatih čaša na kojima piše 'Rijeka – Europska prijestolnica kulture 2020' puši se čaj od kamilice i mente. Toliko je vruć da ga ruke mladića primaju s rukavima dukserice navučenim preko šaka. Zahvaljuje nasmijanom licu iznad ogromnog

lonca i izmiče se dalje od kontejnera, jer velika grupa ljudi još čeka u redu iza njega. U nekom drugom svemiru, momke u redu mogli bismo promatrati kao prizor sa šik i šarolike modne piste. Jedan nosi kaubojski šešir, drugi šal nogometnog kluba Monaco i rejversku jaknu, treći na punktu uz topli

čaj s hrpe odjevnih predmeta za sebe uzima svjetlucave tamnoljubičaste tajice.

Čaj kacijolom miješa volonterka ISMETA, pa u njega obilato sipa šećer. Viro, onaj što ga je proizvela šećerana u Virovitici, zatvorena prije dvije godine, kada je bez posla ostalo 180 radnika i radnica. Šećer se ne kviri, ne podržava razvoj bakterija, dočim je s domaćom industrijom priča drugačija.

— Nije dosta pola kile na ovoliko puno čaja. Vole sladi, tako ga piju tamo odakle dolaze – komentira Ismeta.

Većina izbjeglica u Rijeku zadnjih mjeseci dolazi iz Afganistana. Zareda se još koja od zemalja Bliskog istoka ili afričkog kontinenta, ali Afganistan je dominantna konstanta. Osim migracija zbog rata, u Afganistanu su učestale različite prirodne katastrofe (poplave, lavine, potresi), za koje se procjenjuje da svake godine dovode do (ponovnog) raseljavanja više stotina tisuća ljudi. Afganistanski se gradovi bore s apsorpcijom brzog priljeva stanovništva iz ruralnih krajeva, pa oko 70 posto ljudi koji se presele u gradove završi u tzv. neformalnim naseljima, sirotinjskim slamovima u kojima žive bez pristupa obrazovanju, zdravstvenoj skrbi, zapošljavanju. Ako žele (pre)živjeti, bijeg je za mnoge jedina opcija.

Dok se vruća tekućina u loncu pomalo sladi, jedan mladić nam govori da u Afganistanu za šećer kažu i 'bura'. U nas je to vjetar, onaj što te i odere i obnovi, velimo mu. Upoznale su buru već dobro njegove kosti, pokazuje nam hvatajući se za kičmu s bolnom grimasom.

Ranijih dana bilo je hladnije, pa i Ismeta priča kako joj se grlo stisnulo kad je nekidan izjutra ugledala veliku grupu ljudi kako se mrznu spavajući na podu uz prugu. Danas se sunce spušta mekano, mazno. Narančasto i toplo liježe duž željeznice. Svima su zato tijela i pokreti manje kruti, prsa rastvorena prema nebu. Mrvicu se lakše diše.

Na parkiralištu kod kolodvora za izbjeglice su postavljeni komunalni šator koji služi kao dnevni boravak, jedan kontejner s hranom i odjećom, kontejner za tuširanje i mobilni wc-i. Malo-pomalo, riječki volonteri i volonterke uče nove im i nepoznate riječi, u ušima im ostaju paštu, urdu i arapski. Kada se prije i nakon smjene kreću prema kontejneru s tuševima, volonterke pitaju jedna drugu: 'Jel' opran hamam?'

Većina izbjeglica zadnjih mjeseci dolazi iz Afganistana – Rijeka (Foto: Goran Kovačić/PIXSELL)

O prigovorima desnice da ‘sigurnost građana treba biti na prvom mjestu’ volonterka Vanessa kaže: ‘Sigurnosni moment je taj da nemamo gladne, bose i pothlađene ljude u gradu. Razvijanje i unapređivanje tih usluga ono je što nam svima može pružiti osjećaj sigurnosti’

Grad osigurava struju i vodu za kontejnere, a organizacijski čitavu stvar potpomaže Riječka nadbiskupija uz nekoliko udruga – Crveni križ, Caritas i Isusovačku službu za izbjeglice (JRS). Sada se već radi o uhodanoj praksi, volonteri se upisuju u smjene, ispostavljaju se tri obroka dnevno, redovno se čiste kontejneri i parkiralište, sortiraju se i dijele donacije odjeće i obuće. Oko stotinu novih izbjeglica, koliko ih u prosjeku kroz Rijeku prolazi svakoga dana, zasada može računati na ovu bazičnu, za život itekako važnu podršku.

KADA su u Rijeku počeli masovnije pristizati, u oktobru lanske godine, stvari su izgledale puno gore. Puno se improviziralo, šačica volontera gurala je čitavu stvar, pokušavala uspostaviti smisleniji sistem podrške. Na to podsjeća i plava tabla postavljena na zidu parkirališta, na kojoj piše ‘Ulica Tinke Kalajžić’. Ime je to i prezime jedne od volonterki koja se lavovski borila za pomoć izbjeglicama, pa su joj drugi volonteri odlučili odati počast i nazvati ovaj potez uz željeznicu njenim imenom.

Čim se humanitarna podrška malo usustavila, krenuli su i razni prigovori. Primjerice, u prvoj polovici januara konferenciju za medije pod nazivom ‘Migranti u Rijeci – urušavanje opće i nacionalne sigurnosti’ održali su riječki ogranci Hrvatskih suverenista i Hrvatske stranke prava. Između ostalog, kazali su da ovakvim postupanjem građani Rijeke postaju ‘građani drugog reda’, primijetivši da je ‘ne samo oko željezničkog kolodvora, nego i na Korzu jako puno migranata’ (Bože, čuvaj Korzo!). ‘Sigurnost građana treba biti na prvom mjestu, a MARKO FILIPOVIĆ treba biti gradonačelnik, a ne aktivist’, poručio je tada predsjednik riječkog HSP-a DRAGAN STARČEVIĆ.

Takvog se narativa o sigurnosti dotičemo u razgovoru s volonterkom VANESSOM, koja je u Rijeku pomagati došla iz Zadra.

— Kada se već priča o sigurnosti, onda je sigurnosni moment taj da nemamo gladne, bose i pothlađene ljude u gradu. Razvijanje i unapređivanje ovakvih usluga ono je što nam svima može pružiti osjećaj sigurnosti – komentira Vanessa.

Volontirala je ranije i u Velikoj Kladuši, a posebno pamti neke bolje priče s tzv. balkanske rute – jedan joj je mladić iz Alžira na mobitelu pokazivao fotografije wc-a u kampu u Prištini, ‘boljeg od zahoda u mnogim stanovima’. Spomen Velike Kladuše Ismetu

pak podsjeća na rodni joj kraj, jer se iz Bosanske Krupe u Rijeku doselila 1987. godine.

Vanessa nam govori kako joj je važno i zezati se, igrati karte, družiti se s izbjeglicama, da se ne svede sva interakcija na pitanja hrane i higijene. Naročito joj teško pada to što toliko puno maloljetnika prolazi mučan put, koji često pješke prijeđu više od deset zemalja. Bacajući pogled na grupu koja je danas na kolodvoru, zaključujemo da je prosjek godina od 17 do 25. Mnogi su vidno iscrpljeni od puta, ali i sretni što u Rijeci mogu malo mirnije zastati.

Volonterke nam pokazuju pakete donacija – svačega u kontejneru ima, ali i dalje im najviše nedostaje cipela brojeva od 41 do 44 i toplijih jakni veličine S i M. Ništa od donacija ne propada, sortira se i proslijeđuje dalje. Pomoć nije ograničena na izbjeglice, i lokalci mogu doći popiti, pojesti, uzeti odjeću ili obuću. Navrate do kontejnera često beskućnici i siromašniji građani, pa ih i za našeg boravka nekolicina dolazi po topli obrok, higijenske potrepštine, deku.

Iako je podrška koja se izbjeglicama i migrantima u tranzitu pruža u Rijeci jedan od pozitivnijih primjera u čitavoj regiji, među ljudima čuči strah da je neodrživa, da će se volonterski kapaciteti iscrpiti, a humanitarizam još jednom p(r)okazati kao kratkoročno krpanje rupa. I riječki je gradonačelnik Filipović već tražio pomoć premijera ANDREJA PLENKOVIĆA, molio Vladu da se aktivnije uključi u rješavanje situacije i odgovaranje na potrebe izbjeglica i migranata, jer lokalna samouprava ne može sama trajno preuzeti sve na sebe.

Dok na mobitelu čitamo kako su se ovih dana čelnici Europske unije sastali u Bruxellesu da bi razgovarali o migracijskoj politici, do nosnica nam dopire reski miris govana. Prazne se prijenosni wc-i, pa volonterke naglo zatvaraju prozore kontejnera. U Bruxellesu se, čitamo, slavi uspjeh ‘sveobuhvatnog pristupa migraciji, koji je godinama razvijan kako bi se uskladio s načelima i vrijednostima Europske unije’. Najavljuje se postrožavanje politika za suzbijanje migracija, a zemlje članice su podijeljene oko metoda kojima to postići. Ipak se čini da su dovoljno složne oko prioriteta, koji će i dalje biti na eksternalizaciji migracijskog režima i pritisku na siromašnije zemlje izvan EU-a da na sebe preuzmu većinu tereta i odgovornosti.

Izbor da ljudi na našim granicama, po šumama i rijekama, redovno ginu, nameće se dakle i dalje kao datost. Baš je ovih dana u galeriji Kortil u Rijeci otvorena izložba ‘Prijelaz’ autorica SELME BANICH i MARIJANE HAMERŠAK, nastala u suradnji s transmigrantskim kolektivom Žene ženama. Radi se o zbirci memorijalnih portreta koji čine spomen-platno posvećeno umrlima na granicama i u ime granica. ‘Komemoracijom na živote ljudi koji su

Kako se bliži večer, velika grupa izbjeglica napušta kolodvor, policija ih usmjerava i prati na bus za dalje. Iz Rijeke put nastavljaju prema Lupoglavu i Buze-tu, a zatim najčešće pješke prema Trstu...

Deke svih boja i uzoraka, koje će sutra poslužiti drugima (gore). ‘Ulica Tinke Kalajžić’ – u čast volonterke koja se lavovski borila za pomoć izbjeglicama (dolje)

umrli na migrantskom putu kroz Balkan, čije je živote odnio neumoljivi europski režim smrti, pozivamo na čin iskapanja istine, na prepoznavanje i osudu prošliosti i sadašnjosti fašizma, kako bismo utrlili put individualnom i kolektivnom iscjeljenju, prijelazu iz normaliziranih tragedija granica u zajedničko učenje, osnaživanje i brigu’, kažu autorice u najavi izložbe koja ostaje otvorena do 3. marta.

Samo na teritoriju Hrvatske od početka 2017. godine smrtno je stradalo najmanje šezdesetak izbjeglica i migranta, a o tim je izgubljenim životima i neoznačenim grobovima u više navrata na ovim stranicama pisala naša kolegica TAMARA OPAČIĆ. Dok slušamo kako se oko nas u par metara kvadratnih oko željeznice svi oslovljavaju s ‘brother’ i ‘sister’, prolazi nam kroz glavu kako se smrt sije brzo i žestoko, al’ ima i život još koji as u rukavu.

Na zidu kraj wc-a ispisan je i grafit kontra rasizma, a nedaleko od šatora koji služi kao dnevni boravak na rasklimanoj uredskoj stolici zaigrano se vrti jedan mladić. I on je zaogrnut šalom jednog nogometnog kluba, crvenim bojama Arsenal. Trokut topljenog sira prstima lagano odmotava iz folije pa ga stiše između dvije fete tosta. Pitamo ga navija li za Arsenal ili mu je šal čisto praktičan modni dodatak. Ne navija, kaže. Dapače, to je jedan od klubova koje nikada nije volio. Šal je dobio na putu iz Afganistana, ‘od jedne dobre žene u Turskoj’. S vremenom mu se omilio, donosio mu toplinu po šumama i gorama. — Jednom možda i odem na utakmicu Arsenala, kada sve ovo prođe – govori nam.

Kako se bliži večer, velika grupa izbjeglica napušta kolodvor, policija ih usmjerava i prati na bus za dalje. Iz Rijeke put nastavljaju prema Lupoglavu i Buzetu, a zatim najčešće pješke prema Trstu. Kako izgleda taj komad puta mogli smo vidjeti nedavno na zagrebačkoj premijeri dokumentarnog filma ‘Trst sjaji noću’ (‘Trieste è bella di notte’) autora ANDREE SEGREA, STEFANA COLLIZZOLLIJA i MATTEA CALOREA. Film je to koji prati sudbine ljudi koji su proživjeli

nezakonita lančana protjerivanja, zaglavljenih u kolopletu novih, često protupravnih i nehumanih migracijskih postupaka. Jedan od protagonista s čitavog svog izbjegličkog puta izdvaja trenutak prelaska granice Italije i Slovenije, veranja po brdima iznad Trsta, kada je u daljini u noći ugledao svjetla grada kako plešu duž morske obale. Nezagađeni moment ljepote, titraj nade.

Razmišljamo o tome dok promatramo volonterke koje skupljaju smeće po parkiralištu, a u pomoć im priskače dio mladića koji još čekaju na kolodvoru. Svega ih je desetak. S jednog od njihovih mobitela čuje se prodorni glas FARIDE MAHWASH, pjevačice poznate i kao ‘glas Afganistana’. Mahwash je rođena 1947. godine u Kabulu, a odrastala je u patrijarhalnoj i pobožnoj porodici kakvih nam ne nedostaje ni u ovom parčetu svijeta, pa je njen interes za stvaranjem muzike bio dugo i snažno potiskivan. Podršku i utočište na kraju je pronašla radeći na radiopostaji u Kabulu, gdje su je ohrabрили, potaknuli i platili joj da se posveti pjevanju kao karijeri. Kolege s radija dali su joj i umjetničko ime Mahwash, ‘kao mjesec’. I ona je, ima tome sada već godina i ratova, iz Afganistana izbjegla.

Glas joj prati druge izbjeglice, sidri se ovdje, u gradu koji je ime dobio po rijeci, uz željeznicu koju na horizontu obrubljuju kranovi najveće luke jedne male zemlje. Ne prolazi dugo, i zadnju grupu izbjeglica kupi policija i vodi ih na večernji bus kojim dalje put putuju.

Uz prugu više nema nikoga, na njoj ostaje tek niz zgužvanih deka svih boja i uzoraka, na koje će sutra doći drugi. Klupko zlatne termoizolacijske folije na blagom se povjetarcu kotrlja niz tračnice. Najblaže su minute sutona, a uz Mahwash kao mjesec, možda one koji su otišli dočeka Trst što je najljepši noću. ■

Разиграна азбука

Бојанка коју је штампао СНВ јако пуно нам значи у настави. Деци се јако свиђају ликови између којих има интеракције и видим да су реакције деце на бојанку одличне, каже наставница српског Валентина Пипинић

ДЈЕЦА која похађају наставу на српском језику, прије свега по моделу Ц, добила су врло занимљиву радну биљежницу – бојанку ‘Разиграна азбука’ НИКЕ ВРБИЦЕ и САЊЕ ШАКИЋ. У овој радној биљежници, бојањем и рјешавањем задатака кроз игру, дјеца овладавају ћиричним словима.

— Било нам је важно припремити додатне образовне материјале за рад у настави српског језика и културе, будући да наставницима недостаје попутних дидактичких материјала. Зато смо их хтјеле усмјерити и дати им нешто што ће уз уџбенике моћи користити у редовној настави, а дјеци дати прилику да уче ћирилицу на забаван начин и кроз ужитак – рекла нам је уредница бојанке НИНА ЧОЛОВИЋ.

Према курикулуму, ћирилицу у моделу Ц препоручено је учити од 1. до 3. разреда, али дјеца се уписују и у каснијим

На настави код
Валентине Пипинић

стадијима школовања. Зато је било важно прилагодити бојанку маленима, али да буде довољно занимљива старијим ђацима који откривају ћирилицу укључењем у модел Ц у каснијим разредима. Бојанка је квалитетна пратња уџбеницима и часопису ‘Бијела пчела’ коју као дидактички материјал наставници често користе да би објаснили појмове из српског језика и књижевности.

— Прије двије године урадили смо нешто слично; радили смо свеске за учење ћирилице. Сада је била прилика да то урадимо у неком другом формату. С једне стране то би био потенцијално користан материјал за наставнике, а с друге дјецу би заинтригирао за писмо које је најчешће занемарено у регуларној настави и које би требало бити интегрирано у образовни систем – указала је Чоловић.

Бојанке су одштампане у тиражи сукладној броју ученика који похађају наставу по моделу А, Б и Ц. Српска мањинска вијећа су направила анкету на терену како би обухватила дјецу која не похађају

мањинско образовање. Штампано је око 7.000 примјерака, што је велика наклада и уз 6.000 примјерака сукладних потребама, обухвата 1.000 примјерака за дијелење дјеци која су изван наставе српског. Штотвише, од почетка година бојанке се дијеле по вијећима и пододборима Просвјете који их дистрибуирају дјеци и родитељима; тако су је дјеца у Бјеловарско-билогорској жупанији добила за Светог Саву.

— Хтјели смо да бојанку дјеца добију на важне датуме кад се одржавају приредбе и окупљања за дјецу како бисмо их развеселили те како би пододбори и вијећа могла приложити бојанке традиционалним поклонима који увесељавају дјецу почетком године. На сликама с терена које смо добили дјеца се чине сретна и надам се да ју неће доживјети као задатак него као неку врсту игре. Уосталом, зато смо је назвали ‘Разиграна азбука’. Надам се да ће ћирилица постати дио њихове свакодневнице као писмо које живи кад се употребљава јер то одређује њену будућност, а у образовање се исплати уложити средства јер од тога дјеца и друштво имају користи – закључује НИНА ЧОЛОВИЋ.

ЗАДАЦИ НИКЕ ВРБИЦЕ, студентке четврте године смјера сликарства на Академији ликовних умјетности, били су дизајн, илустрације и графички пријелом.

— Била сам задужена за визуални дио бојанке док је текстуални дио и задатке интегриране с илустрацијама, радила професорица српског језика и културе САЊА ШАКИЋ. За цртеже имала сам инспирацију из свог дјетињства, сликовница и материјала које сам имала у школи, као и неких ствари које су ми се чиниле симпатичне попут сличица ‘Животињско царство’. Што се тиче знања ћирилице, срела сам се с њим у ранијем дјетињству. Касније је нисам имала прилику учити, па ми је било драго обновити знање – рекла нам је. Како је дошло до њеног укључења у пројект?

— Била сам судионица лањског студијског путовања ‘Културална траума и политике памћења’ и тако се повезала са Српским народним вијећем које је било укључено у тај пројект. Касније сам се јавила на натјечај за илустрацију и графички дизајн и успјела остварити још једну сарадњу, каже. Ника је с нама подијелила занимљиву причу; њен дјед, по народности Чех, у Београду је почетком 20. стољећа такођер радио на азбуци у слици.

— То је била сликовница, прилагођена ондашњем времену с различитим сликама, али свакако је то занимљива повезница

НИНА ЧОЛОВИЋ
и НИКА ВРБИЦА

која спаја неколико генерација. Тако сам задржала традиционалну илустрацију и плошне цртеже, па нисам ишла на подражавање 3Д ефекта како је данас модерно – нагласила је НИКА ВРБИЦА.

Како употреба Бојанке изгледа у пракси видјели смо на настави српског језика у ОШ ‘Иван Гундулић’ гдје предаје ВАЛЕНТИНА ПИПИНИЋ. Она је држала сат једној од група које се користе бојанком.

— Најбоље је учење кроз игру и кроз пример, тако да нам бојанка коју је штампао СНВ јако пуно значи у настави. Ученици знају штампана слова, а већина зна и писана, тако да бојанка служи за понављање градива те за игру и опуштање после часа. Итекако ће користити и будућим генерацијама које ће тек савладавати азбуку. Деци се јако свиђају ликови између којих има интеракције. Због ограниченог фонда часова немамо времена да све детаљно пређемо, али видим да су реакције деце на бојанку одличне. Кроз приступ који је опуштенији него у формалној настави покушавамо обратити мало теже лекције. Али деца у Ц моделу су јако заинтересована и желе још више часова, више учења више игре и откривања нових знања. Са часова српског језика и културе ни једно дете не одлази тужно и то је најважније. Иако су часови после редовне наставе, па и неких ваннаставних активности, деца одлазе весела. То је показатељ да се лепо дружимо и да је време уложено у знање детета нешто јако важно па родитељи неће погрешити ако пусте децу да изуче овај језик. Зато хвала надлежним државним институцијама, СНВ-у и СКД Просвјети која је иницирала покретања овог вида наставе у Загребу – испричала је ВАЛЕНТИНА ДОК СУ ПЕТАР И МИЛИЦА, те нешто старија НАСТЈА која се касније укључила у модел Ц, марљиво бојали површине и рјешавали задатке. ■

ИНФОРМАТОР

Документ је плод
недавног скупа у
ЗагребуДекларација
о фојбама

Није могуће говорити о страдању Талијана без чињеница о ликвидацијама Хрвата и Словенаца, истиче се у Декларацији

Антифашистичке организације Хрватске, Словеније и Италије прошли тједан су прихватиле Декларацију о фојбама у оквиру борбе против повијесног ревизионизма и национализма десних снага у Италији. Декларација је усаглашена на основу расправа с међународног научног скупа 'Фојбе – мит и стварност' који су 20. јануара у Загребу организирали Савез антифашистичких бораца и антифашиста рх, Звеза здружењ борцев за вредноте нов Словеније и Associazione Nazionale Partigiani d'Italia, а потписали су је предсједници удружења Франко Хабулин, Маријан Крижман и Gianfranco Pagliarulo. Учесници тог скупа усугласили су се да би тему фојби, односно крашких јама у које су од 1943. до 1945. бацили жртве, требало сагледати у контексту оног што се збивало у првој половини 20. вијека: егзодуса Славена, талијанизације, промјене имена грађана у талијанска, Римских уговора, Другог свјетског рата и његовог исхода.

'Државне политике никад нису рекле 'Доста фашизацији!'. Сваке године ескалира реторика неофашистичког реваншизма којом се настоји ревидирати повијест оживљавајући авети национализма и расизма против Славена и присилити на шутњу све оне који се не слажу с њиховим манипулацијама. Није могуће говорити о страдању Талијана, фашиста, војника или цивила у крашким јамама, а да се претходно не изнесу чињенице о прогонима и физичким ликвидацијама Хрвата и Словенаца Истре, Ријеке и Далмације у доба фашистичког тоталитаризма и талијанске окупације Југославије, поготово што ниједан талијански ратни злочинац није осуђен због ратних злочина за вријеме фашистичке окупације', истиче се у уводу Декларације, уз потицање на јачање сурадње трију народа и држава.

У Декларацији се наглашава да су одамах након краја Другог свјетског рата, али још снажније од 1990-их, неке талијанске политичке снаге користиле трагедију фојби и егзодуса у политичке сврхе, прикривајући злочине фашизма и војне окупације. То се догађало успркос извјештају талијанско-словенске комисије крајем 20. вијека у којем се предлагало заједничко интерпретирање тих драматичних догађаја, а који су талијанске власти игнорирале. Нарочито се од ступања на снагу закона о Дану сјећања 2004. промовира једнострану јавни дискурс усмјерен на дискредитацију талијанског и југославенског отпора. Страдања у фојбама била су повезана с Народно-ослободилачком борбом југославенских народа. Страдали су притом многи починиоци злочина, али и невини људи, па и неки сурадници ноп-а. У неким случајевима страдања су била посљедица жеље за осветом.

'Осуђујемо погубљења проведена без судског процеса и поштујемо трагедију егзодуса која је погодила многе Талијане који су живјели у Истри и Далмацији. Такођер, признајемо да повијесна истраживања показују да је било, и још увијек има, тешких претјеривања и искориштавања усмјерених не на утврђивање повијесне истине, већ на изградњу симболичких облика политичког и националног идентитета на тим трагедијама. Осуђујемо срамотну шутњу о злочинима и депортацијама које су починиле талијанске окупацијске снаге, о однарођивању Хрвата и Словенаца, о некажњавању талијанских ратних злочинаца и о потпори Италије злочиначком режиму Анте Павелића у Хрватској', истиче се и подсјећа да и у другим земљама постоји тенденција потицања снага које раде на умањивању побједе антифашистичке коалиције.

У тумачењу и реконструкцији тих драматичних догађаја потребно је избјећи свако тумачење повијести искључиво са стајалишта једне нације. Мора превладати наднационална, а тиме и објективна визија, наглашава се уз закључак да фојбе и егзодус представљају заједничку прошлост трију народа.

'У име разумијевања големог страдања становништва Истре, Словенске Приморске и свих подручја Словеније и Хрватске која је окупирала Италија, као и страдалих жртава у фојбама и егзодусу, вријеме је за промицање културе поштовања, толеран-

ције и интеграције', каже се у Декларацији. Границе између Хрватске, Словеније и Италије не смију се схватити као баријере међу народима, већ као врата намијењена међусобној сурадњи због чега се предлага да се државне и јавне институције строго придржавају повијесне истине о раздобљу Другог свјетског рата те да се утемељеним истраживањима стручњака разјасне разлози и одговорности који су довели до фојби и егзодуса.

Потписници Декларације противе се кориштењу страдања у политичке сврхе или за пропагирање лажних и ревизионистичких идеологија. Додају да треба наставити тежити слободном повијесном истраживању како би се политичкој, медијској и академској заједници сугерирало истинско сјећање на фашизам и нацизам и снажно супротставило повијесном ревизионизму и стварању повезница између повијесне истине и политичке моћи.

■ Ненад Јовановић

'Новости'
на прагу

У Белом Манастиру волонтери редовито достављају наше новине читаоцима

ТЕДАН дио тиража наших 'Новости' до својих читалаца стиже преко продајних мјеста, а други се дио шаље на адресе српских организација широм Хрватске, гдје своје примјерке бесплатно могу преузети заинтересоване особе. У Белом Манастиру и приградским насељима постоји дугогодишња пракса по којој примјерке 'Новости' волонтери редовито достављају читаоцима на кућну адресу. Како то функционира?

Сваког петка ујутро око осам сати, у беломанастирску пошту долази Никола Опачић, преузима пристиглих шест бунтова 'Новости', укупно 90 примјерака, и односи их на други спрат највеће беломанастирске зграде 'Љепотице' и оставља у ходнику пред вратима канцеларије Заједничког вијећа општина (зво), на чију адресу новине и стижу. Сам Опачић преузима два бунта и разноси их читаоцима, а тада пристижу и други разносачи: МИЛАН

Никола Опачић, доставља
'Новости' на минут осам

ПРУСАЦ, који такођер разноси 30 комада и који то ради од самих почетака такве праксе, те СТЕВАН МЕДИЋ, СРЕТО БРАНКОВИЋ, МИЛЕ РАДОЊИЋ и СТАНОЈЕ ДАДИЋ који разносе мање количине. Често се дешава да већ у петак прије подне у 'Љепотици' нема 'Новости', а поготово их нема у суботу и следећих дана. На сличан се начин у Белом Манастиру дистрибуира и вуковарски двонедјељник 'Извор', 'лист Заједничког већа општина', само што он стиже на адресу Радија Банска коса, а до канцеларије зво-а преноси га Милан Прусац. — Прије петнаестак година, умјесто Душка ОГЊЕНОВИЋА, који је из пословних разлога одсуствовао из Белог Манастира, почео сам преузимати 'Новости' у пошти. Тад је стизало осам бунтова, што је укупно 120 примјерака, а онда је прво број бунтова смањен на седам, па на шест, што је за Бели Манастир премало - каже Никола Опачић.

— Прво однесем пет примјерака на српски Радио Банску косу у зграду "Борово" на Тргу слободе, а онда разнесем новине људима у мојој Улици краља Томислава и на још неколико локација у центру града. Један од 'мојих' примјерака заврши у мађарском Мохачу. Тамо 'Новости' редовито односи МИЈО ВАРГИЋ из приградског насеља Брањин Врх, а ДРАГУТИН БЕШЕЊИ прво прочита свој примјерак, па га онда прочита његов син, а касније га шаљу и другом сину у Аустрију.

Никола Опачић, рођен 25. децембра 1945. у Смилчићу крај Бенковца, не волонтира само у дистрибуцији 'Новости', него је и дугогодишњи предсједник Удруге антифашистичких бораца и антифашиста Бели Манастир, веома заслужан за његовање антифашистичких традиција у Барањи. Да би одржао здравље, 77-годишњи Никола свакодневно вози бицикл десетак километара, а и 'Новости' разноси бициклом и то без обзира на број 'целзијуса'.

■ Јован Недић

'Декрет'
за Чичу

Текстови Миленка Васиљевића позивају на слог, мир, толеранцију и очување традиције, образложено је

ПРЕТПОСЉЕДЊЕГ дана мјесеца јануара, у просторијама Удружења књижевника Србије у Београду, осјетком пјеснику и публицисту Миленку Васиљевићу – Чики уручена је награда 'Пакрачки декрет' за 2022. годину. Ту награду додјељује истоимени часопис за књижевност и културу крајишких Срба Западне Славоније, који излази у Руми од 2016. године.

У име редакције, а на свечаној промоцији новог броја часописа, награду је уручио уредник, хисторичар и књижевник Марко Ковачевић. Осим Васиљевића, награде су уручене Милени Северовић, Мирку Жигићу и Љубици Жикић. Извјештаји говоре да је окупљену пуб-

ИНФОРМАТОР

лику на промоцији Чико обрадовао казивањем својих стихова, што је и попраћено великим аплаузом.

Чико је рођен 1943. године у селу Секулинцима код Воћина. Његова кућа је током распада претходне државе толико девастирана да из ње расте – дрвеће. Годи-нама је Чико живио у Валпову, а од 2005. житељ је Осијека, гдје се активно укључио у рад пододбора скупштина 'Просвјета' те у осјечки и славонско-барањски културни живот. До сада је, на примјер, учествовао у преко тристо различитих књижевних манифестација, а његови стихови и други прилози објављени су у мноштву зборника. Вишегодишњи је сарадник и 'Пакрачког декрета'. Године 2018. за књижевни рад добио је плакету 'Бранко Куручић', коју додјељује Координациони одбор скупштина 'Просвјета' за Славонију, Барању и Западни Срем.

'За њега је', како каже Миленко Заилац, 'писање о завичајним темама трагање за правдом, незаборавом и надом која му даје снагу да усправно иде стазом љубави и мира. Успркос свим појединачним, личним и заједничким недаћама, његови текстови позивају на слогу, мир, незаборав, памћење, толеранцију, као и на очување традиције.'

Миленко Васиљевић је написао више завичајних књига: 'Моје родно село Секулинци' (2009.), 'Рјечник, говор и обичаји воћинског краја који нестају' (с Николом Живковићем из Белог Манастира, 2012. и 2013.), 'Путовање кроз празан дреновачки и воћински крај' (2019.) и 'Ој, мала, мала моја – игре и пјевања народа дреновачког и воћинског краја' (2021.). Међу пјесничким збиркама истичу се: 'Они хоће мир и љубав' (1997.), 'Драгуљи срца' (пјесме за дјецу, 2000.), 'Радост и моја туга у 65 пјесама' (2019.) и 'Чикине боцкалице' (афоризми, 2014. и 2017.). Пред штампањем је, како рече, његова посљедња књига 'Стихом и тугом кроз завичај', коју чини већи број изабраних и нових пјесама, хаику-стихова и два дијалекатска разговора. Они који Миленка добро познају вјерују да неће одржати ријеч кад је у питању – посљедња књига.

■ Јован Недић

Курс за ватрогасце

Добровољно ватрогасно друштво Војаковац једно је од најмлађих удружења такве врсте основаних на подручју Града Крижеваца. Окупља већином младе чланове и чланице из Војаковаца и околних мјеста. Да су сви они изузетно друштвено активни и да имају интерес за развој мјесног ватрогасства, доказују не само обнова будућег ватрогасног дома него и стручна изобразба нових ватрогасних кадрова. Више Војаковчана предвођених брачним паром Светиславом и Александром Мијић, пријавило се тако на курс за ватрогасне подофицире који је у

Светислав Мијић ће бити ватрогасни дочасник

одржан у Крижевцима. О полазницима курса говорио је Иван Матосовић, предавач задужен за оспособљавање младих ватрогасаца.

— Вечерас се у Крижевцима одржава оспособљавање за звање ватрогасни дочасник. Кандидати су с подручја града Крижеваца, а највећи број је из Војаковаца, затим Цубинца, Пољане Крижевачке, Буковја Крижевачког, Ердовца, а имамо полазнике и из Горње Ријеке. Весели што има све више жена у ватрогасству и то је за сваку похвалу. Не стоје приче да жене по физичкој снази не могу парирати мушкарцима, јер нам и на интервенцијама пуно помажу – истакнуо је Матосовић.

■ Зоран Витановић

Предавање о научнику

У склопу Дана Marcela Pl. Kieracha, у петак, у Козмолошком центру промовисан је зборник радова 'Изуми као стваралаштво: Осврт на рад Marcela Kieracha' који су припремили хисторичар и дописник П-портала Никола Остојчић, физичар Андреј Дундовић и Петар Павловић, равнатељ крижевачког Козмолошког центра. Овом догађању присуствовали су представници крижевачке градске власти, чланови астрономског удружења Перзеиди и многи други грађани.

Андреј Дундовић је истакнуо како је на тему научника поријеклом из Крижеваца, који се истакнуо у областима електронике, магнетизма, акустике, пријеноса звучних сигнала и трансформатора, настало већ неколико радова и како је намјера овим зборником понудити публици нешто ново. Дундовић се осврнуо на најпознатије Кирасчове патенте. У Берлину је као шеснаестогодишњак, 1910. патентирао бродски компас. У Француској је патентирао динамо за расвјету возила, као и струјни прекидач на принципу струјног глака за рендген. Радио је и на другим подручјима механике и електронике. Дописивао се с угледним свјетским знанственицима и изумитељима. Кад је избио Први свјетски рат, јавио се у драговољце и погинуо на руској fronti у 21. години. Никола Остој-

чић је личност крижевачког изумитеља, његов живот и постигнућа приказао у глобалном контексту развоја науке и технологије. Петар Павловић представио је Кирасча као великог изумитеља и истраживача природе. Зборник радова настао је у склопу пројекта 'Спарк – Синергија природословаца, астронома, рачунараца Крижеваца' који је суфинанцирала Еуропска унија. Овим програмом завршени су 4. Дани Marcela Pl. Kieracha.

■ З. В.

‘Одрастање у Карловцу’

У Градској књијници 'Иван Горан Ковачић' у Карловцу одржана је промоција књиге 'Одрастање у Карловцу' умировљеног новинара МИЛАНА ЈАКШИЋА.

— Милан Јакшић је мој лични и одлични пријатељ. Није занемарити да смо на моме првом новинарском задатку били заједно у Сплиту и спавали у брачном кревету – то се не заборавља – рекао је новинар и публицист ДАНКО ПЛЕВНИК.

— Кроз 11 анегдота, вјешто проширених у занимљиве приповијести, колега Јакшић открива своје одрастање. Пишући о другима говори о себи и тако оживљава многе који су одавно постали дио прошлости. На двије стотине страница су садржане многе вриједне згоде и чињенице које би без Јакшића заувјек нестале. Јакшић пружа читљиво штиво с мноштвом занимљивих података о различитим личностима из новинарства, културе и спорта. Био је један од угледних новинара Вјесника, а касније је отишао у Политику да извјештава из Словеније. Велико је карловачко име – додао је Плевник.

— Не износим вриједносне судове о временима. Нисам хтио бити претенциозан. Причам о доласку људи из села у град као што сам и ја дошао с пет година живота, о нашој интеграцији у градску средину. Она је била изузетно брза, али не само зато што смо то жарко хтјели него и зато што смо дошли у средину која нас је прихватила... Били смо фасцинирани градском дјецом. Градски слој је у себи носи црте грађанског свјетоназора. Нисмо заборавили свој сеоски идентитет, али смо жарко жељели усвојити нови, и успјели смо – рекао је аутор.

— Ова књига... говори о праву Срба у Хрватској на свој завичај, домовину и државу, што се на рушевинама Југославије покушавало на овај или онај начин ставити под тепих сувремене повијести. Антибијократске револуције и ратови Слободана Милошевића су, нажалост, резултирале генерализацијама због које су се неки Срби одрицали имена, обитељи, етничког и повијесног идентитета те родног краја", наставио је Плевник. Дјело је тискано у издању Удруге за развој грађанске и политичке културе Карловац Полка.

■ Новости

Stogodnjak (673)

17. 2 – 24. 2. 1923: пристиаше покојног посљедњег аустријског цара Karla Habsburga Prvog и хрватско-угарског краља, титулираног као Karlo Четврти, који је у 35. години умро у изгнанству на португалском отоку Madeira и даље се не мисле с пропашћу монархије. Свако мало се јављају на stranicama појединих evropskih glasila, govoreći да 'bezuvjetno vjeruju u povratak монархије, јер се у Чехословачкој, Хрватској и Словенији још увијек налазе јаке групе пристиаша Habsburga које из дана у дан постају све јаке и гласније, посебно око идеје podunavske federacije...' Karlovi sljedbenici највише се плаше Југославије која јача своју ratnu flotu и врло брзо ће у снази надмаћи саму Италију, којој ће тако бити теško очувати Dalmaciju и Albaniju. 'Možda bi u tome slučaju', пишу једне talijanske novine, 'Mađari могли покушати добити Rijeku'... Treće se pak novine pitaju: 'Na које се Habsburge misli, kad od te династије nije gotovo ostalo ni slovo H?'

* и даље се не стишава необичан 'rat' између Dubrovnika и Mostara. Dubrovčani су од beogradske владе још давно затражили да njihov grad 'bez odlaganja postane једина centrala једне nove покрајине'. У исто вријеме службени представници Mostara траже 'да Mostar и даље остане окружна варош': '...Dubrovnik лежи на периферији па је одвише удаљен од многих sreskih мјеста – Gacka, Konjica, Nevesinja, Stoca, Ljubinja, Ljubuškog, а у том случају и од samoga Mostara. Mostar dočim лежи у središtu Hercegovine, па га спаја željeznica или kolni drum, као и konjski и pješački putevi са свим sreзовима у Hercegovini...'.

* kod obitelji у selu Žirovac, nedaleko од Dvora на Uni, у 77. години умро је један од најпознатих православних svećenika на Baniји – Aleksa Ostojić, познат по nadimku Pop Ale. Služboвао је gotovo 60 година, а smrt га је zatekla на mjestu пароха sela Brezovo Polje. У nekrologu се podsjeća да је судjelовао у Bosansko-hercegovačkom ustanku 1875. на Suvoj међи (Čorkovača) под zapovjedništvом Petra Karađodevića. За zasluge у ustanku kralj га је odlikовао.

* mjesni župnik у slovenskoј Ptujској Gori našao се на stotinu muka. Netko је више од godinu дана potkradio kasu у коју су vjernici ostavljali milostinju за siromašne и crkvу. Uzaludni су bili svi župnikovi pokušaji да ulови lопova. Kad župnik nije potajice motrio на kasu, то је činio njegov sakristan илiti crkvenjak. Čekali су тако у zasjedi mјесecima, али без uspjeha. Onda се župnik ipak nečегa dosjetio: samoinicijativno је једне ноћи око sakristije provukao tanku špagу за чије је kraјeve svezao nekoliko zvečечih predmeta. U неко doba svladao га је san, али га је врло брзо probudio zveket srušenih predmeta. I imao је што vidјeti: од sakristije је бјежао njegov sakristant, noseći у ruci не samo ukradeni novac već и cijелu kasu!

■ Đorđe Ličina

РАДА ТРАЈКОВИЋ На северу је безбедоносни вакуум

Ми смо Бриселским споразумом имали мафију која је интегрисала Србе и видели смо како је прошло. Сад се припрема ситуација да Милан Радоичић опет буде човек који ће спроводити демилитаризацију, који ће поново запошљавати и поново контролисати Србе

Једна од особа која је најчешћа мета председника Србије АЛЕКСАНДРА ВУЧИЋА је РАДА ТРАЈКОВИЋ, председница Европског покрета Срба са Косова и Метохије. Квалификовала се за ту позицију након што је прихватила да буде саветница косовском премијеру АЉБИНУ КУРТИЈУ, а након што су по налогу Српске листе, водеће политичке партије Срба са Косова, Срби напустили све институције на Косову, укључујући и оне на северу.

Председнику ово није ни први, а могуће ни последњи пут да вас прозива. Зашто баш вас?

Заиста не разумем. Без икаквих механизма моћи да га рушим, он нон-стоп мене потенцира као највећи проблем. Оно што је лоше је што ми на тај начин шаље поруку коју многи разумеју као претњу по мој живот. Зову ме пријатељи, људи који нису са мном у неком контакту и кажу ми да треба да будем обазрива, да ми нико не може помоћи и да евентуално међународна заједница може да ми пружи неки вид заштите. Заиста не знам зашто се то дешава. Налазим негде разлоге, јер у време кад се Вучић определио да интегрише Србе са севера Косова, након Бриселског споразума, имао је људе који су требали то да раде. Тај пројекат је радила мафија и у том тренутку сметао им је ОЛИВЕР ИВАНОВИЋ, који је 2018. убијен и тако је нестао као проблем. Сад се Вучић поново налази пред новим пројектом, а то је прихватање француско-немачког споразума. Његова перцепција је да му ја сметам јер је очигледно одлучио да тај пројекат ради са истом екипом, људима из мафије који су од-

говорни за барикаде, који имају оружје. И сад поново уцењује међународну заједницу да само са њима може да одради демилитаризацију севера и дисциплинује Србе са севера.

Један од резултата његовог прогона био је видљив и крајем прошле године, кад сте кренули у Приштину па су вас задржали на прелазу Мердаре скоро 24 сата. Да, то је било језиво. Да будем прецизна, држали су ме 23 сата и 40 минута без воде, хране и лекова које морам да користим. Била сам изненађена том бруталношћу. Пустили су ме тек оног момента кад сам почела да упадам у хипоксију па су звали хитну помоћ из Куршумлије без мог знања и транспортовали ме до Прокупља. Морам да вам кажем да су у једном тренутку полицајци Албанци, који су били са косовске стране административног прелаза, линије, границе, како год хоћете, замолили српске полицајце да дођу до мојих кола и да ми дају воду. Чули су да лоше изгледам. Ишли су да купе инсулин, али га у Подујеву и осталим местима око административне линије није било.

Обе стране, за сада, прихватају француско-немачки споразум. Можемо ли говорити о напретку ако ће га спроводити они који су одговорни за скоро па ратно стање на Косову?

Једино је међународна заједница била у стању да направи било какав помак. Имате један интелектуални вакуум од стране Београда и Приштине који је утицао на антагонизам Срба и Албанаца до тренутка кад одлучују да деле Косово. Основа која

треба да носи споразум је народ на терену. Срби на северу су потпуно под контролом МИЛАНА РАДОИЧИЋА, потпредседника Српске листе, и мафије. По енклавама имате гомилу напада на Србе, а то говори да су Срби врло слаба заједница, на путу нестајања. Од Заједнице српских општина се очекује да им понуди решење, али то је тек у пројекту. Највећи проблем је безбедоносни вакуум на северу. Немамо полицију, људи умиру, нема екипа које излазе на терен да обављају професионалне истраге и збрињавање људи који су умрли или погинули. Имате пожаре, потпуни хаос на северу. Видим да међународна заједница нешто покушава, али врло сам забринута и волела бих да дође до неког контакта у Бриселу на вишем нивоу који би био у функцији смиривања тензија међу Србима и Албанцима.

Споменути Радоичић, као и остали руководиоци Српске листе, са галерије су пратили излагање председника у Народној скупштини. Да ли је и тиме упућена порука?

То је била врло јасна и врло дрска порука да Вучић тражи импелементатора који треба да буде поново Радоичић и мафија. Ми смо Бриселским споразумом имали мафију која је интегрисала Србе и видели смо како је прошло. Кад мафија интергрише политичке процесе, они трају све док мафија има финансијске користи, па то руше у једном дану, повлачећи све људе из институција и сви морају да их напусте. Сад се опет нуде и кроз тај пројекат траже абolicију. Вучић очигледно жели абolicију за мафију, а то подразумева абolicију и за њега. Радоичић је био горе на балкону, то је човек који је постао милионер, који је слободно уређивао север, па и читаву српску заједницу на Косову. Припрема се ситуација да он опет буде човек који ће спроводити демилитаризацију, који ће поново запошљавати и који ће поново контролисати Србе, сад већ у новом пројекту који би требало да подразумева смиривање напетости. Он ће бити тај који ће бити гарант смиривања ситуације, а самим тим и гарант демилитаризације, не само менталне, већ оне праве која подразумева и повлачење оружја које је убачено на север.

Један део Срба са севера извештај и прихватање француско-немачког предлога доживљава као издају. Видите ли неку

могућност на северу да се грађани томе одупру?

Неко ће рећи да су Срби испод Ибра интегрисани. Ми нисмо били интегрисани, него смо морали да прихватимо реалност. Нисмо имали подршку, а Срби са севера већ 25 година живе живот који је потпуно непознатљив у Европи. Не плаћају струју, воду, немају никакве одговорности, могли су да шверцују, имали су све што им треба. То је био простор који је служио и Србима и Албанцима, посебно транснационалном криминалу за многе ствари и на њему људи живе без одговорности према обавезама које сваки човек има у сређеном друштву. Лепо је да живите без обавеза. Живе и живели су под јаком заштитом државних органа Србије на различите начине, и политички и безбедоносно, и онда су се на то навикли. Постоји незадовољство, али све док им је живот бесплатан још ће да толеришу и не праве отпор. Ако би их ново решење довело до правног устројства и обавеза, то би могло да буде мотив за неку побуну. Али после барикада као да се народ уплашио. Као да жели да се нађе неко решење, јер ипак ту имају куће и немају камо да оду, за разлику од руководиоца Српске листе који могу да се дислоцирају и да живе сасвим добро. Ситуација у којој смо били близу рата могла је резултирати неком 'олујом', што би било најстрашније, а било је близу тога.

Како у свему видите промену односа Аљбина Куртија?

Обрадовала сам се кад сам видела да је са НЕНАДОМ РАШИЋЕМ, министром за заједнице и повратак, почео да обилази српске породице, али у овом тренутку много лепша порука била би да је обишао децу која су била рањена, да је обишао место где су деца упуцана док су се купала. Или да је отворио једну гробницу Срба за које се зна где су. Да покаже да су и они грешили и да су спремни да раде на идентификацији људи који су чинили злочине. Они те просторе, те људе, то страдање покушавају да игноришу, да не би испало да су нешто лоше радили. Док не дође тренутак да једни и други кажемо да смо имали лоших ствари, побеђивање политика да се допадне бирачима, а Косово се празни. Тај простор, као и у Србији, Босни и Хрватској, пуниће неки нови људи који неће бити његови аутентични грађани и онда ћемо можда доћи к памети, схватићемо колико недостајемо једни другима чак и такви какви смо били. ■

Milina od nafte i plina

Šest najvećih zapadnih kompanija koje se bave proizvodnjom nafte i plina lani su zajedno zaradile 200 milijardi dolara profita, više nego ijedne druge godine u povijesti industrije. Sudeći prema njihovim strategijama, većina tog novca bit će reinvestirana u nove projekte fosilnih goriva – upravo u ono što treba napustiti kako bi se zaustavila klimatska kriza

ŠEST najvećih zapadnih kompanija koje se bave proizvodnjom nafte i plina u 2022. godini zaradile su zajedno 200 milijardi dolara profita, što je više nego ijedne druge godine u povijesti industrije. Taj su rekordni rezultat ostvarile ispumpavajući i prodajući fosilna goriva, upravo ono što treba napustiti kako bi se zaustavila klimatska kriza, i to u kontekstu povećanja cijena fosilnih goriva izazvanog ratom u Ukrajini, što je ponegdje okvalificirano kao ratno profiterstvo.

Rekorder među profiterima je američki ExxonMobil, kompanija koja se tradicionalno najviše odupire pritiscima da se dekarbonizira; Exxon je u 2022. godini povećao svoju proizvodnju, što je rezultiralo rastom vrijednosti njegovih dionica od čak 50 posto i godišnjim profitom od 55,7 milijardi dolara.

Sljedeći na rang listi je britansko-nizozemski Royal Dutch Shell, najveća evropska energetska kompanija koja je sredinom veljače prijavila profit od 42 milijarde dolara, više nego dvostruko veći u odnosu na godinu ranije i najveći u svojih 115 godina postojanja. Američki Chevron također je udvostručio profit na 37 milijardi dolara, britanski BP na skoro 28, a za njima slijede francuski TotalEnergies i norveški Equinor.

Prema procjenama analitičara, vodeće bi naftne kompanije jednake ili veće profite mogle ostvariti i u ovoj godini. Sudeći prema njihovim strategijama za idućih desetak godina, većina tog novca bit će reinvestirana u nove projekte fosilnih goriva, što znači da nikakva smanjenja emisija stakleničkih plinova od njih u kratkoročnom periodu ne treba očekivati.

Američka tvrtka za financijske informacije S&P Global objavila je da su ukupna prošlogodišnja ulaganja u nove fosilne projekte iznosila 450 milijardi dolara. To je još uvijek skoro dvostruko manje od vrhunca iz 2014. godine, kada je uloženo 800 milijardi. No to je i značajno više u odnosu na 2020. godinu, kada je cijela industrija u nove projekte investirala 350 milijardi dolara.

U nedavno objavljenoj analizi povodom friških podataka o zaradama naftnih kompanija, britanski The Economist piše i da se u smislu ulagačkih strategija može nazrijeti evidentan geografski pomak s osovine istok – zapad na onu sjever – jug, pomak koji je, kako kažu, izazvan ekonomskim i geopolitičkim, a donekle i ekološkim motivima.

Američke kompanije tako se sve više okreću svojim vlastitim izvorima i onima u Latinskoj Americi. Najveća investicija ExxonMobila trenutno je ona u Gvajani u centralnoj Americi, o čemu su Novosti nedavno pisale. Exxon je tamo 2015. godine pronašao 11 milijardi barela nafte, a s crpljenjem je započeo samo nekoliko godina kasnije, što je rekordno brzo. Kompanija predviđa da će gvajanska nalazišta do 2030. godine postati najveće Exxonovo crpilište nafte i jedno od najvećih 20 u svijetu uopće, a time i takozvana ugljična bomba, fosilni projekt s potencijalom ispuštanja više od jedne gigatone ugljičnog dioksida u atmosferu. Exxon će 30 posto svojih investicija uložiti u crpljenje plina iz škrljevca na tlu SAD-a, a 20 posto u crpljenje nafte u Meksičkom zaljevu. Prošle godine, uz blagoslov predsjednika JOEA BIDENA, Exxon je ponovno pokrenuo i suradnju s Venezuelom, državom u kojoj je SAD do jučer podržavao pokušaje nasilne smjene vlasti.

Kada su u pitanju evropske naftne kompanije, one se sve više okreću projektima u bivšim afričkim kolonijama, nakon što su napustile tržište Rusije. Talijanski Eni tako je potpisao ugovore s Libijom, Shell i Equinor s Tanzanijom, dok Total ulaže u Mo-

Nakon što su napustile tržište Rusije, evropske naftne kompanije sve se više okreću projektima u bivšim afričkim kolonijama. Talijanski Eni tako je potpisao ugovore s Libijom, Shell i Equinor s Tanzanijom, dok Total ulaže u Mozambiku i Južnoafričkoj Republici

zambiku i Južnoafričkoj Republici. Evropske kompanije, piše The Economist, nešto su prijemčivije od onih američkih na pritiske o dekarbonizaciji pa se nastoje distancirati i od američke naftne industrije zbog njezine antiekološke reputacije. One su prošle godine pokrenule dvadesetak ‘niskougljičnih projekata’, koji međutim uključuju i one koji se odnose na fosilno gorivo plin, a do 2030. godine oko polovice njihovih ulaganja donosit će se na takve projekte.

Kako navodi britanski list, fosilne se kompanije sve više okreću i kratkoročnim investicijama odnosno onima koje će davati rezultate kroz pet umjesto deset ili više godina, te projektima koji ne uključuju skupe i komplicirane operacije na nepristupačnim terenima, poput bušenja na velikim ocean-skim dubinama ili na Arktiku.

ZA sada međutim statistike pokazuju da ulaganja naftnih kompanija u niskougljične projekte još uvijek zauzimaju minoran udio njihovih ukupnih investicija. Shell je tako prošle godine na čišće projekte potrošio 14 posto ukupnih kapitalnih investicija, a toliko će u njih uložiti i ove godine. ‘Naftne kompanije žale se da nisu nagrađene na tržištu za to što su zele-nije od Exxona’, rekla je nedavno Financial Timesu RACHEL KYTE, bivša savjetnica za klimu Ujedinjenih naroda, komentirajući i kako se američke fosilne kompanije sada ‘osjećaju kao da je ispravnost njihove politike opravdana’ meteorskim rastom vrijednosti dionica u posljednjih godinu dana. Kako navodi Reuters, američke kompanije Exxon i Chevron tijekom prošle godine na burzama su ostvarivale promete prosječno dvostruko veće od onih evropskih, što se pripisuje upravo tendenciji evropskih da, osim u fosilna goriva, ulažu i u projekte obnovljivih izvora energije.

‘Činjenica je da svijet ide na fosilna goriva i da će tako biti i za pet, deset i dvadeset godina’, rekao je pak Financial Timesu MIKE WIRTH, izvršni direktor Chevrona, kompanije koja u 2023. godini na niskougljične projekte namjerava potrošiti samo dvije milijarde dolara. Na Wall Streetu se, piše američki poslovni dnevnik, sada osjeća ‘opipljiv povratak naklonosti zapadnim proizvođačima nafte i plina’, a čelični stisak nevidljive ruke tržišta možda najgrublje od svih osjetio je britanski BP, kompanija koja je najdalje od svih koje tvore Big Oil nastoja-

la investirati u energetska tranziciju.

Izvršni direktor BP-ja BERNARD LOONEY donio je 2020. godine plan čiji je cilj bio zaokret prema održivijoj proizvodnji, što je bilo u skladu s dominantnim diskursom u političkim, okolišnim, pa i investitorskim krugovima. Novoizabrani direktor najavio je tada da će BP do 2030. godine ugljične emisije svoje proizvodnje smanjiti za 40 posto, uz značajno povećanje udjela energije iz obnovljivih izvora. Nijedna druga naftna kompanija nije si zadala tako ambiciozan cilj, koji se činio i vizionarskim jer su cijene sirove nafte tada bile na niskim razinama zbog slabe ekonomske aktivnosti uzrokovane pandemijom koronavirusa. Reakcija investitora bila je međutim znatno manje entuzijastična od one nove uprave BP-ja, pa je i vrijednost njezinih dionica zaostajala za onima konkurentskih kompanija. BP je stoga nedavno najavio da odustaje od prijašnjeg cilja smanjenja emisija od 40 posto i snižava ga na 25 posto, pa su dionice kompanije u narednih 48 sati skočile za 10 posto i doseg-nule najvišu razinu u posljed-nje tri i pol godine.

Bio je to drugi put da je britanska kompanija odustala od vlastitog plana o odmicanju od fosilnih goriva; početkom 2000-ih tadašnja je uprava donijela strategiju koja se zvala ‘Beyond Petroleum’, no ona je napuštena kada je cijena sirove nafte 2008. godine doseg-nula povijesni vrhunac od 150 dolara za barel.

‘Postoji samo jedan način da se svijet riješi nafte i plina, a on ne uključuje očekivanje da taj proces predvode kompanije koje od njih imaju najviše koristi’, prokomentirala je situaciju s BP-jem ADRIENNE BULLER iz britanskog *think tanka* Common Wealth, dodavši da su ‘kompanije ustrojene tako da maksimiziraju prinose svojim dioničarima, što je upravo ono što one čine’.

Američka naftna industrija za prošlu je godinu svojim dioničarima isplatila 110 milijardi dolara dividendi, što je predsjednik Biden u nedavnom govoru o stanju nacije nazvao ‘besprizornim’ u vremenu kada se obični ljudi jedva nose sa strelovitim rastom računa i drugih životnih troškova. Biden je u proračunu za ovu godinu predvidio 370 milijardi dolara težak paket subvencija za razvoj tehnologija obnovljivih izvora, no on je, kao uostalom i drugi vodeći političari, od početka rata u Ukrajini slao ambivalentne poruke naftnoj industriji, pozivajući ih da povećaju proizvodnju i oslobode rezerve

Carbon Tracker navodi da su Big Oil kompanije između siječnja 2021. i ožujka 2022. u nova naftna i plinska polja uložile 166 milijardi dolara, pri čemu je ‘trećina tih investicija ekonomski isplativa samo uz povećanje temperature iznad 2,5 stupnjeva’

Rachel Kyte (Foto: Wikipedia)

kako bi se cijene energenata smanjile za krajnje potrošače.

One su upravo to i učinile, pa organizacija Carbon Tracker navodi da su Big Oil kompanije u 2021. i prvom kvartalu prošle godine odobrile ukupno 58 milijardi dolara investicija ‘koje će biti potrebne samo ukoliko potražnja za naftom i plinom naraste do točke na kojoj i globalna temperatura raste za više od 2,5 Celzijevih stupnjeva’. ‘Da bi ovi novi projekti došli do faze proizvodnje trebat će godine, što znači da se ni emisije ugljičnog dioksida desetljećima neće spuštati’, navodi ova organizacija, citirajući Međunarodnu agenciju za energiju prema kojoj ‘nijedan novi dugoročni naftni ili plinski projekt nije kompatibilan s klimatskim ciljem Pariškog sporazuma o zadržavanju temperature na ispod 1,5 Celzijevih stupnjeva’. Ukupno su, navodi Carbon Tracker, ove kompanije u periodu između siječnja 2021. i ožujka 2022. u nova naftna i plinska polja uložile 166 milijardi dolara, pri čemu su ‘gotovo sva nekompatibilna s ciljem od 1,5 stupnjeva, dok je trećina tih investicija ekonomski isplativa samo uz povećanje temperature iznad 2,5 stupnjeva’.

Euronews je prošle godine iznio podatak o projekcijama investiranja u fosilne industrije od čak 1,4 bilijuna eura do 2040. godine, pri čemu će vodeća kompanija biti ruski Gazprom s investicijama teškima 373 milijarde eura. Sve zapadne kompanije istovremeno deklarativno podržavaju Pariški sporazum čiji je cilj povećanje globalne temperature zadržati ispod kritične razine od 1,5 stupnjeva, jer nakon što se ona premaši klimatske promjene sasvim sigurno neće biti reverzibilne.

Kako bi upravljale ovom rastućom disproporcijom između deklarativnog i stvarnog, fosilne kompanije pribjegavaju i sve prozirnijim oblicima *greenwashinga*, kojim se posljednjeg mjeseca prošle godine pozabavio čak i Odbor za nadzor i reformu američkog kongresa. Odbor je u prosincu objavio niz internih dokumenata američkih naftnih kompanija, pa zaključio da ‘unatoč tome što su CEO-i Big Oila pred Odborom priznali da njihovi proizvodi doprinose klimatskoj krizi, dokumenti otkrivaju da industrija nema nikakve namjere učiniti je čistom, već umjesto toga žuri s planovima da u idućim desetljećima pumpa još više prljavih energenata’. Prema podacima organizacije InfluenceMap, naftna industrija na *greenwashing* godišnje potroši oko 750 milijuna dolara. Prosječno 60 posto ulaganja u publicitet odnosi se upravo na eksplicitne tvrdnje o njihovim ‘pozitivnim klimatskim akcijama’, iako su im stvarne investicije u zelene energetske projekte višestruko niže. ■

INTERNACIONALA

Vjetar desnici

Na izborima u Berlinu CDU je ostvario veliki uspjeh, a stranački vođe u kampanji nisu prezali od rasističkih ispada. Posljedica za Scholzovu vladu za sada ne bi trebalo biti

NA ponovljenim izborima u Berlinu održanim 12. veljače pobijedio je demokršćanski CDU s 28,2 posto glasova, odnosno golemih 10,2 posto više nego li na izborima iz 2021., poništena zbog neregularnosti. SPD kancelara OLAF SCHOLZA osvojio je svega 18,4 posto glasova. Premda je to samo tri posto manje nego 2021., ovo je po prvi puta od 1999. da su u njemačkoj metropoli demokršćani pretekli socijaldemokrate. Radi se i o prvom pokrajinskom parlamentu (Berlin, Hamburg i Bremen funkcioniraju kao gradovi-pokrajine) koji je preoteo CDU nakon što je ANGELU MERKEL na čelu stranke zamijenio FRIEDRICH MERZ. Na trećem mjestu su Zeleni i to sa samo 105 glasova manje od SPD-a. Stranka Ljevica je dobila dva posto glasova manje nego li 2021., ali s obzirom na više ozbiljnih poraza ubilježениh posljednjih godina, sadašnjih 12,2 posto biračke podrške se u komentarima ocjenjuje gotovo kao uspjeh. Desnoekstremna Alternativa za Njemačku (AfD) je s devet posto glasova neznatno poboljšala svoj rezultat. Uzroci poraza SPD-a velikim se dijelom pronalaze u neuvjerljivosti njegove gradonačelnice FRANZISKE GIFFEY, koja predvodi trostranačku lijevu 'crveno-zelenu' koaliciju (na vlasti od 2016. godine) da riješi probleme poput infrastrukture ili neprestano rastućih namjina.

Giffey je radila standardne socijaldemokratske pogreške. Umjesto lijeve, redovno je zauzimala centrističku poziciju: primjerice, nije htjela niti verbalno podržati referendum za nacionalizaciju stotinjak tisuća stanova u vlasništvu tvrtke Deutsche Wohnen, omražene zbog lošeg održavanja stambenih jedinica, dok se po pitanju odnosa prema imigrantima povremeno primicala tvrdim desnim pozicijama. Ukratko, za centar grada – koji je većinski birao Zelene – Giffey je previše desno, dok je čitav ostatak Berlina radije birao konzervativni original. Osim

Najlošiji rezultat od 1999. – Franziska Giffey, Olaf Scholtz i kolider berlinskog SPD-a Raed Saleh (Foto: Bernd Von Jutrczenka/DPA)

toga, važnu ulogu na ovim izborima odigrali su novogodišnji neredi u kojima su sudjevali mladi migranti i koji su završili s desecima ozlijeđenih policajaca, vatrogasaca, prolaznika i ostalih građana. Šef lokalnog CDU-a KAI WAGNER odmah je zaigrao na rasističke osjećaje, zatraživši od policije da objavi imena uhapšenih, kako bi građani mogli ocijeniti da li je riječ o pojedincima stranog porijekla. Rasističke ispade – poput onih o 'osmogodišnjim Arapima koji ne poštuju ženske učiteljice' – imao je i sam Merz, pod čijim vodstvom je CDU vidno skrenuo udesno. Unatoč upečatljivoj pobjedi CDU-a, međutim, trenutno još uvijek nije jasno hoće li doći do miješanja karata što se tiče sastava vladajuće koalicije: iako se spominje opcija koalicije CDU-a i Zelenih te premda je lijevi blok oslabljen, 'crveno-zelenu' koaliciju osvojila je većinu od 57 posto mjesta u berlinskom parlamentu, pa postoji solidna šansa za nastavak u istom sastavu.

Na nacionalnoj razini ovi izbori ne bi trebali imati izravnih posljedica. Naredni savezni izbori održavaju se tek krajem 2025. godine. Međutim, relativna pobjeda ipak će predstavljati vjetar u leđa CDU-u na narednim pokrajinskim izborima. Za stranku bi zabrinjavajući mogao biti pad njihovog 'prirodnog' koalicijskog partnera, liberalnog FDP-a koji nije uspio niti ući u berlinski parlament. Dojam ponekih komentatora je da su liberali u aktualnoj saveznoj crveno-žuto-zelenoj ('semafor') koaliciji izgubili svoj profil. Inače se Scholzova vlada – koja je namjeravala reformirati i modernizirati društvo – našla pred golemim izazovima zahvaljujući PUTINOVOJ invaziji Ukrajine, koja je iz temlje promijenila njen mandat. Scholz je pod pritiskom NATO-saveznika, koji smatraju da Njemačka – unatoč govoru o *Zeitenwende*, odnosno 'prijelomnom trenutku' i dodatnih 100 milijardi eura za Bundeswehr – ne radi dovoljno da pomogne Ukrajini, iako je jedan od najvećih donatora oružja Kijevu. S druge strane, nedostaje samostalna europska (prije svega njemačka) politika koja bi ponudila odgovor na aktualni rat, osim ustrajnog, mada pomalo nevoljkog slijeđenja kursa zacrtanog u Washingtonu. Nadalje, Scholzova vlada našla se pod velikim političkim pritiskom uslijed privrednih problema uzrokovanih odricanjem od ruskog plina. A tu je i pitanje odnos prema Europskoj uniji, koja očito više ne može služiti tek kao tržište za njemačko gospodarstvo. Ukratko, dileme i

problemi su golemi – mada se i oni doimaju lakšima od situacije Ljevice. Ona je bila na silaznoj putanji i prije no što su unutar nje izbili sukobi oko rata u Ukrajini, koji je već sam po sebi svaku Ljevicu doveo u nezavidnu poziciju.

■ Jerko Bakotin

Prijava Vacića

SKORO mesec dana nakon što su advokat Čedomir STOJKOVIĆ, kao i predstavnici ruskih i ukrajinskih antiratnih grupa podneli su Višem javnom tužilaštvu u Beogradu seriju krivičnih prijava zbog delovanja Wagner grupe u Srbiji, kao i 'mobilisanja državljana Srbije za učestvovanje u ratu u Ukrajini', u ponedjeljak 13. februara podnešena je nova krivična prijava. Ovoga puta podnešena je u ime ILJE ZERNOVA, 19-godišnjeg ruskog državljanina koji trenutno živi u Beogradu, Njega su, dok je precrtavao natpis na jednom novobeogradskom zidu na kom je pisalo 'Smrt Ukrajini', napala petorica muškaraca. Zernov je prepoznao trojicu napadača, među kojima je i lider profašističke organizacije 'Srpska desnica', MIŠA VACIĆ. Krivična prijava je podneta za krivična dela teške telesne povrede, pokušaj iznude, izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti, protivpravno lišenje slobode i nasilničko ponašanje. Zernov je ispričao kako je došlo do napada, te je naveo da je 29. januara došao da prekreći zid s pomenutim natpisom, iznad kojeg je bio znak plaćeničke grupe Wagner. Kako je rekao Zernov, jedan čovek iz susedne zgrade je počeo da viče na njega kroz prozor i nekoga pozvao telefonom. Ubrzo nakon toga došla su dva muškarca, od kojih jedan s maskom VLADIMIRA PUTINA, koji su ga uhvatili dok je pokušavao da pobjegne. Potom su ga ispitivali da li je Ukrajinac, zbog čega im je on pokazao pasoš kao dokaz da je Rus.

'Maska je bila prozirna i veoma sam siguran da je to bio Miša Vacić, i on mi je pretio, nožem i bokserom. Ukupno je bilo petorica napadača, a jedan za kog sam ubeđen da je Miša Vacić udario me je u uvo i probio mi bubnu opnu', objasnio je Zernov, dodajući da je isti napadač tražio od njega da se izvinji za upropašćeni natpis. Prethodna prijava, vezana za regrutovanje u Wagner grupu, koja je uključivala šefa Bezbednosno informativne agencije ALEKSANDRA VULINA, odbačena je četiri dana nakon što je podnešena bez prethodno sprovedene istrage, saopštila je to advokatska kancelarija Čedomira Stojkovića. Protiv Vulina je prijava bila podnesena zbog sumnji da je kao direktor BIA dao smernice da se djelovanje Wagnera u Srbiji ne sprečava. Povodom nove prijave Stojković je novinarima pred zgradom Palate pravde rekao da su tražili da se obavi prepoznavanje što je krivično-procesna radnja koja se preduzima po nalogu tužilaštva.

'Ukoliko tužilaštvo bude htelo da radi svoj posao, moraće da pozove Mišu Vacića i Ilju (Zernova) na prepoznavanje', naveo je Stojković. Sam Vacić je portalu Slobodna Evropa demantovao da je napao Zernova, dok za čitav događaj tvrdi da je 'iskonstruisan'.

■ Dejan Kožul

Borna Zgurić, stručnjak za sjevernu Afriku (Fakultet političkih znanosti, Zagreb). Foto: fpzg.unizg.hr

KRATKO I JASNO

Egipatski zatvori su puni kritičara

Zbog sudjelovanja u antivladinim prosvjedima u Egiptu 2019. nedavno je 38 ljudi osuđeno na doživotnu kaznu zatvora. Radi li se o pojačanoj represiji ili o uobičajenom stanju stvari?

Arapsko proljeće koje je počelo u Tunisu krajem 2010. godine samozapaljenjem uličnog prodavača MUHAMEDA BUAZIZIJA u početku je rezultiralo prosvjedima koji su se proširili čitavom regijom Bliskog istoka i sjeverne Afrike. Međutim, ti prosvjedi koji u početku jesu rezultirali liberalizacijom i demokratskim pomacima u nekim zemljama, poput Egipta, na kraju nisu rezultirali istinskim širenjem demokracije u regiji, već nažalost širenjem krvavih sukoba, od kojih neki traju i danas, te ponovnom uspostavom autoritarnih poredaka. Očiti primjer potonjeg je svakako Egipat. Nakon rušenja režima HOSNIJA MUBARAKA krenulo se s demokratskim reformama, no već 2013. su one u potpunosti poništene u vojnom udaru na čelu kojega je bio sadašnji predsjednik ABDEL FATAH AL SISI. Nakon tog vojnog udara vojska je krenula u obračun s opozicijom vojnome režimu u zemlji. To nije novina u Egiptu, vojne su vlasti često i prije vršile represiju nad akterima koji su osporavali njihovu vlast. Nije tajna da su egipatski zatvori često prepuni onih koji su javno kritizirali vojne vlasti. Česti su i nestanci ljudi koji bi se onda bez sudskog procesa našli u nekom od egipatskih zatvora ili bi 'nestali' zauvijek.

Kakvo je ekonomsko stanje u zemlji i koliko utječe na društvenu situaciju?

Egipatsko gospodarstvo se od 2013. nadalje počelo pomalo oporavljati te je čak u 2021. prema podacima Svjetske banke bruto društveni proizvod Egipta rastao po stopi od 6,6 posto, dvostruko više od 2020. godine. To ne čudi za 2020. s obzirom na Covid-19, posebice kada se uzme u obzir da je Egipat i popularna turistička destinacija. Međutim, posljedice rata u Ukrajini imale su negativan efekt na egipatsko gospodarstvo što ukazuje na problem da je ono slabo otporno na eksterne šokove. Također, rast BDP-a u Egiptu ne osjećaju svi njegovi građani, dapače, siromaštvo i nezaposlenost nisu nikakva novost u zemlji. Nadalje, Egipat ima i visok prirodni priraštaj stanovništva što egipatsko gospodarstvo ne prati. Naravno, neadekvatne i loše gospodarske politike mogu biti katalizator za potencijalne buduće masovne prosvjede u Egiptu.

U Tunisu je oporba nedavno masovno bojkotirala izbore, koji su zatim morali biti

ponovljeni. Kako komentirate razvoj događaja u zemlji iz koje je krenulo Arapsko proljeće?

Tunis se makar donedavno smatrao jedinom zemljom Arapskog proljeća u kojoj su demokratske promjene bile uspješne. Međutim, pokazalo se da građani Tunisa nisu previše sretni s novim političkim elitama. Naime, Tunižani sve više smatraju da njihove političke elite donose odluke koje nisu u najboljem interesu za građane – da se sve odluke donose u tajnosti, bez ikakvih konzultacija s javnosti na koje se te odluke odnose. Ujedno, identitetska pitanja koja su za Tunis bila od životne važnosti u periodu do 2015., nakon te godine postepeno postaju sekundarna, dok u prvi plan dolazi gospodarstvo. Te su promjene rezultirale i promjenama na političkoj sceni pa su sve više počele jačati razne populističke opcije. To je na kraju rezultiralo time da je 2021. zbog loše gospodarske situacije populistički predsjednik KAIS SAID izveo ‘ustavni’ državni udar suspendirajući rad parlamenta te smijenivši vladu. Na nedavnim parlamentarnim izborima opozicijske stranke su dobrim dijelom bojkotirale izbore, a izlaznost je bila rekordno niska, svega 11,3 posto. S obzirom na loše gospodarsko stanje zemlje to ukazuje na izrazito visoko nepovjerenje građana prema političkim elitama i formalnim političkim procesima što može rezultirati ili sve većom političkom apatijom građana ili novim valom masovnih prosvjeda. U svakom slučaju možemo zaključiti kako je demokratski napredak koji je ta zemlja ostvarila i više nego ugrožen.

I u Alžiru su recentno pritvarani novinari, sindikalisti, aktivisti. Postoji li mogućnost da u zemljama sjeverne Afrike opet zažive jači društveni pokreti i prosvjedi? Zanimljivo je kako je Alžir bio prva zemlja sjeverne Afrike koja je krenula putem demokratskih reformi još početkom devedesetih godina. No posljedice tih reformi bile su strašne. Građanski rat je tom zemljom bjesnio jedno čitavo desetljeće i odnio je nebrojene živote. To se povijesno nasljeđe može smatrati glavnim razlogom zašto su prosvjedi u Alžiru 2011. bili malobrojni i vrlo su se brzo smirili. Do masovnih je prosvjeda došlo tek 2019. kada su prosvjednici tražili ostavku tadašnjeg predsjednika ABDELAZIZA BUTEFLIKE. Razlog je bio taj što se Buteflika htio još jednom kandidirati za predsjednika. Odnosno, budući da je on zbog bolesti bio poprilično nesvjestan ičega, vojni ga je režim htio još jednom kandidirati. Nije tajna da Alžirom zapravo vlada vojska te da je predsjednik više-manje marioneta vojske. Prosvjedi nisu rezultirali istinskom promjenom režima, već samo lica koje ga predstavlja.

Naravno, kada nestane živo sjećanje na krvavi građanski rat, ozbiljniji prosvjedi s namjerom da se istinski promjeni režim u Alžiru su svakako mogući. Međutim, iz nedavnog iskustva svakako treba postaviti pitanje, koliko god da ono cinično zvuči, koliko su novi masovni prosvjedi u sjevernoj Africi poželjni – budući da mogu rezultirati novim valom krvoprolića ili dolaskom na vlast političkih aktera koji su fanovi uspostave nekog od oblika islamske države?

■ Ivana Perić

Žrtve potresa, žrtve države

Ankara nastoji bijes građana prigušiti hapšenjem neposredno odgovornih za kršenje građevinskih propisa. Sirijske žrtve potresa su i žrtve potpune disfunkcionalnosti države

Posvemašnje uništenje u teško pogođenom turskom gradu Kahramanmarašu (Foto: Boris Roessler/DPA)

BROJ poginulih u potresu koji je 6. veljače pogodio jug Turske i sjever Sirije se do 15. veljače popeo na ukupno više od 41 tisuće ljudi, od čega 35 tisuća u Turskoj, a broj smrtno stradalih i dalje raste. Operacije potrage i spašavanja nakon tjedan dana počele su se privoditi kraju jer su se šanse za pronalazak preživjelih smanjile do razine gotovo nemogućeg u uvjetima temperatura i do minus 10. Međunarodne organizacije procjenjuju da čak 26 milijuna ljudi treba humanitarnu pomoć, pa su sada u fokusu dostava šatora, hrane i drugih potrepština, postraumatski stres i mogućnost izbijanja zaraznih bolesti. Kako su sa svakim novim

danom padale šanse za pronalazak preživjelih, tako se i u medijskim analizama fokus premještao s neposrednog humanitarnog aspekta na onaj politički, prije svega u Turskoj, gdje se odgovornost za razmjere posljedica prirodne katastrofe sve više pripisuje vladi predsjednika RECEPA TAYYIPA ERDOČANA. Dosad je najrazorniji potres koji je ikada pogodio Tursku bio onaj iz 1999. godine u blizini Istanbula. Tada je poginulo 17 tisuća ljudi, a financijska šteta procijenjena je na 23 milijarde američkih dolara. Budući da je Turska smještena na izrazito aktivnom i kompleksnom Zemljinom rasjedu, vlada je tada donijela, uz pomoć Svjetske banke, program obnove od potresa. On je uključivao donošenje specijalnog poreza čija su se sredstva slijevala u poseban fond i stroža pravila

PERSONA NON CROATA

Foto: Wikimedia Commons/Ministerio de Relaciones Exteriores de Chile

Forenzička istraga potvrdila je da je čileanski pjesnik, nobelovac, diplomat i cjeloživotni komunist PABLO NERUDA umro od trovanja bakterijom *clostridium botulinom* koja proizvodi snažne neurotoksine. Prema službenoj verziji Neruda je umro od raka prostate 23. rujna 1973., dvanaest dana nakon što je vojnim pučem svrgnuta demokratska vlast SALVADORA ALLENDEA. ‘Nije bilo razloga da *clostridium botulinum* bude u njegovim kostima. To znači da je Neruda otrovan intervencijom državnih agenata’, rekao je njegov nećak RODOLFO REYES. Nerudino pjesničko nasljeđe zasjenjeno je priznanjem u posthumno objavljenim memoarima da je na Šri Lanci silovao sluškinju..

■ J. B.

gradnje u zemlji s 85 milijuna stanovnika, kasnije i milijunima izbjeglica iz sirijskog rata i kroničnim problemom stanovanja.

Tri godine kasnije, na krilima lošeg odgovora vlasti na tu katastrofu započeo je i strelovit uspon Erdoğanove stranke Pravda i razvoj (AKP), čiji se program idućih 20 godina temeljio upravo na politici kontinuirane i slabo kontrolirane građevinske ekspanzije. No Erdoğanova graditeljska opsesija, koja uključuje i 300 tisuća kvadrata prostran i 1,2 milijarde dolara vrijedan Predsjednički kompleks u Ankari, u svojim je temeljima imala neprovođenje i kršenje građevinskih pravila, koruptivne dilove s građevinskom mafijom i periodične valove ‘amnestije’ desetaka tisuća nepropisno izgrađenih zgrada. Specijalnim porezom prikupljene su tri milijarde dolara, no nepoznato je na što je novac potrošen. U sadašnjem potresu oštećeno je ili srušeno preko 170 tisuća zgrada, pa će vlada sve veći bijes stanovništva pokušati prigušiti simboličkim potezima – izdala je oko 130 naloga za hapšenje osoba neposredno odgovornih za najeklatantnije slučajeve kršenja propisa i formirala ‘specijalne istražne jedinice’ na najkritičnijim područjima. Indikativno je međutim da je Erdoğan dva dana nakon potresa u gradu blizu epicentra javno obećao da će svaka srušena zgrada ‘biti ponovno izgrađena u roku od godine dana’. Na pogođenim područjima AKP je na izborima dobivao i preko 75 posto glasova, pa se sada naveliko spekulira i da će se izbori zakazati za sredinu svibnja dogoditi, unatoč upitnoj ustavnosti takvog poteza, kako bi vlada sanirala političke implikacije potresa.

Ako se za slučaj Turske sa sigurnošću može konstatirati sistemska odgovornost države za razmjere ljudske i materijalne štete, sirijske žrtve potresa istovremeno su i žrtve praktički potpune disfunkcionalnosti države izazvane 12-godišnjim građanskim ratom. UN-ov šef za humanitarne operacije MARTIN GRIFFITHS izjavio je tjedan dana nakon potresa da je međunarodna zajednica ‘ljude na sjeverozapadu Sirije ostavila na cjedilu’ i da oni ‘čekaju međunarodnu pomoć koja ne dolazi’. Glavni tajnik UN-a ANTÓNIO GUTTERES uspio je međutim uvjeriti sirijskog predsjednika Bašara al Asada da otvori dva granična prijelaza s Turskom kako bi se formirali koridori za dostavu humanitarne pomoći. Dotad je jedini otvoreni prijelaz bio onaj na sjeverozapadu, jedinom preostalom dijelu zemlje pod kontrolom pobunjenika. Prethodne pokušaje UN-a da rezolucijom autorizira formiranje humanitarnih ruta vetom su spriječile Rusija i Kina, pozivajući se na kršenje suvereniteta Sirije budući da je al Asad tada još odbijao otvoriti prijelaze. Iako se u početku tvrdilo da pobunjenička skupina Hajat Tahrir al Šam, koja upravlja regijom Idliba, odbija primati pomoć koja dolazi iz Damaska, njezini predstavnici preko novinara na terenu apelirali su da im se pošalje pomoć koju treba gotovo pet milijuna ljudi. Sjedinjene Države uvele su nakon potresa šestomjesečnu suspenziju sankcija protiv sirijskog režima, a očekuje se da će isto učiniti i Evropska unija. Al Asad je, osim toga, posljednjih dana u kontaktu s liderima niza arapskih država, pa se sada nagađa i da bi sirijski diktator ovu situaciju mogao iskoristiti za svoju međunarodnu političku rehabilitaciju.

■ Tena Erceg

Честитке и шалабахтери

Од почетка рата у Украјини аналитичари Србију пребацују из коша прозападне у кош пропутиновске политике и натраг, иако економски подаци и иступи предсједника Вучића сугерирају да је оријентација државе везана уз еуроатлантске интеграције

ИЧЕСТИТКЕ које у поводу Дана државности Србије стижу са свих страна свијета српском предсједнику АЛЕКСАНДРУ ВУЧИЋУ својеврсни су шалабахтери с кратким упутама за управљање земљом којом кормилари. Шалабахтери који стижу са Запада већ дуље вријеме су прецизни: ако желите с нама остати у друштву морате увести санкције Русији због њезине агресије на Украјину, али се и помирити с нашом одлуком да је Косово суверена и самостална држава.

И из Русије у задње вријеме у Београд пристижу све прецизнији шалабахтери: с љубављу се Србију упозорава да су земље које су јој увеле санкције више штетиле себи него Русији, а што се тиче Косова Србији би паметније било да сачека крај рата у Украјини и нови однос снага који ће тада наводно бити успостављен јер би се о будућности Косова тада одлучивало у Уједињеним народима у којима Русија и Кина неће допустити завршно 'отимање' Косова из састава Србије.

На пристигле честитке-шалабахтере из Београда и даље нема јасних и директних одговора. Зато је све више посредних у којима се све отвореније најављује у ком ће смјеру предсједник Вучић повести земљу. Најновији је освануо на службеној интернетској страници српског предједника као вијест о његовом судјеловању у 'цермонијалном потписивању Финансијског споразума за пакет енергетске подршке Европске уније Србији од 165 милиона евра'. Даље пише да је Вучић 'том приликом поручио да Србија умногоме зависи од ЕУ и да без ње не може напред'. Вучић је наставио: 'За нас је важно не само да сарађујемо са ЕУ, већ и да наставимо

свој европски пут. Србија умногоме зависи од ЕУ, Србија без ЕУ тешко може напред, а они који јој сервирају могућности проналажења великих и спасоносних алтернативних путева, не говоре истину и нису фер према својим грађанима'. Потом је нагласио да 'иако у име грађана Србије уме да понекад жестоко одговори на оно што долази из ЕУ, увек добро зна шта је оно што Србију гура напред и храни нашу земљу, доноси посао за младе и доноси им будућност. То људи у Србији треба да знају. Неретко потцењујемо оно што ЕУ чини за нас'.

У протеклих десетак година од кад је прва политичка фигура у Србији, Вучић је континуирано понављао да је чланство Србије у Европској унији приоритет изнад свих других њезиних приоритета. Но како је наставио водити вањску политику коју су креирали његови претходници на челу Србије заговарајући добре и пријатељске односе с Европском унијом, САД-ом, Русијом и Кином, Вучића и Србију се стално трпа у овај или онај глобални савезнички кош. Најчешће због властитих и нечијих парцијалних интереса, а не због оног што и како Србија ради и с ким и због чега сарађује. Европска унија ће, примјерице, Мађарској и Хрватској мање-више прешутно одобрити да наставе од Русије куповати енергенте које из других извора могу пуно теже и скупље набавити, а и Русија ће им их наставити испоручивати, иако су јој као чланице ЕУ-а увеле санкције због рата у Украјини. С друге стране, Брисел тјера Србију да уведи санкције Русији и престане увозити руске енергенте макар због тога угрозила своје економске интересе, а Русија јој пријети да ће остати без њих ако јој попут Мађарске и Хрватске уведи

санкције усклађујући као кандидаткиња за чланство своју с европском вањском политиком.

Од почетка рата у Украјини то пребацавање из коша у кош многима и у Србији и свијету постало је свакодневна забава. Једнима је Вучић био и остао руски, односно Путинов играч на Балкану, а другима потуљени европски и амерички послушник, а тиме и издајник српских интереса на Косову. Многима је у Србији сам због тога највише крив јер се због властохлепља силно трудио удовољити свима који су у земљи и свијету развлачили Србију на ову или ону страну. Истраживања јавног мнијења, међутим, показују да Вучић и његова Српска напредна странка понајприје опипавају пулс српских грађана и бирача кад одлучују о потезима које ће повући суочени с конкретним политичким процесима и захтјевима који им се из свијета испоручују. Но ни то није једносмјерна улица јер док своје страначке политике суставно прилагођавају ставовима и одређењима грађана истовремено активно, па и медијски агресивно, утјечу на њихово креирање. Свакодневно их месе и додају им нове зачине и састојке.

Вучић је многе изненадио кад је не трепнувши изјавио да ће прихватити еуроамерички план о Србији и Косову одмах након што му је уручен, иако у њему пише да ће Србија с Приштином наставити преговарати као са самосталном државом и притом се неће противити учлањивању Косова у међународне организације. Једино није пристао да Србија подржи чланство Косова у УН-у. Најновије истраживање агенције Фактор плус открива да би и 53 посто анкетираних грађана Србије потписало еуроамерички план о Косову под увјетом да се у њему од Србије не тражи да пристане на чланство Косова у УН-у (33 посто га не би никако прихватило, а 10 посто каже да би га можда прихватили). Ако би у плану пак црно на бијело писало да се Србија мора сложити с чланством Косова у УН-у, онда би га само девет посто прихватило, 11 посто можда, а сви остали би га бацили у смеће.

Судећи по слици коју се о њој ствара у медијима од почетка рата у Украјини и новог круга преговора о нормализацији односа с Приштином, дало би се закључити да у Србији све врије и да тектонске промјене лупају на врата Вучићеве напредњачке власти. Истраживање агенције Фактор плус, међутим, каже да анкетирани грађани не мисле тако, већ сасвим супротно. На изборима би и данас 46 посто анкетираних грађана гласало за СНС, а

Вучића и његову политику подржава чак њих 61 посто. И све остале политичке странке и њихови лидери задржале су своје старе рејтинге, односно постотке гласова које су добили на лањским прољетним предсједничким и парламентарним изборима. Усто, истраживање је потврдило да се грађани понаприје одређују на основу економских резултата власти и егзистенцијалне сигурности коју им она јамчи, а Косово и односи са Русијом тек су зачини који их додатно сврставају међу ове или оне гласаче појединих странака и њихових лидера.

Вучић то зна и зато је судјелујући у церемонији потписивања најновијег Финансијског споразума с Европском унијом поручио да је 'данас велики и важан дан за нашу земљу, јер смо само у једном дану добили на поклон од ЕУ један одсто наших предвиђених прихода за годишњи буџет'. Било је тога још, од убрзаног раста трговинске размјене са земљама чланицама ЕУ-а до просјечне двије милијарде еура инвестиција које годишње из Уније стигну у Србију.

И српски медији који му у најмању руку нису склони већ навелико пишу како је Вучић већ припремио грађане и већину својих бирача за наставак преговора с Приштином сукладно еуроамеричком плану, а да их већ лагано куха и припрема на увођење санкција Русији. И они наводног 'руског играча на Балкану' већ готово оптужују да је постао европски и амерички играч.

На карту Вучића као руског играча на Балкану још увијек понајприје покушавају играти косовски лидери АЛБИН КУРТИ и ВЈОСА ОСМАНИ. Београдски политолог Вук ВЕЛЕБИТ у ауторском тексту у Политици с насловом 'У чијем интересу ради Курти' о томе, између осталог, пише: 'Од почетка рата у Украјини приштинска администрација предвођена Албином Куртијем и Вјосом Османи покушава да изгради и ојача своју међународну позицију на наративу да је Косово Украјина, а Србија Русија. Своју позицију су покушали да учврсте оптужујући Београд за дестабилизацију региона, односно да Москва преко Београда покушава да направи пометњу на западном Балкану, а да се Србија још једном представи као агресор.'

Велебит потом наставља и гласно пита: 'Наравно, ту је и аргумент да Србија није увела санкције Русији, који служи као одличан темељ свима који желе да потврде тезу да је Србија продужена рука Русије на западном Балкану. Да ли је ико од ових аналитичара или политичара с Косова погледао бројке и видео куда Србија иде? Да ли Србија данас иде ка Москви или иде ка Западу? Да ли Србија данас своје везе јача с Вашингтоном или с Москвом?' ■

Ослушкује, али и креира јавно мнијење – Александар Вучић (Фото: Марко Ђурица/Реутерс/PIXSELL)

MAKSIMIR
I MIROGOJ

PIŠE Sinan Gudžević

*Dok tumara
da nakupi drva po
magli u nekoj šumi
ispod Špicaste stije-
ne na rubu Saraje-
va, vuku Marka
razne misli, pa se
u toj magli Marko
jasno sjeća kako je
u djetinjstvu, e da
bi odmijenio majku
(on to kaže da bi je
iznenadio) naučio
da muze krave.
Učio kriomice,
da majka ne vidi to
njegovo učenje*

Muzar Vešović

RODAKA koji je u ljetni dan iznenađeno naišao kroz rodno selo i našao me u kući, tako sam *razgovarao* da sam mu čitao iz knjige ‘Razgovori s Markom’ koju je načinio ALMIN KAPLAN. Nakon prvog dijela toga razgovaranja, koji sam ispričao u prošlom broju, moram ispričati još i ovaj. Kad je malo povratio vedrine, kaže mi moj rođak: ja tebe obametam. Kažem mu da me ne može obametati, no me raduje što je naišao, a toliko godina se nismo vidjeli. Pogubili smo se skroz naskroz. Hoćeš li da ti još nešto čitam od ovoga Marka, ili da te nekako drukče, kako ti veliš, razgovaram? Hoću, kako hoćeš, ali najvolio bih da mi još nešto kažeš o tome MARKU VEŠOVIĆU, da mi kažeš šta on u te svoje knjige piše. I krenem da mu prepričavam Markovu priču ‘U magli’, iz knjige ‘Bosanska priča’. To je zapis, kažem mu, prepisan iz života, kako je Marko Vešović bio muzar. Jah, Bog ti pomogao, nije šala Sarajevo, rat se u Sarajevu odužio više no pešački put odavde do na Čabu.

Pa mu ispričam jednu od više priča u toj magli. Dakle, dok tumara da nakupi drva po magli u nekoj šumi ispod Špicaste stijene na rubu Sarajeva, vuku Marka razne misli, pa se u toj magli Marko jasno sjeća kako je u djetinjstvu, e da bi odmijenio majku (on to kaže da bi je *iznenadio*) naučio da muze krave. Učio kriomice, da majka ne vidi to njegovo učenje. Muku toga učenja znaju oni koji su je okusili. Marko se za učenje muže pripremao dok je majka muzla, a on držao tele dalje od vimena. Onda bi u štalu ulazio sam, kad ga majka ne vidi, i vježbao šaku na vimenu. To učenje smo svi pomalo pokušali, svi smo pritiskajući šakom sisu, ako bismo i uspjeli da istisnemo mlijeko, mlaz slali ili kravi u nogu, ili njime bili poprskani po tijelu ili po licu, jer nejakoj i neukoj ruci mlaz ili štrcak mlijeka ode u krivo. Ali, vježba papagaja nauči da govori. Pa je Marko vježbajući najzad ovarisao tehnikom i cijelom vještinom, pa je mlaz mlijeka poslušno išao u posudu ispod vimena. Dakle, jednom, a zima je, a mećava je, a majka već umorna od drugih poslova (mora još zadojiti i najmlađeg sina, koji ima punih šest godina!) zavapi kako joj sad valja još i pomusti krave. Marko joj tu pobjedonosno kaže kako su pomuzene, i na njeno zaprepašteno pitanje ko je dolazio da ih pomuze, kaže da ih je pomuzao on. Majka DARINKA, stroga i nepovjerljiva, a usto u nevjerici, izgrdi svoga sina. To se uklapa u gledanje majčino na Marka: šta god da učini, stalno je pod njenom prismotrom: ‘Ovaj Buljo mi je najpodmukliji! Nikad mu ne znam šta misli!’ E ta se priča u priči ‘U magli’ ne zaboravlja. Sin očekuje da ga majka pohvali, a ona ga podvrgne pravom isljeđivanju, pa se on od toga rasplače. I napiše da joj to nikad nije oprostio. Jer je to njegovu samouku savladanu vještinu muže iz želje da odmijeni majku, ona protumačila kao djetinju podmuklost.

A SAJO mi kaže: ‘U pravu je ta majka bila. Nije muški posao da muze krave!’ Pa mi ispriča kako je negdje u nekom velikom selu na Pešteri neki mladić, OMER mu bilo ime, znao tkati i plesti bolje od koje god hoćeš žene. I bio lijep Omer, ljepote mu se nije moglo nagledati. Tkao je na ravnom razboju i na razboju uza zid, kirkitom znao zbijati izatkano, tkao stazice i sedžade, ćilime, čerge, ponjave, navlake za jastuke, znao svaki urnek, šta bi pogledao, to bi izatkao. Bio bastašan sa zanoškama, sa brdilima, stalno je spominjao brojnice i čišenice, sve je to njemu išlo jednako i sve s merakom, a brzine mu nije bilo na svijetu. Pleo je Omer i džempere, jakne, poše, kape, čarape, nazuvke,

obojke, ama sve. Dolazile žene da mu gledaju predivo i pletivo i tkivo, pa se ibretile. Znao Omer i da prede, i na prelju i sa kudjelje. Neka HATA rekla kako je šteta što Omer nije žensko, ne bi imao ravna na svijetu po tkivu i pletivu. A neka druga žena rekla da je baš velika sreća što Omer nije žensko, za takvo žensko bi se muški jagmili, i padale bi mrtve glave. I dva su brata Omerova isto tako bili tkaoci i pletiooci, ali nisu bili Omeru ni primaknuti. Žene su dolazile da gledaju Omerovo tkanje i pletenje, neke su i naučile od Omera ponešto, imalo se od njega šta učiti. Žene su mu se divile, ama muški mu se nijesu divili no su ga žalili, pričali bi e neka se kani Omer prede i motavila, nije to za muškoga. Ako se ne kani prede i pove-sma, neće se Omer ni udati ni oženiti: koja da se uda za čoecka koji prede i plete.

Marko Vešović nosi vodu,
prve ratne godine u
Sarajevu. Foto: Milomir
Kovačević Strašni

Tu se nadovežem ja s Markovom pričom o priči koja je, opet, priča u priči. Dakle, Marku priča REDŽO DEDEIĆ iz Rožaja priču o tome kako neki SAIT iz sela kod Rožaja dade na svom imanju plac nekom HILMIJI, da Hilmiya na placu napravi vikendicu. I Hilmiya, majstor samo takav, napravi brvnaru da joj se svi dive. A nakon nekog vremena taj Redžo Dedeić, koji priča priču Marku, kaže kako Hilmiya njega, Redža, moli da ode kod Saita, e da mu kaže da ovaj dopusti Hilmu da taj komad zemlje na kojem mu je brvnara Hilmo prevede na svoje ime. Sait kaže da to neće učiniti nikako. I objasni: Hilmo je stalno na putu, a naši putevi nisu kao američki, nisu pravi, no su naši putevi puni krivina, može na jednoj krivini Hilmo i poginuti. A kako je oženjen NADOM, a Nada je iz Zagreba, mogla bi se Nada, poslije nedajbože Hilmove smrti, preudati, na primjer za nekog JOSIPA. I može dovesti Josipa u selo kod Rožaja, u onu vikendicu i na ono zemlje. E Josipu bi, Josip je kršćanin, moglo pasti na pamet da na tom komadu zemlje nabavi krmka. E zato on ne može i neće dati da se zemlja prevede na Hilma.

Sajo me gleda, pa nastavi da on razgovara mene. A znaš li kako je naš ZENO, nekadašnji presednik pazarske opštine, prve godine iza rata krenuo sa članovima narodnog odbora da sakuplja po selima priloge za pomoć narodu? Došli ti ljudi toga odbora u Krče, ovo naše Krče, jok ono sjeničko. I došli do ZAIMA MUŠIĆA, znao si Zaima. Zaima, da daš tri ovce za pomoć narodu. Zaimu se zanebesalo, ima svega deset ovaca, kuća u ratu zapaljena, a nova tek dopola napravljena, puna kuća gladne dece, deca hoće mlijeka, a odboraši hoće ovaca. Stane Zaim ukopan pa rekne: Nemoj tako, Zeno, tako ti Boga, nemoj, previše su tri ovce, nemoj tako ti Boga! A Zeno njemu, slušaj Zaima, Boga nema, to je dokazano, ne kuni me džabe! O Zeno, bahsuze, ne zbori tako, babo ti je bio hodža! Dobro, Zaima, ne-

mam vremena da se s tobom nadgornjavam: uzećemo ti dvije ovce i ne buni se.

Prošlo nekoliko godina, propale zadruge. Zaim pojahao kobilu i na putu za Pazar, prolazi kroz Štitare, kraj zadrugne zgrade. Vidi Zena kako stoji kraj zadruge. Merhaba, Zeno, kako si? Dobar dan, odgovori mu Zeno, dobro sam. A otkud ti ovde danas, kojijem dobrom, Zeno? Evo kojijem dobro, Zaima: vidiš li ove dvije dugačke zgrade iza zadruge, vidiš kolike su, dugačke su i pedeset metar ima svaka, ove niske? Vala vidim, znam i kad su zidane, i ja sam kulučio na njima. E ja sam upravitelj tih zgrada. A šta je u njima, čega si upravitelj, Zeno? U njima je preko trista krmaka, u svakoj po sto i pedeset, tu ih tovimo. I šta, ti radiš oko krmarnica i krmaka? Radim, ja sam upravitelj. Ti si glavni za njih, je li, pitaš se oko njih? Jes, ja sam glavni. E vidiš li, Zeno, hodžin sine, vidiš li sad da ima Boga?

Eto, obametoh te, ne zameri mi, ustane Sajo da ide. A razgovorio me jesi lijepo. Pa malo sam i ja tebe, jesam li? Odoh sad nizbrdo, pa ću, nadam se i stići de sam krenuo. Ako mi je suđeno, ima da stignem, ako mi suđeno nije, nema da stignem. ■

Kronika višestrukog propadanja

Sadržajno se dnevnik Milovana Đilasa može podijeliti u dvije cjeline. Prva traje do proljeća 1993., prati raspad Jugoslavije i nju se, uvjetno, može nazvati društvenom, a druga započinje u proljeće 1993. i ona je dominantno privatna, obilježena umiranjem supruge Štefice

KRONIKA raspadanja i nestajanja. Tako se ukratko mogu opisati dnevnički zapisi koje je MILOVAN ĐILAS vodio od 1989. do 1995. godine. Knjigu naslovljenu 'Raspad i rat' lani je u Beogradu objavila Vukotić media, a samo nekoliko mjeseci kasnije u Zagrebu Sandorf. Đilasov dnevnik objavljen je bez skraćivanja, priredio ga je i obogatio uvodnim tekstom i kromologijom njegov sin ALEKSA ĐILAS.

Đilas je bio jedan od najmoćnijih jugoslavenskih komunista i vjerojatno najpoznatiji komunistički disident i renegat u razdoblju duljem od tri desetljeća. U Jugoslaviji je imao partijsku iskaznicu broj četiri (prve tri su imali TITO, EDVARD KARDELJ i ALEKSANDAR RANKOVIĆ), bio je član Politbira, zadužen za agitprop, ministar, predsjednik Narodne skupštine, na zlu glasu kao odrješit čovjek prijeke čuđi čija sredstva rješavanja problema nisu bila nježna. Objavljivao je književne i

teorijske radove. Godine 1953. u Novoj misli, časopisu koji je pokrenuo, objavio je članak 'Anatomija jednog morala' u kojem je pisao o zatvorenosti i snobizmu povlaštenog partijskog vodstva. Temu je iste godine nastavio obrađivati u seriji članaka objavljenih u Borbi zbog čega je početkom 1954. smijenjen sa svih položaja. Oduzet mu je i generalski čin, sva odlikovanja, a sljedećih više od 30 godina bio je neka vrsta baba-roge u jugoslavenskom komunizmu istodobno postavši globalno jedan od najpoznatijih komunističkih disidentata, čovjek koji se potpuno odrekao komunizma i kao ideje, ne i ljevice i lijevih pokreta. Zbog svog je djelovanja, pisanja i na zapadu objavljivanja knjiga, među kojima se posebno ističe 'Nova klasa', više puta zatvaran i osuđivan na višegodišnje zatvorske kazne. Pravo javnosti u Jugoslaviji ponovo je stekao slabljenjem i kolapsom socijalističkog poretka kada njegove knjige i spisi postaju iznimno traženi, a on itekako poželjan novinarski sugovornik.

Đilas je 'Dnevnik' počeo pisati 1. siječnja 1989. godine i marljivo, ne i svakodnevno, bilježio je sve do 10. travnja 1995. Aleksa Đilas je rukopis po godinama podijelio u sedam poglavlja. Sadržajno se dnevnik može podijeliti u dvije cjeline. Prva traje do proljeća 1993. godine i nju se, uvjetno, može nazvati društvenom, a druga započinje u proljeće 1993. i traje do kraja i ona je dominantno privatna. Prvi je dio promatračeva kronika društvenih, političkih i ratnih zbivanja. To je pogled tada već davnašnjeg političkog moćnika, čovjeka koji razumije način na koji funkcionira politika, osjeća dubinu i razornu snagu razbuktalih nacionalizama, posebno srpskog, čovjeka koji nema osobnih političkih ambicija, ali živo prati zbivanja, razgovara sa sudionicima, a za medije (i jugoslavenske i inozemne) jedan je od najpoželjnijih sugovornika.

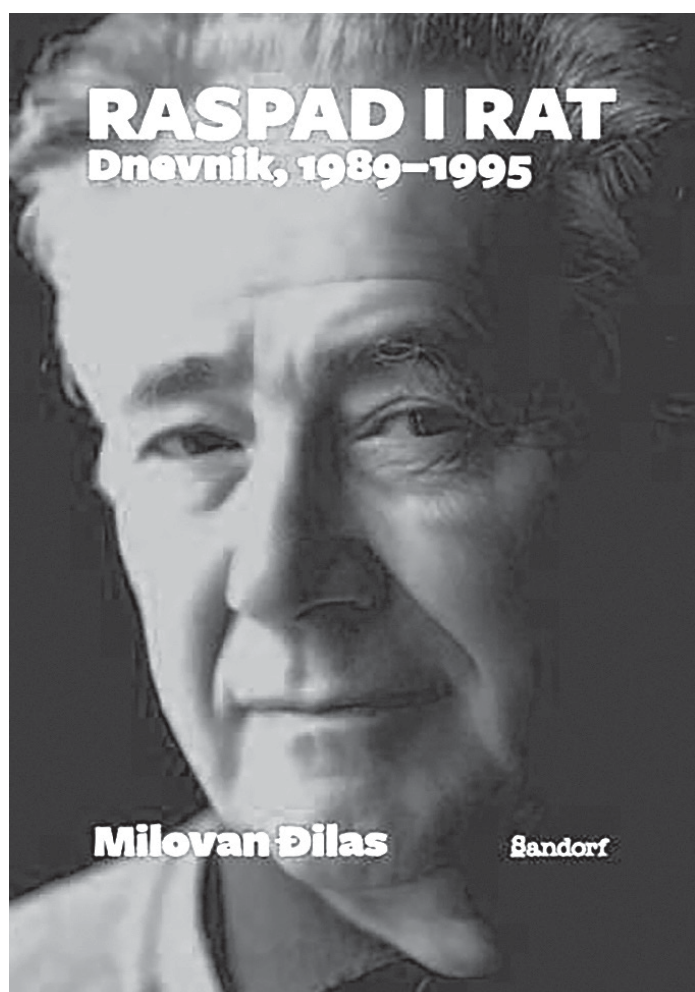
Dva najčešća imena, izvan obiteljskog kruga, koje Đilas u dnevniku bilježi su DOBRICA ĆOSIĆ i MATIJA BEČKOVIĆ. S njima se, barem do trenutka kada se Ćosić otisnuo u politiku i postao predsjednik SR Jugoslavije, čuo ili vidio gotovo svakodnevno. Kod obojice mu je odbojan njihov nacionalizam, češće se slaže s Ćosićem, svjetonazorske razlike između njega i Bečkovića su nepremostive, ali ljudske nisu, Bečković mu je bio najbolji prijatelj i njegove političke stavove nastoji shvatiti, pa i ne bi li opravdao Bečkovićeve zablude. U prvo vrijeme obuhvaćeno dnevnikom Đilasov stan u Palmotićevoj ulici u Beogradu nalikuje na željezničku stanicu. Neprekidno netko dolazi, a o onima koji dolaze razgovarati zbog političkih zbivanja marljivo piše. Dolaze intelektualci, umjetnici, bivši i budući političari i mnoštvo novinara. Đilas, iako u godinama i srčani bolesnik, vodi veoma aktivan život. Stalno posjećuje novinske redakcije, obilazi društvene, kulturne i političke događaje, putuje u inozemstvo. Kroz Đilasov dnevnik defilira plejada intelektualaca i političara: Žika Pavlović, DRAGOLJUB MIĆUNOVIĆ, SLOBODAN INIĆ, FILIP DAVID, MIRKO KOVAČ, LATINKA PEROVIĆ, SRĐA POPOVIĆ, KOČA POPOVIĆ, NIKOLA BAROVIĆ, DESA TREVISAN, MILORAD PUPOVAC, SLAVKO GOLDSTEIN, BORISLAV MIHAJLOVIĆ-MIHIZ i mnogi drugi. Centralna tema njegovih razgovora su SLOBODAN MILOŠEVIĆ, raspad države, način raspada, budućnost i sudbina Srba. Često piše i to izrazito negativno i o VUKU DRAŠKOVIĆU (kod kojega vidi promjene i poboljšanja) i VOJISLAVU ŠEŠELJU. Đilas

kontaktira i s brojnim diplomatima u Jugoslaviji, predstavnicima najvažnijih država, u svom je domu ugostio i supredsjedatelje Konferencije o bivšoj Jugoslaviji lorda DAVIDA OWENA i THORVALDA STOLTENBERGA.

Posebno su zanimljive Đilasove (pr)ocjene političkih zbivanja. Valja imati na umu da ih on piše u realnom vremenu, a mi čitamo s odmakom većim od tri desetljeća znajući što se u međuvremenu dogodilo. U nekima je svojim procjenama Đilas bio od samoga početka u pravu, veoma precizan, u nekim nije, vjerojatno i nadajući se da će se izbjeći najgori, ratni rasplet, a poneke njegove procjene su djelovale neozbiljno i u vrijeme kada su napisane.

OMILOŠEVIĆU i njegovoj politici Đilas nema dilema, ali ga povremeno vidi kao najmanje zlo, barem što se tiče relevantnih političkih faktora u Srbiji. Manje od Draškovića, Šešelja ili neartikulirane opozicije. Za njega Milošević nije nacionalist nego oportunist kojem je jedini cilj biti na vlasti za što mu je nacionalizam dobrodošlo i praktično oruđe. Od početka je uvjeren da će Miloševićeva nacionalistička politika završiti lošim i zlim, samo Đilasove procjene variraju. Do zadnjeg je časa bio uvjeren da građanskog rata u Jugoslaviji neće biti, baš kao što je do zadnjeg časa bio uvjeren da se država neće raspasti. Vjerojatno je i umro uvjeren da će i Hrvatska morati nešto dati (u tom je kontekstu spominjao Baranju i autonomiju za Srbe u kninskoj krajini unutar Hrvatske) u zamjenu za mir. Miloševiću političku poziciju i snagu često je pogrešno procjenjivao. Od ljeta, najkasnije jeseni 1990. je procjenjivao da ona u Srbiji slabi što se, prema njegovim procjenama, trebalo odraziti i na izborima koncem 1990. godine. Vrhunac tog slabljenja zbilo se na devetomartovskim demonstracijama 1991. godine, a o Miloševićevom slabljenju, njegovom samoispisivanju političkih smrtnih presuda, tome da će se državni nacionalizam preorijentirati s Miloševića na 'kraljevskog vođu' pa do toga da je najveći protivnik Miloševića njegova vlastita administrativno-birokratska baza, pisao je i kasnije. Za Miloševića je, pak, povremeno pisao i da je najjači, da ga nitko ne može ugroziti pa i da je dobro da ga nitko ne ugrožava jer oni koji bi došli umjesto njega još su i gori.

Za Đilasa se može konstatirati da je patio od dugotrajne jugoslavenske iluzije. Ne samo da

Pogled davnašnjeg političkog moćnika

je do zadnjeg časa vjerovao u njen opstanak (uz nužnu, ali nedefiniranu transformaciju) nego je i nakon njenog raspada, pa i nakon međunarodnog priznanja Hrvatske i Slovenije početkom 1992. godine, vjerovao u mogućnost njene obnove u nekom obliku. Nada u obnovu Jugoslavije nije ga lako napuštala. Nakon sklapanja sporazuma Srbije i Crne Gore o stvaranju nove zajedničke države u veljači 1992. piše: 'Lepo je i ime Jugoslavija za novu državu, premda ne odgovara, jer Jugoslavije nema bez Hrvata i Bošnjaka. Ali nek ostane kao uspomena i kao nada.' Iz tog je zapisa jasno i da je Jugoslavija za Đilasa mogla opstati bez Slovenije, ne i bez Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Sljedeće u čemu je bio loš prognozer je bio trenutak nastupanja mira, odnosno trenutak u kojem su se događaji prelomili prema miru. Ne mora to biti posljedica pogrešne procjene, može ta pogrešna procjena biti posljedica svijesti toga što sve rat znači i kakva on razaranja nosi i želje da što prije završi. Đilas je uvjeren i u vojni poraz Srba, samo što ga dosljedno prerano najavljuje. Od početka je prognozirao da će Srbi biti najveći ratni gubitnici (što je bila posljedica i toga što je Milošević išao iz poraza u poraz, što je Đilas precizno dijagnosticirao), a razmjere tog poraza posebno je precizno na-

Dva najčešća imena, izvan obiteljskog kruga, koja bilježi su Dobrica Ćosić i Matija Bećković. Kod obojice mu je odbojan njihov nacionalizam, češće se slaže s Ćosićem, svjetonazorske razlike između njega i Bećkovića su nepremostive, ali ljudske nisu

slučivao za Srbe izvan Srbije. Doduše, u sudbini bosanskohercegovačkih Srba se prevario, ali u slučaju Srba u Hrvatskoj nije jer 'kad se stvore nezavisne države, to đavo ne promeni, a kakav će im biti život posle tolikih krvavljenja, rušenja – moraće mnogi da beže u Srbiju'. Ili, na drugom mjestu, 'ako hrvatski nacionalizam i muslimanski nacionalizam nastave, što nije isključeno, jer tamo nije u skorom izgledu evropski liberalizam, Srbi će morati da beže ili da se asimiluju'. Propast Srba, posebno u Hrvatskoj, stalno je prognozirao, baš kao što je prognozirao i da će im najgore biti kada budu ostavljeni od matice, odnosno od Srbije, u što je bio uvjeren da će se, prije ili kasnije, dogoditi.

Đilas je u prvom dijelu dnevnika, do izbijanja rata, nemalo prostora posvetio svojoj ulozi u jugoslavenskoj komisiji koja je nakon Drugog svjetskog rata iscrtavala republičke granice. U finalu jugoslavenske krize mnogi su ga u Srbiji optuživali da je Hrvatskoj poklonio Baranju i zapadni Srijem. On u dnevniku piše da drugačije, s obzirom na nacionalni sastav stanovništva, nije moglo biti. Đilas je protiv rata, ali nije protiv promjene granica, iako ne objašnjava kako bi promjena granica išla bez rata. U zapisu od 14. prosinca 1992. piše da je Ži-

vojin Pavlović pristaša 'kao svak razuman, nenasilnog ujedinjenja i opredeljenja Srba tamo gde su većina'. Autor bilježi i mnoge zanimljive detalje o važnim osobama s kojima nije u kontaktu. Bilježi da mu je u prosincu 1992. Bećković rekao kako mu je patrijarh PAVLE kazao 'bolje bombardovanje nego da se Srbi međusobno zakrve'. U to je vrijeme spominjana mogućnost inozemnog, zapadnog bombardiranja Srbije.

Drugi dio, privatni, obilježen je bolešću i umiranjem Đilasove supruge Štefice koja je болоvala od karcinoma kralježnice. Đilas se zatvara prema društvu, sve je manje prisutan u javnosti, održava kontakte s manjim brojem ljudi, bliskih prijatelja. Istovremeno mu je i drago kada ga ljudi zovu i raspituju se za njeno zdravlje, pitaju mogu li kako pomoći, a Ćosiću, tada već bivšem predsjedniku države s kojim je zahladio odnose, zamjera što se rijetko javlja, iako zna da mu je suprug bolesna. Đilas i dnevniku povjerava da više neće pisati ni o čemu nego o svojoj voljenoj supruzi.

Desetke stranica posvećenih Štefici (ili Štefki, kako ju je zvao) bolno je čitati. Đilas pedantno bilježi koliko je temperatura imala u koliko sati, kako joj temperatura pada i raste, u koliko sati je popila koji lijek, bilježi njene jauke i zapomaganja, bilježi da je (opet) loše spavala, kod kojih je liječnika i na kojim pretragama bila, koji su liječnici i medicinske sestre bile kod njih doma, koliko je malo i slabo jela ('danas opet samo pola šolje supe za ručak'). Đilas kroničarski bilježi kroniku fizičkog i zdravstvenog propadanja supruge. Isprva je još imala snage, toliko da je i dalje obavljala kućanske poslove, kasnije joj je bilo teško ustati, ali je sama obavljala sve što je bilo potrebno, do toga da je tek uz nečiju pomoć mogla ustati iz kreveta i otići na zahod i toga da više ni to nije mogla. Gotovo svakodnevno bilježi Štefkine bolne, molećive jauke – 'Đido, Đidice! Pomozi mi!... Ne mogu ni da umrem.' Stranice su to koje piše čovjek kojega razdiru patnja i agonija voljene osobe, čovjeka koji se u tome gubi i ulaže golem napor da ostane sabran, ne zbog sebe nego zbog supruge. Đilas razmišlja i o samoubojstvu, jer ne može zamisliti život bez Štefice. O tome razgovara s njom, a tu ideju otklanjaju zbog sina Alekse. Njemu je ionako bilo teško živjeti s prezimenom Đilas, a život bi mu okolina dodatno otežala postane li mu otac i samoubojica.

Štefica Đilas preminula je u kolovozu 1993. i posljednjih godinu i pol dnevničkih zapisa Đilas prelazi u epistolarnu formu. Gotovo svaki zapis posvećen je Štefici, gotovo svaki je pismo neprežaljenoj supruzi. S njom dijeli svoja razmišljanja, prisjećanja, opisuje njene više od četiri desetljeća stare fotografije i okolnosti u kojima su nastale, razgovara s njom o danu kada je rodila njihovog sina. Đilas se gotovo potpuno (ne i do kraja) zatvara, kako zbog smrti supruge tako i zbog svog sve težeg zdravstvenog stanja. Svaki je zapis pun ljubavi prema Štefici, ljubav i želja u njihov ponovni susret (kojega iščekuje, a kao ateist zna da ga neće biti) i slutnja score vlastite smrti nose posljednju petinu dnevnika. 'Do godine ćemo slaviti, a ti ćeš i tada, kao danas, biti sa mnom, slavo moja, ljubavi moja, nemoj me nikad ostaviti – neću dugo patiti za tobom, ti ćeš me blažiti i paziti', piše 31. listopada 1993.

Nepunih mjesec dana prije smrti Đilas je dobio unuka, posljednje lijepo što mu se dogodilo u životu. 'Nikola je lep, Štefka – liči na Aleksu', piše 1. travnja. Posljednje što je zapisao u dnevniku, vjerojatno i posljednje što je napisao čovjek nekada na glasu kao odrješt grubijan, je 'volim te svom pameću i srcem, svim što još živi u meni...'. Milovan Đilas tu je rečenicu napisao 10. travnja 1995. godine. Umro je deset dana kasnije od srčanog udara. ■

Glava velike ribe (r: Arsen Oremović)

(2022.)

PIŠE Damir Radić

Plivanje u nevoljama

U filmu koji je primarno socijalnokritički fundiran ima podosta praznih hodova

BIVŠI filmski kritičar ARSEN OREMOVIĆ zadnjih se desetak godina posvetio filmskoj praksi, isprva tražeći put afirmacije kroz dokumentarne uratke. Među njima najuspješnije je debitantsko mu srednjometražno ostvarenje 'U braku sa švicarcem', o drami građana s kreditima u švicarskim francima, a najbolje kratkometražni 'Tak kak je' o diskriminaciji očeva prilikom odlučivanja o skrbi nad djecom. Oremović je vjerojatno ipak najpoznatiji po TV-seriji 'Nesreća' o velikim nesrećama u Hrvatskoj tokom druge polovice 20. stoljeća; nešto prije njezine treće sezone okušao se i u najprestižnijoj formi pokretnih slika, dugometražnom igranom filmu. U 56. godini postao je drugi najstariji samostalni debitant u tom modusu u povijesti hrvatske kinematografije (najstariji je RADISLAV JOVANOV).

'Glava velike ribe' adaptacija je istoimena romana istaknutog scenarista i režisera OGNJENA SVILIČIĆA, prilagodba koja svog tvorca predstavlja kao autora kojem je nemoguće zaniijekati određeni talent, na trenutke i prilično impresivan, ali koji ipak nije suvereno ovladao cjelinom djela. Početnih otprilike pet minuta, do natpisa s naslovom filma, svakako je najbolji komad Oremovićeva ostvarenja, kad u skučenom 4:3 formatu slike reda atmosferične kadrove što sintetiziraju dokumentarizam i poetičnost. Protok vremena označen jutarnjim prodorom Sunčevih zraka kroz rolete na zidni tanjur krasno je rješenje, kao i vrlo dojmljivo skicozno hvatanje djelovanja jednog od troje protagonista na riječnoj skeli u izmaglici. Kompletni ruralno smješteni uvodni dio filma u trajanju od nekih petnaestak minuta stilom i ugođajem suggestivniji je od vremenski dominantnog, urbano situiranog ostatka djela, a posebno se ističe pomalo ostranjenja, iz narativnog kontinuiteta izdvojena sekvenca nizanjanja melankolično intoniranih kadrova seoskih životinja i ambijenata, što sugerira opću

Neven Aljinović-Tot
i Lana Barić

tugu življenja u pasivnim hrvatskim krajevima. Depresija i tuga egzistencije na selu prelijevaju se u grad (Zagreb) gdje poduzetnički nadobudni taksist Andrija (NIKŠA BUTIJER) dovodi brata zvanog Traktor (NEVEN ALJINOVIĆ-TOT) nakon što je prodao zajedničku im seosku kuću u kojoj je potonji, ratni veteran s PTSP-om, sam živio. Dok u Sviličićevom romanu u Zagrebu dolazi do erotskog zbližavanja Traktora i Andrijine plahe i pasivne supruge, u Oremovićevom filmu takve erotske konekcije nema, a Vesna (LANA BARIĆ) sve je osim plahe i pasivne ženice (iako joj njezina emancipiranost neće donijeti gotovo nijednu scenu u kojoj bi bila bez 'svojih muškaraca', dakle autoru samostalno dostatna). Umjesto ljubavi razvija se prijateljstvo, ali posljedice su iste – Traktor i Vesna na jednoj su strani, dok Andrija, spoj 'tipične balkanske' nadmenosti, naivnosti i ranjivosti, ostaje sam na drugoj. Ipak, koliko god nesimetričan bio, trokut se ne raskida, tek jedan će ga pas na kraju priče nadopuniti.

U nešto više od sat vremena urbanog dijela radnje demonstriraju se autorovi problemi s dramaturgijom. U filmu koji je ipak primarno narativno i socijalnokritički fundiran ima podosta praznih hodova, scena lišenih pravog sadržaja, što se pokušava prikriti efektnim stilizacijama (povezivanje kaotičnosti dronske snimke i Traktorova mentalnog stanja, noćna svjetla grada kao krijesnice) i zanimljivim detaljima (prevoženje velikih figura Djeda Mrazova kamionima, dražesna pojava dalekoistočne frizerke, djeca s maskama na jezeru). To međutim ne može sakriti nedostatak tzv. unutarnje koherencije: 'Glava velike ribe' trebala je kao društveno-kritička naracija s egzistencijalističkim *touchom* biti scenariistički raspisanija i ekspresivnija u slikanju karaktera, ili jednostavno ostati u sferi čistog filma atmosfere. Ovako je negdje između, što nije optimalno rješenje. U konačnici svakako jest riječ o kvalitativno korektnom ostvarenju, no njegovi su potencijali bili veći. ■

PREPORUKE: SERIJE

Cunk on Earth

(NETFLIX)

POVIJEST čovječanstva, ruku na srce, dokazuje da glupost nije novovjeka pojava, a KUD Idijoti su ionako još ranih devedesetih kategorično ustvrdili i da je neuništiva. Tada nije bilo društvenih mreža pa smo, unatoč svijesti o tome, bili pošteđeni promatranja njezine progresije u realnom vremenu. Danas je gotovo nemoguće poreći da živimo u diktaturi gluposti u kojoj je teror individualnog, mahom neinformiranog, mišljenja nadvladao razum i logiku, i s trona mjerodavnosti svrgnuo znanost i stručnost. U takvoj je klimi komičaru teško biti satiričan jer stvarnost prečesto samu sebe satirizira toliko uspješno da se granice jedva razaznaju. Britanska se komičarka DIANE MORGAN u ulozi prстодушne Philomene Cunk pojavila još 2013. u satiričnom showu CHARLEJA BROOKERA i otad snimila nekoliko mockumentaraca u kojima igra ovu neinformiranu TV dopisnicu, no publika izvan Britanije zamijetila ju

je tek dolaskom na Netflix. Najnovije izdanje od pet epizoda Philomeni šalje diljem planete da rezimira povijest svijeta, ljudske vrste i kulture, a na terenu ona to čini djetinjim naivnim uvidima i uz puno pronicljivog humora. Prava nelagoda nastupa u intervjuima sa stvarnim stručnjacima; pitanja koja im postavlja često zvuče kao da je poremećena, a ne tek neobrazovana, analogije su joj prožete popkulturnim referencama i anegdotalnim zgodama koje tretira kao dokaze, a reakcije akademika iskreno su zbunjene i zabezeknute takvim tokom svijesti. Dok se ona pretvara u avatar koji predstavlja prosječnog idiota u *matrixu*, na licima im je nemoć, baš kao kad se na društvenim mrežama informiran čovjek nađe u srazu s bujicom mišljenja temeljenih na lažnim vijestima i pričama iz druge ruke. Iako je takav tip komedije inaugurirao još Ali G genijalnog SACHE BARONA COHENA, sjajna ga je Philomena Cunk podigla na novu razinu svojom smrtnom neozbiljnošću koja bi ponekog ignoranta mogla čak navesti na to da seriju doživi kao dokumentarnu. Nije ovakav humor svačija šalica čaja, a možda nije ni osobito subverzivno ismijavati opasne trendove koji bi nam mogli doći glave, ali smijeh je još uvijek najefikasnije sredstvo za očuvanje zdravog razuma.

Happy Valley

(BBC)

BRITANSKA scenaristica SALLY WAINWRIGHT, poznata i po sjajnoj seriji 'Gentleman Jack', punih je sedam godina strpljivo (ne eksploatirajući priču zarad zarade, što je u kapitalizmu praktički eksces) čekala da mali Ryan (RHYS CONNAH) poraste pa da drama u zapadnom Yorkshireu napokon dobije svoj treći čin. Trebalo joj je to za realističnost zapleta u kojemu je njegovo odrastanje

igra ključno za pokretanje dramskog sukoba između dvaju glavnih likova, onih bake i oca. Baku, policajku Catherine Cawood (SARA LANCHASHIRE) i ubojicu Tommyja Leeja

Roycea (JAMES NORTON) veže nepodnošljivu situaciju proporcija antičke tragedije – on je silovatelj njezine pokojne kćeri, Ryanove majke, kojeg je upravo ona sama privela pravdi pa već sedam godina trune u zatvoru. Dok Catherine odbrojava posljednje dane do mirovine, noseći se sa svakodnevicom osiromašene regije, znatiželjni unuk potajno posjećuje oca u zatvoru, nesvjestan razmjera njegovih zločina. Osim glavne radnje, koja se proteže već treću sezonu, uveden je i uzbudljiv podzaplet o obiteljskom nasilju koje se odigrava u domovima tobože uglednih građana, a ono je toliko realistično da gledatelju leđi krv u žilama, baš kao i Nortonova sjajna izvedba sadističkog psihopata zbog koje su ga, prema vlastitom priznanju, žene šamarale na ulici. No možda ipak najveća vrijednost ove punokrvne britanske drame leži u tome što je protagonističku ulogu povjerila jednoj posve običnoj sredovječnoj ženi nesavršena života, što je čini gotovo jedinstvenom pojavom u televerzumu.

The Last of Us

(D.W. Høgh, D. Sandreuter i M. Serup, Netflix)

NOVI spektakl HBO-a, adaptacija popularne i vrlo hvaljene videoigre iz 2013., već se nakon pet epizoda uspostavila kao najbolji od svih dosadašnjih pokušaja prijevoda igara u filmski medij. Radnja je smještena u današnje vrijeme, 20 godina nakon što je ljudsku populaciju desetkovala pandemija uzrokovana mutacijom gljivica uslijed globalnog zatopljenja, pretvarajući

ljude u zarazne zombije. Iako, zahvaljujući CGI tehnologiji, efektno prikazuje tmasti svijet nakon rasapa civilizacije, glavna joj je kvaliteta što ulaze u priče svojih likova i njihov unutarnji život, a posebno u složen odnos dvaju protagonista. Sredovječni Joel (PEDRO PASCAL) i tinejdžerica Ellie (BELLA RAMSEY) probijaju se kroz sumoran postapokaliptični svijet krcat smrtonosnim opasnostima, suočavajući se s moralnim kompromisima koji u mirmodopskim uvjetima ne bi ni došli u pitanje. Puno je zanimljivih dramskih slojeva u ovoj priči i pogrešno bi je stoga bilo iščitavati tek kao akcijsku seriju sa zombijima i laku zabavu. Domaćoj će publici vjerojatno posebno zanimljiva biti šesta epizoda koju je režirala Jasmila Žbanić.

■ Jelena Svilar

MIA DAVID Srebrenička šuma ostat će iza nas kao trajno promenjeni pejzaž

Vi i hrvatski umjetnik i arhitekt ANTONIO GRGIĆ svojim ste radom 'Šuma' nedavno osvojili prvo mjesto na natječaju 'Praznina' Inicijative mladih za ljudska prava, koji nastoji nadoknaditi nedostatak obilježavanja genocida u Srebrenici u javnom prostoru u Srbiji. Možete li nam ukratko opisati svoj prijedlog?

Krenuli smo od činjenice da spomenik žrtvama genocida u Srebrenici u ovom političkom trenutku nije moguć u Srbiji. Takođe, javni prostor je uzurpiran na razne načine i zapravo nam nije dostupan. Na sve to, donet je novi zakon o spomen obeležjima koji zapravo uvodi kategorije poželjnih i nepoželjnih tema. Sve to dovodi do konstantnog osećaja nemoći što je stanje iz koga moramo da izađemo. Zato smo se Antonio i ja bavili pre svega time kako uopšte osvojiti prostor. Zaključili smo da u vreme neoliberalnog kapitalizma zapravo posedovanje prostora postaje mogućnost delovanja. Tako da je naš predlog participativni projekat u kome bi se donacijama sakupio novac za kupovinu zemljišta na kome ćemo saditi šumu. Na taj način ovo obeležje postaje organski utkano, kako bukvalno, u zemlju, tako i u zajednicu. Sama Srebrenička šuma raste i razvija se kroz vreme i ostaje iza nas kao trajno promenjeni pejzaž.

Kada govorimo o takvoj 'teškoj' baštini posebno je važno aktiviranje lokalne zajednice u suočavanju s njome. Kako premostiti tu udaljenost između nevladinog konteksta, iz kojeg natječaj dolazi, i lokalnog 'terena'?

Ne znam. Ljudi su umorni od svega. U Srbiji je vrlo teška ekonomska situacija i svima je dosta ratnih tema. Sa druge strane, verujem da na ljudskom nivou postoji empatija i iskreno saosećanje i da ako se ponudi forma koja je 'čista' i jednostavna za delovanje, da je moguće napraviti velike stvari. Verujem da ima dosta ljudi, ne samo u Srbiji već na čitavom prostoru bivše Jugoslavije koji bi želeli da posade drvo za žrtve rata.

KVADRAT

Velika izložba JOHANNESA VERMEERA u amsterdamskom Rijksmuseumu već sada konkurira za najužu listu likovnih događaja godine. Svjetski mediji nižu pohvale, a usput prenose i otkriće kustosa iz kataloga izložbe: 'Djevojka s bisernom naušnicom', koju pod tim naslovom znamo tek odnedavno, zapravo ne nosi biser, nego običnu staklenu imitaciju.

■ B. P.

Foto: Wikimedia

Foto: Privatna arhiva

Javni prostor u Beogradu dramatično se mijenja i uzurpira. Kako se u tom smislu promijenila i uloga umjetnosti u njemu, koje povijesne i kulturne narative ona njeguje?

Svaki prostor kontroliše onaj ko nad njime 'gazduje'. Javni prostor je bio javni dok je postojala društvena svojina pa je pripadao svima nama. Kada je društvena svojina izbrisana i zapravo prepisana državi, partije koje su na vlasti su postale upravljači tih prostora. U tom smislu ono što se u javnom prostoru dešava je reprezentacija dominantnih političkih narativa, što znači desničarskih, nacionalnih, konzervativnih... Uloga umjetnosti je da preispituje svet oko sebe, pa je logično da se u javnom prostoru nikada neće naći nešto što je 'kontroverzno'. Tako da umetnost koja pita nije u javnom prostoru. Ona se za taj prostor bori. Često precenjujemo moć umjetnosti. Ona menja društvo jer nudi pogled iz drugog ugla, ali ta promena ne može da se desi preko noći i naravno ne može doći samo od umetnosti.

■ Lujo Parežanin

Dora diktatora

Ispod navodne progresivnosti Leta 3 potencijalno se krije problematična laibachovska jezgra njihovog koncepta ‘Mama šč!’. Kostimografija i rekvizita nepogrešivo pristaju uz onu sliku ruske povijesti 20. i 21. stoljeća kao jednog velikog kontinuiteta totalitarizma

NEGDJE oko trenutka u kojem je pjevajući grm uz riječi ‘In your heaaaart’ na pozornici izvadio lažno srce i pokazao ga kamerama počeo sam preispitivati svoju odluku da pišem o ovogodišnjoj Dori. Zapravo, lažem, negdje oko tog trenutka shvatio sam da je neophodno da pišem o izboru hrvatske pjesme za Pjesmu Eurovizije, da je pretežito bizarno iskustvo prethodnih 45 minuta na neki način nehotično isključeno tim momentom.

Ruku na srce, kao i njezin europski pandan, Dora je daleko manje zabavna nego što bi to voljeli priznati ljudi koji je prate, čak i kao predmet ironične pažnje milenijalaca. Koju pak ulogu u glazbenom polju obavlja, nemam pojma, premda bih se, uz opasnost da budem gnjavator tamo gdje ljudi s pravom naprosto žele jesti kokice i zabaviti se, pridružio argumentu da stvari na HRT-u jesu financirane javnim novcem i da je u tom smislu u redu zamišljati da se te vrlo konkretne svote usmjeravaju u nešto od razvojne koristi za širu muzičku scenu i njezine perspektivne autorice i autore. Pritom to ne pišem iz razloga muzičkog elitizma, nego zato što je, u oskudnim uvjetima prepuštenosti kulture tržištu, bitno inzistirati na promišljenoj i transparentnoj upotrebi javnih resursa.

No ne brinite se, drage čitateljice i čitatelji, čujem vaše zijevanje i hrkanje i prije nego što je krenulo – jasno mi je da tema sistemskih problema upravljanja glazbenom infrastrukturom na primjeru Dore nije svima najinteresantnija. Uostalom, postoji nešto u trenutku u kojem MARIO PETREKOVIĆ urla ‘Never, ever don’t give up! [sic]’ preko pretpotopne funk-fusion podloge pjesme ‘Putovanje’ benda Top of the Pop, što iz vas trenutno isisa ono ionako tanko uvjerenje da analiza, a možda i upotreba jezika kao takva, imaju smisla.

Na stranu rijetki pozitivni(ji) trenuci, ukratko, iskustvo gledanja Dore kreće se u rasponu između zurenja u prazninu egzistencije i kratkotrajne radosti nehotičnog nadrealizma. Ako postoje njezine junakinje, to nisu glazbenice i glazbenici, a bome nisu ni tri muška voditelja, MIRKO FODOR, MARIO LIPOVŠEK BATTIFIACA i MARKO TOLJA, čiji loš humor je posoljen i *light* homofobijom u obliku Toljine posebne napomene Battifiaci da ga ne zamišlja kao CONCHITU WURST, pobjednicu Eurovizije iz 2014. i drag personu austrijskog pjevača THOMASA

NEUWIRTHA. Zaseban, naime, tekst ili dokumentarac zaslužuju prije svega prateće plesačice, te tihe i nenametljive šljakerice svih glazbenih manifestacija i festivala, koje od numere do numere s više ili manje (tko bi ih krivio?) entuzijazma vrijedno izvršavaju servirani im koreografski Lidrano, na sigurnoj poludistanci od čitavog ‘spektakla’ i njegovih komično prenapuhamih pretenzija.

No o njihovom ćemo iskustvu, nažalost, neki drugi put, jer to je tekst koji se nisam sjetio na vrijeme predložiti svojim dragim urednicima. Vratimo se, dakle, prvom planu, tamo gdje su ozbiljni ulozi i tamo gdje se sve prelama. Šalim se, dakako – ne lomi se ništa; čovjek ni da dobije potrebu razbiti čašu pred vizijom našeg *mainstream* popa kakva se gaji na HRT-u, kao da je cilj da za deset godina nijedna osoba mlađa od 30 godina nema nikakav interes za domaću muziku. U kolikom je raskoraku prosjek Dore sa stvarnim svijetom najbolje se vidi

kada se uz njega stavi jedna vrlo ziheraška, praktički *easy listening* pjesma ozbiljnog muzičara poput YOGIJA LONICHA, gitarista koji je, kao što se svugdje navodi, surađivao s CHRISOM CORNELLOM i YUSUFOM/CATOM STEVENSONOM. Koliko god da je nepamtljiva, njegova ‘Love at First Sight’ sadrži bar neku elementarnu količinu zanatske pismenosti, bar se harmonijski u njoj nešto događa. Pa i to nesavršeno, ali prirodno i bojom upečatljivo Yogijevo pjevanje se ističe, svakako pored bezličnih, imitativnih ili karikiranih vokala većine drugih izvođača na Dori. To, naravno, ne čini njegovu pjesmu dobrom, ali svakako govori kakva smrtonosna bezidejnost caruje najvećim dijelom ostatka programa.

Autorski i produkcijski gledano, čovjek je lako mogao pomisliti da sluša muziku staru u boljim slučajevima petnaest, a u nekim i trideset godina – od bizarno doslovnog dance zvuka pjesme ‘Bye Bye Blonde’ u izvedbi MERI ANDRAKOVIĆ, preko lijenog britpop

manirizma ‘Lost and Found’ u izvedbi The Splittersa, pa do generičkog popa BORISA ŠTOKA, sve zvuči kao derivat derivatovog derivata. Ako postoji neki dobar rasplet u recentnom razvoju umjetne inteligencije, to je svakako činjenica da ćemo ubrzo shvatiti da botovi ovakve pjesme izbacuju u par sekundi, pa će možda bar biti poljuljan simbolički kapital nekih producenata koji su okupirali pozicije u našem glazbenom polju. Stvari, doduše, nisu ništa drugačije ni kada imamo nešto što bi se, pomalo hrabro, moglo nazvati suvremenim zvukom, poput Danine ‘Free Fallin’ ili ‘Kreni dalje’, koju pjeva ENI JURIŠIĆ. Potonja je posebno dobar primjer tretiranja trapa kao produkcijske vegete koju se trpa u sve, neovisno o muzičkoj logici, pa je tako i ovdje stilski nesuvislo spojen s baladnom harmonijskom progresijom koja nimalo ne pristaje takvom kontekstu.

Što se favorita tiče, nespretno nazvan sastav Harmonija disonance na prvu ruku je djelovao simpatično sa svojim također ne osobito kreativnim spojem elektronike i tradicijskog pjevanja u pjesmi ‘Nevera (Lei, lei)’. Međutim, ono što se isprva činilo samo kao magloviti tradicionalizam njihove muzike i teksta u pratećem spotu dobiva notu mekog nacionalizma, evociranog ponavljanim kadrovima hrvatskog barjaka i baštinskim imaginarijem iz snova Ministarstva kulture i medija. Ispred njih je kao pobjednik ipak završio Let 3 svojom ‘Mama šč!’, koja je očekivano izazvala niz reakcija, od zgražanja KSENIJE URLIČIĆ do iščašenih teza da su riječki rockeri svojim dolaskom na traktoru na nastup ismijavali progon Srba u ‘Oluji’, kako je prenio Jutarnji list. Ono s čime se Let 3 pak nedvojbeno satirički zafrkava svojom glazbeno-scenskom izvedbom jesu VLADIMIR PUTIN (‘Onaj mali psihopat’, kako ga nazivaju u tekstu pjesme) i ruska invazija na Ukrajinu.

UTOLIKO, suprotno općem govoru o provokativnosti njihovog nastupa, što se valja po inerciji pripisuje bilo kakvom politički eksplicitnom sadržaju u podgrijanoj kamilici Dore, provokacije zapravo – nema. Međutim, to što je sadržaj politički eksplicitan ne znači da je artikuliran u užem smislu, a još manje da je nedvosmisleno pozitivan. Prije bi se zapravo moglo reći da se ispod navodne progresivnosti Leta 3 potencijalno krije problematična laibachovska jezgra njihovog koncepta ‘Mama šč!’. Njihova kostimografija i rekvizita naime nepogrešivo pristaju uz onu sliku ruske povijesti dvadesetoga i dvadeset i prvog stoljeća kao jednog velikog kontinuiteta totalitarizma, pri čemu je Putin samo nova inkarnacija iste figure ludog diktatora koju su prethodno, prema takvom shvaćanju, predstavljali LENJIN i STALJIN. Ne radi se ni o kakvom interpretativnom upisivanju – naime, u jednom trenutku se na pozornici doslovno pojavljuje pobješnjeli, prijeteci ‘Njinle’-Lenjin, noseći dvije atomske bombe u rukama, čime se između boljševičkog vođe i revolucionara i današnjeg nasilnika na čelu Rusije uspostavlja krajnje dvojben povijesna jednakost.

‘Mama šč!’, dakle, ne nosi neku poopćenu antiratnu poruku, neku poopćenu satiru na Putinov račun, koja bi bila sasvim u redu sama po sebi, nego progovara iz srca konzervativnog konsenzusa. ‘Ma to je sve ionako zajebancija’, pomislit će neki, i bit će u određenom smislu u pravu. Ali u redu je i da odrasli muškarci povremeno preuzmu odgovornost i za svoju lošu zajebanciju. ■

U nastupu Leta 3 provokacije zapravo – nema (Foto: Goran Kovačić/PIXSELL)

Dario Grgić ili blagost mišljenja

Dario je autor jedne iznimno neobične knjige koja se pojavila na ovim našim zatucanim prostorima. Sad kad sam joj se posvetio iz posve drugog rakursa, čitajući je kao svojevrsno opijelo nenadano preminulom prijatelju, odgovorno tvrdim da je ona neusporediva s bilo čime što se pojavilo u ovoj našoj post-što-god-hoćete zbilji

IZNIMNO je teško pisati o knjigama bliskih prijatelja, a napose je teško pisati o knjigama prijatelja koji su nas napustili. Dosad sam dosljedno to izbjegavao, ali sada sam jednostavno prisiljen napraviti iznimku. Štute činjenice govore da nas je prije nekoliko tjedana, točnije 18. siječnja, napustio DARIO GRGIĆ (1964.), književni kritičar iz Osijeka, član HDP-a, predsjednik Slavanskog ogranka HDP-a, suradnik najvažnijih časopisa, tiskovina i medija u Hrvatskoj posljednjih tridesetak godina, osnivač i glavni urednik internetskog časopisa Nemo, autor knjige neobična naslova 'Romantika je roba iz uvoza' (2013.). Još bi se štošta tu moglo nadodati i pripomenuti, ali nemojmo odlaziti predaleko.

Uz Darijevo ime obično se domeću i epiteti: strastveni čitač, gutač knjiga, osječki intelektualni titan, kolos i slični. Dario se jedno vrijeme strastveno i intenzivno bavio i glazbenom kritikom, organiziranjem i vođenjem raznih kulturnih događanja u svojem rodnom gradu, bio je jedan od čuvenih osječkih 'četvrtkaša', mogli bismo tako nabrajati unedogled. I sve bi navedeno bilo točno. U par *in memoriam*a koje su uglavnom napisali njegovi bliski prijatelji sve je to rečeno, pobrojano, začinjeno dosjetkama i anegdotama iz Darijeva života, štiklecima koji krijepe, tješe i bodre, kako je jednom prilikom napisao jedan drugi Dari-

Život kao radost čitanja
– Dario Grgić (Foto:
Privatna arhiva)

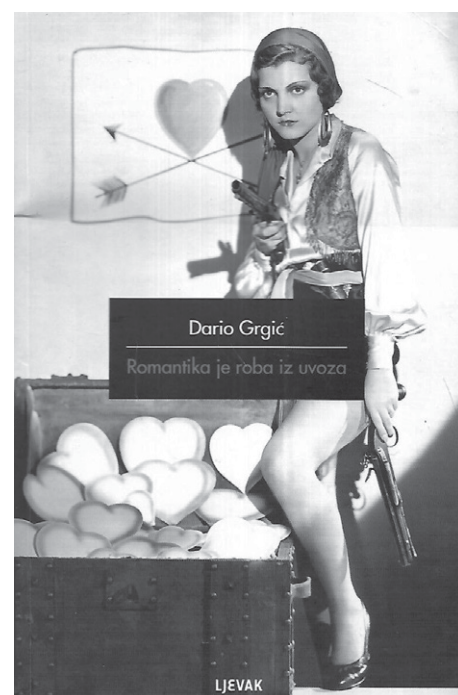
jev bliski prijatelj, DINKO TELEČAN. Pa čemu onda ovaj, još jedan, tekst o Dariju? Nemam namjeru napisati još jedan u nizu nekrologa, nemam aspiracije podizati Dariju posmrtni spomenik ni nizati sličice iz našeg druženja. Niti kanim smišljati hvalospjeve. A ne mislim ni da šira javnost (ma što god to bilo) treba čuti za smrt jednog od najvećih izdanaka humanističke misli (kakav misaoni uzlet na koji bi Dario prezirno frknuo) s ovih prostora (kojih?). Sve što bih mogao napisati u tom smislu zvučalo bi patetično i bljutavo. Pa čemu onda pišem i zašto? Iz jednostavnog, sebičnog razloga. Zbog sebe.

Dario je autor jedne iznimno neobične, začudne knjige koja se pojavila na ovim našim zatucanim prostorima, knjige koju je nemoguće žanrovski odrediti, ukalupiti, strpati u ladicu. Možda bi je trebalo prepričati. 'Romantika je roba iz uvoza' knjiga je od četiri poglavlja, sastavljena od nekoliko kratkih tekstova koji se na prvi dojam nadovezuju na naslove svojih cjelina, tekstova koji vrve citatima iz književnosti, filozofije, glazbe, stripa, filma, likovnih umjetnosti, popularne kulture, anegdotama iz stvarnog života, duhovitim dosjetkama, aluzijama, uličnim govorom, logoreičnim rečenicama, sentimentalnim uspomena i prizorima iz svakodnevice. U ono malo prikaza koji su se o njoj oglasili ističe se autorova iznimna načitanost, upućenost u svjetska umjetnička strujanja, nevjerovatna informiranost, blistavost u zaključcima i poantama, pamćenje koje graniči sa sumanutim. Sad kad sam ponovno pročitao tu knjigu koja, priznajem, ni meni prvi put nije legla, kad sam joj se posvetio iz posve drugog rakursa, čitajući je kao svojevrsno opijelo nenadano preminulom prijatelju, odgovorno tvrdim da je ova knjiga neusporediva s bilo čime što se pojavilo u ovoj našoj post-što-god-hoćete zbilji.

Pisana izbrušenim stilom koji mnogi autori traže cijeli život, a zapravo je samo tiskani odraz onog što je Dario govorio, bez ikakvog napora i zlopačenja, ta zbirka nevjerovatno cizeliranih rečenica koje su njemu dolazile lako, iz glave, bez pomnijeg promišljanja, ta knjiga predstavlja suštinu Darijeva bića, bića koje je nezajajljivo upi-

jalo kulturu, ne kako bi uzdizalo sebe, ne kako bi se razmetalo svojim znanjem, ne kako bi dociralo, ne kako bi se moglo nadmetati s akademskim, učenim diskursom, već da bi bilo u neprestanom kontaktu s *drugim*, kako bi opetovano upoznavalo druga, sebi nalik bića, kako bi *općilo* s njima. Darijeva 'načitanost' nije bila sama sebi svrhom, Dario je kroz kulturu tražio *sugovornika*, nekog s kime bi mogao podijeliti *radost* čitanja. Dario nije bio poput većine nas koji se 'krećemo u kulturnim krugovima', u njemu nije bilo nikakve osornosti, umišljenosti, nadmenosti, netaktičnosti. Kad bi naišao na nekog takvog, nije ga pokušavao 'pobijediti' svojom 'učenošću', nego bi se pokušao smirenim, odmjerenim tonom, blagošću (namjernom ne koristim difamiran izraz 'poniznost') *približiti* tom drugom. Ovog sam puta knjigu 'Romantika je roba iz uvoza' čitao kao razgovor sa svojim prerano preminulim prijateljem, kakve smo običavali voditi gotovo svakodnevno posredstvom modernih tehnologija.

VRCKAVOST i domišljatost njegovih misli koje proviruju iz svake rečenice samo su još snažnije pojačavale osjećaj gubitka koji me ne napušta od tog 18. siječnja. Preporučio bih svima da pročitaju makar tekstove naslovljene 'Čitanje' i 'Rodbina' iz Darijeve knjige. Tako će upoznati čovjeka kojem je kultura bila

Knjiga koju je nemoguće žanrovski odrediti, ukalupiti

sve, ali koji bi svu tu kulturu odbacio u tren oka ako ne bi našao čovjeka s kojim bi je mogao podijeliti. Bio sam nedavno na komemoraciji za Darija održanoj u Osijeku. Na tom neobičnom skupu koji je održan u čudnoj, rekao bih mučnoj atmosferi, čule su se neke zamisli o organizaciji znanstvenog skupa posvećenog Darijevom radu. Znanstveni skup?! Zbornik tekstova posvećen Darijevom nepreglednom djelu?! Posmrtna sakralizacija? Zvučat ću sada patetično, ma neka bude i romantično. Sad bi mnogi (za) umnici trebali razglabati o veličini i značaju Darijeva pisanja? Tja! Neka ih.

Napustio nas je čovjek koji ne samo da je bio prevelik za ovu našu malu, učmalu kulturu, napustio nas je čovjek koji je bio prevelik za svijet. Dario bi se sad, dakako, samo slatko nasmijao, onako kako je on to znao. Završit ću ovaj nepovezan i razbarušen tekst smijehom i pozivom da čitate Darijeve tekstove. U njima ćete, kako je on to znao reći, vjerojatno naći i onu jednu jedinu rečenicu vrijednu čitanja. A to je sve.

Zbogom, dragi nitkove! ■

TV RAŠETANJE

Serijski lavovi

PIŠE Boris Rašeta

Postaju li Srbi novi regionalni – Turci? Uz ‘Popadiju’, koju smo hvalili u više navrata, na RTL-ovu Premiumu možete gledati seriju ‘Šetnja sa lavom’, duhovitu parodiju na život srpskih selebritija, lišenu nametljivosti kakva inače zna dolaziti s ‘kulturno nadmoćnih’ pozicija

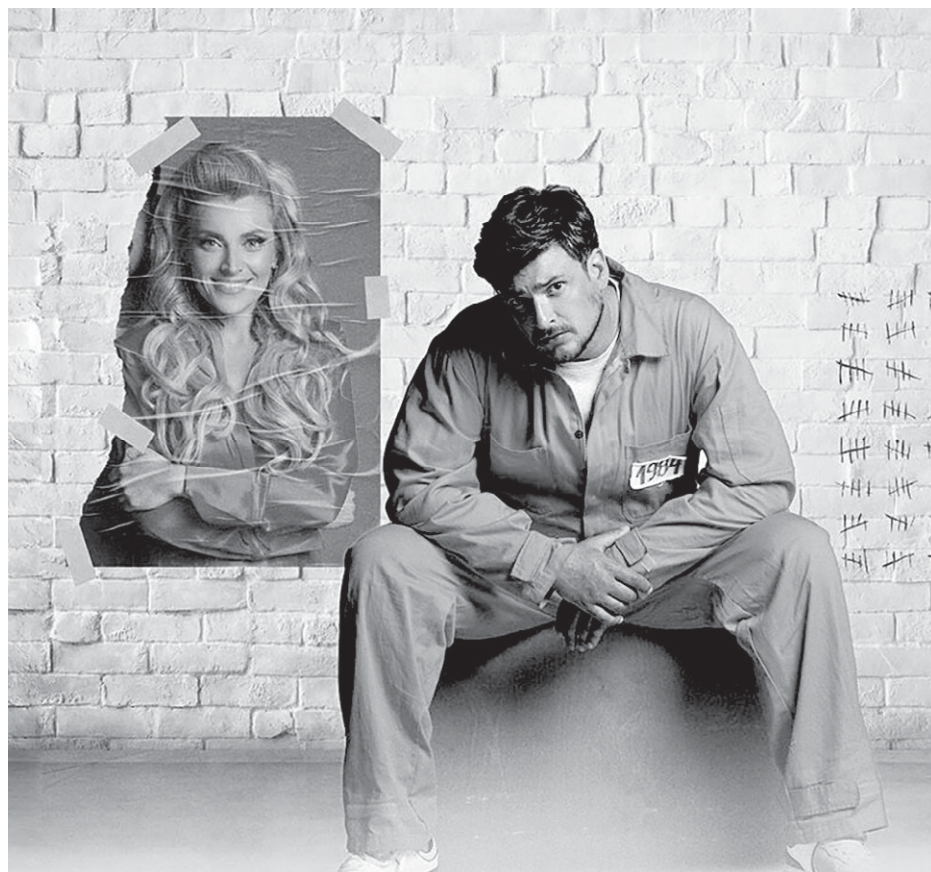
Šetnja sa lavom, RTL Premium

Postaju li Srbi novi regionalni – Turci? U zadnje vrijeme na tzv. malim ekranima možemo vidjeti sve više pitkih, dobrih, lakih serija koje sjajno legnu u teška vremena (pojam ‘mali ekran’ više nema smisla, ali ostao je po navici, kao što vozača zovemo šoferom, iako je šofer ložič, *chauffeur*, što je ostalo iz doba parnog stroja). To je veliki obrat u odnosu na predratnu i poratnu tradiciju koja je njegovala povijesni romantizam ili proizvode s obiljem nasilja. Valjda je ovo simptom povratka u normalu.

Uz ‘Popadiju’, koju smo u ovoj rubrici hvalili u više navrata (i opet je preporučujemo hrvatskim televizijama za otkup i prikazivanje), na RTL-ovu Premiumu možete gledati ‘Šetnju sa lavom’, parodiju na život srpskih selebritija. Ocjena? Izvrsno! Serija prati mladu voditeljicu popularne selebriti emisije (ANDELKA PRPIĆ) kojoj Čola na dan snimanja emisije ‘Šetnja sa lavom’ otkaže nastup pa se ona po preporuci prijateljice nađe s mladim, načitanim i nadarenim, ali neuspješnim i smotanim režiserom (ANDRIJA KUZMANOVIĆ), koji u toku očajnog intervju-a stavi kavu na plinsko kuhalo pa se zaboravi, jer je mnogo rasejan, nakon čega dođe do eksplozije pa Anđelka završi na višednevnoj terapiji, baba na katu ispod na ahiretu, a siroti Andrija na višegodišnjoj robiji... Rasplet teče u deset epizoda.

Izvrsna, inovativna, dinamična i moderna režija; urnebesno duhovit scenarij u kojemu nema prvoloptaških dosjetki (unatoč formatu groteske, koji Srbima jako dobro leži jer odgovara karakteru nacije koja je jednom nogom u Kosovskoj bitci, a drugom u ‘Odiseji u svemiru’, karakteri u seriji djeluju stvarno, premda su karikirani) i odlični glumci, svjetske razine, odlikuju ovu nani-zanku koju ćete – kao i vaš kritičar – odgledati u cjelini, ‘bindžati’ u dan-dva, jer vam se ne da dugo čekati nove nastavke. Glumačke izvedbe su – ah, što reći – na razini. Čkalja za obrazovane. SLOBODAN ČUSTIĆ, u seriji šef zatvora Plećaš (o sebi stalno govori u trećem licu) je moćan, izvistan; BRANKO VIDAČKOVIĆ, poočim glavnog junaka, gotovo švejkovski lik, briljantan; ANDRIJA MILOŠEVIĆ, mladi tajkun, vlasnik televizije, standardno odličan, i tako dalje i tomu slično. U ovoj seriji nema lošeg glumca. Tumači glavnih uloga, Andrija Kuzmanović i Anđelka Prpić, inteligentni su, veliki glumci, koji dostojno nastavljaju tradiciju BATE STOJKOVIĆA, PAVLA VUISIĆA, MILENE DRAVIĆ, MIJE ALEKSIĆA i ostalih zvijezda iz te neprevaziđene galaksije. Krupne riječi? Ako, ako!

Pažljiviji promatrač u duhu i rukopisu autora otkrit će bogate slojeve utjecaja – od WOODYJA ALLENA preko PETERA SELLERSA do GEORGEA ORWELLA, od KEVINA SMITHA do ŽIKE PAVLOVIĆA – ali bez demode citata; to je onako, fino, diskretno naznačeno, ne strši. ‘Šetnja sa lavom’ duhovita je kritika turbofolk civilizacije i tranzicijske Srbije, lišena nametljivosti kakva inače zna dolaziti s ‘kulturno nadmoćnih’ pozicija. Autori serije (režija FILIP Čolović, scenarij ANDREJ Šepetkovski, koji istovremeno glumi policijskog inspektora, uspjelu parodiju Sherlocka Holmesa, izvrstan i kao autor i kao glumac) zapravo sve svoje likove tretiraju ležerno, sa simpatijama. Ukratko – odličan

potez RTL-a. (Post scriptum: oni koji su voljeli Andriju i Anđelku, shvatili ste, ovdje će naći oboje omiljenih glumaca).

RTL Danas,
7. veljače, 19:00

Nema ništa fantastičnije od stvarnosti – stara formula DOSTOJEVSKOG vrijedi i u najcrnijim žanrovima. Užasavajući prizori nakon turskog potresa iznjedrili su scenu s kakvom se prije nešto manje od stotinu godina SERGEJ EJZENŠTEJN upisao u povijest. On je, na onom stubištu u Odesi, prikazao čuvenu scenu bebe koja se u kolicima kotrlja niz stube, točno u središtu povijesnog vrtloga. Ovoga puta u Dnevniku vidimo izvlačenje novorođene sirijske bebe iz ruševina; svi njeni poginuli su u potresu i djevojčica je ostala sama na svijetu. Teško je, vjerojatno nemoguće, naći potresniji prizor – što će biti s tim djetetom? Dan kasnije javila se neka obitelj iz Sarajeva koja je poželjela usvojiti curicu. (Sve više ljudi želi posvojiti djecu stradalnike potresa, to je ohrabrujuća vijest u tom zlu koje je pogodilo Tursku i Siriju, koju je Zapad zaboravio jer je na krivoj strani. Sve su nevine žrtve jednake? Jesu, u bajkama...). P. S. Sirijska djevojčica je, javlja kasnije portal Index, dobila ime AYA, što na arapskom ima više značenja, između ostalih ‘čudo’ i ‘dar od Boga’, a udomio ju je rođak.

Novi dan, N1,
9. veljače, 10:30

‘Tužan je to grad...’, uzdahnio je arhitekt, akademik BRANKO KINCL, govoreći o Zagrebu, ‘sve tužniji. Obnova objekata je trebala biti smišljena na osnovi vizije uređenja blokova. Promišljenih rješenja nema.’ Povijesno iskustvo govori nam da su velike nesreće prilike za velike, nove početke, smatra Kincl. Kod nas bome nisu, mi samo nastavljamo ‘staro nenormalno’. Ovdje ve-

Urnebesan scenarij i dinamična i moderna režija – ‘Šetnja sa lavom’

like vizije nema ni u tragovima, kilavi se, a čak i najbezzvrednija građevinska starudija tretira se kao ultimativno kulturno dobro, koje je nužno čuvati kao zjenicu oka. Da su Berlin ili Varšava tako tretirani 1945. i kasnije, građani bi im još stanovali u kontejnerima. ‘Novac treba potrošiti što brže i sad vi trošite novac na obnovu jedne zgrade i tako je vraćate u stanje prije potresa’, rekao je Kincl pa dodao: ‘Zgrade u centru građene su u 19. stoljeću uglavnom i sad ih vraćate u vrijeme kad su bile u obliku koji više nije u skladu s kulturom života danas. Te zgrade imaju dosta nedostataka – primjerice dizalo, energetika...’ Svaki se štakornjak tretira kao katedrala, tako nećemo spasiti prošlost ni izgraditi budućnost, a u sadašnjosti ćemo proizvesti samo – egzodus. ‘To traje skoro tri godine, pet puta smo mijenjali zakon i sad donosimo šesti, prije neki dan postavljen je treći ministar – moj komentar je u tom kontekstu bespotreban... Činjenice govore da dosad nismo uspjeli’, zaključio je arhitekt.

Dora, HRT,
11. veljače, 20:15

Osrednja Dora – tri pretjerano raspricano voditelja, tri terora, kako bi rekao ZLATKO GALL, previše svjetla na sceni, to bi ukratko bila ocjena nacionalnog natjecanja za Pjesmu Eurovizije 2023. godine. Dora je događaj koji publika voli i u boljim i u lošijim izdanjima, a ovogodišnje nije antologijsko. Paralelno s Dorom održavao se i čuveni San Remo, koji bi obavezno trebalo otkupljivati za prikazivanje na nacionalnoj televiziji jer se od Talijana, možda i najboljih na svijetu u tom poslu, može učiti kako se rade spektakli. Ipak, izabrana je dobra pjesma, predestinirani eurovizijski hit ‘Mama šć!’ riječke grupe Let 3, koja bi se na Euroviziji, prema našim procjenama, morala plasirati vrlo visoko – a svakako neće biti nezapažena. ■

Vaši budući omiljeni bendovi
gostuju kod Nine Vioić
i Filipa Šovagovića

TELEVIZIJA VIDA

gledajte na
Youtube kanalu
televizije Vida

VIDA

kanal koji vidi ono što
drugi ne žele vidjeti